

UNIVERSITETET I
NORDLAND

MASTEROPPGAVE

Fattigdom i barnevernsfaglig perspektiv

«Hvilke faktorer begrenser barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelser, og hvilken betydning har det for tiltak som iverksettes?»

SA 349S Masteroppgave i sosialt arbeid

Gjennomført av Ania Ordon Boye

Kandidatnummer 14

Dato 18.05. 2015

Fattigdom i barnevernsfaglig perspektiv

**«Hvilke faktorer begrenser barnevernets
muligheter til å inkludere fattigdom i
undersøkelser, og hvilken betydning har det
for tiltak som iverksettes?»**

SA 349S Masteroppgave i sosialt arbeid

Gjennomført av Ania Ordon Boye

Kandidatnummer 14

Dato 18.05. 2015

Forord

Jeg er en masterstudent med 10 års arbeidserfaring som barnevernкурator. I mitt arbeid på barnevernsfeltet har jeg møtt på flere problemstillinger som jeg ikke har hatt nok tid til å reflektere ordentlig over. Masterstudien har imidlertid gitt meg en etterlengtet anledning til refleksjon over egen praksis, og det har bidradd til å gi meg ny kunnskap om barnevernsfeltet.

Jeg vil takke alle dem som har gjort det mulig for meg å gjennomføre en så langvarig og omfattende masterstudie. Først og fremst vil jeg takke min mann og min datter for deres støtte og tålmodighet gjennom alle de årene jeg har studert. Jeg ønsker også å takke Fylkesmannen i Aust-Agder som så nytten av en slik fordypningsstudie, og som delvis har tilrettelagt undervisningen på Sørlandet. I tillegg vil jeg også takke det barnevernskontoret som jeg jobber på, og mine gode kollegaer som har gitt meg støtte og tid til å studere. Jeg mener at informantene i min studie også fortjener en stor takk for at de har delt sine tanker og erfaringer med meg. Til slutt vil jeg takke min veileder for at hun har vært tilgjengelig for meg gjennom hele skriveprosessen, og for at hun har hjulpet meg å fullføre min masterstudie.

Sammendrag

Min studie handler om hvordan barnevernet forholder seg til fattigdom og min motivasjon for å undersøke dette, kommer fra min arbeidserfaring på barnevernsfeltet. Som barnevernkurator har jeg sett at fattigdom er en faktor som barnevernet sjelden legger vekt på, og mitt bidrag til fagfeltet vil være å finne ut hvorfor det er slik. Jeg har gjort kvalitative intervjuer av ansatte fra ulike barnevernkontorer. Deres utsagn, i tillegg til relevant litteratur og forskning på fattigdomsfeltet, er grunnlaget for min studie. Oppgaven gir et innblikk i forståelsen av fattigdom og peker på ulike konsekvenser fattigdommen har for barn og voksne. I norsk sammenheng omtales fattigdom som oftest som relativ fattigdom eller nyfattigdom. Oppgaven gir videre innblikk i hvordan barnevernsansatte forholder seg til fattigdom i sin saksbehandling, og hvilke utfordringer de har med å kunne inkludere fattigdom i sitt arbeid.

Hovedfunnene i oppgaven viser at barnevernet har vansker med å ta hensyn til fattigdom i sine undersøkelser, noe som ser ut til å skyldes følgende faktorer:

1. Mangel på forskningsbasert kunnskap.
2. Syn på sosiale problemer.
3. Stor vektlegging av vold.
4. Kommunens økonomi.

Begrensingene som barnevernsansatte har med å legge vekt på fattigdom i undersøkelsesarbeid, ser ut til å ha betydning for hvilke tiltak de iverksetter. Faktorer som syn på sosiale problemer, stor vektlegging av vold og kommunens økonomi viser at barnevernsansatte ikke alltid iverksetter tiltak som samsværer med familiers behov. Faktoren som dreier seg om mangler på forskningsbasert kunnskap ser ut til å slå ut annerledes på tiltaksarbeid, og viser at barnevernsansatte ser at familier som de er i kontakt med har behov for økonomisk hjelp. Avslutningsvis spør jeg om det er barnevernets ansvar å forebygge fattigdom, og hva som kan bidra til at barnevernet ta hensyn til fattigdom i sine vurderinger av omsorg. Bedre tilrettelegging for samarbeid mellom barnevernet og NAV kan være en del av en løsning. Rettighetsfesting av barnevernloven ville også kunne styrke fattige barns rett til å få hjelp, noe som vil kreve en viss omorganisering av barnevernsarbeidet.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 Tema og vitenskapsforskning	1
1.1 Innledning	1
1.2 Forskningsspørsmål.....	3
1.3 Vitenskapsteoretisk ståsted	5
1.4 Forskningsstrategi	5
1.5 Forskningsposisjon.....	6
Kapittel 2 Teorigrunnlag	7
2.1 Innledning.....	7
2.2 Ulike forståelser av fattigdom.....	7
2.3 Samfunnsgrupper som rammes av fattigdom	10
2.4 Barnefattigdom og økonomiske rettigheter	11
2.5 Konsekvenser av fattigdom.....	14
2.5.1 Konsekvenser for barn	14
2.5.2 Konsekvenser for voksne.....	16
2.5.3 Betydning av sosial arv	17
2.6 Barnevernet	18
2.6.1 Barnevernets oppgaver.....	18
2.6.2 Undersøkelser.....	19
2.6.3 Kartlegging av risikofaktorer	20
2.6.4 Tiltak	22
2.7 Barnevernets forståelsesmodeller	23

Kapittel 3 Metode	25
3.1 Innledning	25
3.2 Valg av forskningsmetode	25
3.3 Utvalg.....	26
3.3.1 Utvalgets størrelse.....	26
3.3.2 Tilgang til informantene	27
3.4 Intervjuguide	28
3.5 Varighet av intervju.....	29
3.6 Søknad til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)	29
3.7 Erfaringer fra intervjuer	29
3.7.1 Forarbeid og egen refleksjon	31
3.7.2 Felles språk	32
3.7.3 Bruk av opptak	32
3.8 Relasjon mellom forsker og informant	33
3.9 Transkribering og analyse	35
3.10 Validitet og reliabilitet	36

Kapittel 4 Faktorer som begrenser barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelser	38
4.1 Formål med barnevernets undersøkelse.....	38
4.2 Mangel på forskningsbasert kunnskap.....	38
4.2.1 Formell kunnskap.....	39
4.2.2 Erfaringsbasert kunnskap.....	41
4.2.3 Behov for mer kunnskap.....	45
4.3 Barnevernets syn på sosiale problemer	47
4.3.1 Fattigdom og omsorg	47
4.3.2 Omdefinering av sosiale problemer	51
4.4 Stor vektlegging av vold	55

4.4.1 Vold og fattigdom: to ulike risikofaktorer	55
4.4.2 Stor økning av vold	58
4.5 Kommunenes økonomi	61
4.5.1 Ulike begrensninger	62
4.6 Oppsummering	64

Kapitel 5 Betydning av barnevernets praksis for valg av tiltak	68
5.1 Formål med tiltak	68
5.2 Forholdet mellom behov og tiltak	69
5.3 Behov for flere tiltak	73
5.4 Oppsummering	76

Kapittel 6 Veien videre	77
6.1 Velferdsbarnevernet	78
6.2 Rutiner på samarbeid med NAV	80
6.3 Rettighetsfesting av barnevernloven	84
6.4 Oppsummering	88

Kapittel 7 Avsluttning	89
-------------------------------------	-----------

Referanseliste

Vedlegg

1. Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet.
2. Godkjenning fra personvernombudet.
3. Samtykkeerklæring.
4. Intervjuguide.

Kapittel 1 Tema og vitenskapsforskning

1.1 Innledning

Som tema for min oppgave velger jeg å skrive om hvilken plass fattigdom har i barnevernsundersøkelser. Ettersom barnevernet er i kontakt med familier som kommer fra underprivilegerte grupper i samfunnet (Clifford, 2010 i Kvello, 2011), ønsker jeg å finne ut i hvilken grad barnevernet inkluderer fattigdom i undersøkelser, og hvordan dette påvirker tiltak de iverksetter.

For å finne svar på min problemstilling søkte jeg informasjon i eksisterende litteratur og forskning om fattigdom. Jeg fant fort ut at det finnes mye forskning på dette feltet, slik Fløtten et al. (2011: 21) sin rapport viser, og at det finnes mye litteratur om skadevirkningene av fattigdom, slik Underlid (2006) påpeker. Til tross for dette finnes det ikke mye litteratur om barnevernets erfaringer med fattigdom. Forskningen har begynt å vise interesse for dette feltet, noe undersøkelsen til Kildedal et al. (2011) bekrefter. Relevant litteratur og forskning om fattigdom fungerer som et bakteppe for min oppgave, og som jeg kommer til å presentere i kapittel 2.

Jeg tar i bruk kvalitativ metode og vil intervju barnevernsansatte fra ulike barnevernskontorer for å få innsikt i deres tanker og vurderinger om sitt arbeid knyttet til fattigdom. For å analysere datamaterialet mitt, vil jeg ta utgangspunkt i Malterud (2012), samt (Milies, 1994 og Huberman, 1984 i Ryen, 2002) måter å gjennomføre analyser på.

Ved hjelp av analysen håper jeg å finne forhold som begrenser barnevernets muligheter til å jobbe med spørsmål knyttet til fattigdom.

Oppgaven gir et innblikk i ulike forhold som peker på barnevernets begrensede muligheter til å ta hensyn til fattigdom i sitt arbeid. Ettersom oppgaven er knyttet til barnevernsansattes fagfelt, tar jeg i bruk ulike faguttrykk som jeg kommer til å operasjonalisere fortløpende i teksten. Jeg ønsker å presisere at mitt forskningsprosjekt omtaler jeg som min studie i oppgaven.

Tema og valg av problemstilling

Utgangspunktet for oppgaven er min erfaring fra praksisfeltet. Etter lang arbeidserfaring som barnevernkurator ser jeg at fattigdom er et tema som barnevernet synes er vanskelig å håndtere. Dette til tross for at mange av de familiene som barnevernet er i kontakt med, lever under dårlige materielle og psykososiale forhold. Min erfaring er at fattigdom ikke har tilstrekkelig plass i barnevernets kartlegging og vurdering av omsorg, selv om barnevernet er pålagt å undersøke forhold som er bekymringsfulle for barns oppvekst, jfr. lov om barneverntjenester § 4-3 (Barnevernloven med forskrifter, 2014). I tillegg oppfatter jeg det slik at fattigdom er et tema som barnevernet vegrer seg for å gå inn i. I vurderinger av økonomiske spørsmål blir barnevernsfamilier raskt henvist til NAV, selv om samarbeidet mellom de to instansene ikke ser ut til å fungere tilstrekkelig godt.

I mitt arbeid som barnevernkurator legger jeg merke til at relasjon mellom foreldre og barn har fått større plass i barnevernets vurderinger av omsorg, enn faktorer som er knyttet til økonomi. Dette til tross for at mange av de foreldrene som barnevernet jobber med, har knappe økonomiske ressurser. En problemstilling som peker seg ut, og som jeg synes er interessant å se nærmere på, er hvorfor barnevernet handler som de gjør, og hva som ligger til grunn for at de ikke inkluderer fattigdom i sine undersøkelser i særlig grad. I følge Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet handler omsorg ikke bare om nærhet, men også om utviklingsmuligheter og den praktiske tilværelsen (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2000:12).

Formålet med studien er å få bedre kunnskap om hvordan barnevernet forholder seg til fattigdom, og om de tar hensyn til familienes økonomiske situasjon i saksbehandlingen. Jeg ønsker å øke kunnskap og bevissthet rundt fattigdom i barnevernet. Den nye kunnskapen vil kunne ha relevans for det faglige arbeidet barnevernsansatte utfører, samt deres beslutninger som i stor grad berører foreldre og barn. Det kan tenkes at den nye kunnskapen vil kunne bidra til refleksjon og endring av nåværende praksis både på mitt arbeidssted, og de barnevernskontorene som jeg kommer til å sende min oppgave til. Ettersom min studie dreier seg om det faglige arbeidet barnevernet utfører, vil oppgaven min være rettet mot barnevernet og de saksbehandlere som jobber med undersøkelser og tiltakssaker.

Oppgavens oppbygging

Kapittel 1 presenterer valgt tema og problemstilling, og tar utgangspunkt i vitenskapsteori og vitenskapsforskning som gir bakgrunn for mitt forskningsprosjekt.

Kapittel 2 belyser valg av metode for innsamling og bearbeiding av datamaterialet mitt.

Kapittel 3 beskriver ulike definisjoner av fattigdom, og skadevirkningene av fattigdom på voksne og barn. Kapitlet beskriver barnevernets myndighet, lovverket de jobber ut fra, samt problematisering av fattigdom som risikofaktor og betydningen av barnevernets syn på sosiale problemer.

Kapittel 4 peker på barnevernsansattes utfordringer med å kunne inkludere fattigdom i undersøkelser.

Kapittel 5 belyser hvordan utfordringer med fattigdom i undersøkelsesarbeid påvirker tiltaksarbeid.

Kapittel 6 ser på utviklingen av barnevernsoppgaver, og drøfter to forslag som kan hjelpe barnevernesansatte med å ha større fokus på fattigdom.

Kapittel 7 er et avslutningskapittel.

1.2 Forskningsspørsmål

Forskningsspørsmål blir omtalt som problemstilling innen forskningsarbeid og angir hvilke fenomener som skal undersøkes. Dette forutsetter at forskeren setter seg inn i relevant litteratur og finner ut om det finnes forskning på feltet som skal undersøkes. En slik innsats og kunnskap vil hjelpe forskeren å formulere relevante forskningsspørsmål (Larsen, 2008).

Forskningsspørsmål er derfor viktig i min studie fordi spørsmålene vil hjelpe meg å avgrense oppgavens innhold til tema som er relevant for å finne svar på min problemstilling.

I følge Blaikie (2010) er forskningsspørsmål den viktigste delen av forskningsdesign fordi det er styrende for hele forskningsprosessen. Han stiller krav til at forskningsspørsmål må være klart formulert og begrepene som inngår i spørsmålene, må være operasjonalisert slik at de ikke skaper misforståelse. Blaikie fremhever også at forskningsspørsmål må være

formålstjenlige og forskbare, og han skiller mellom tre typer forskningsspørsmål: hva, hvorfor og hvordan.

Før jeg definerte mine forskningsspørsmål, leste jeg mye relevant litteratur, forskning og politiske utredninger om fattigdom, slik Larsen (2008) påpeker er viktig. En slik forberedelse hjalp meg å avgrense oppgaven til tema som er relevante for min problemstilling, slik han påpeker videre. Etersom forskningsspørsmål er styrende for hele forskningsprosessen, og dermed viktig for hvilke spørsmål som skal stilles Blaikie (2010), ønsker jeg å ta utgangspunkt i hans tre forskningsspørsmål.

Spørsmål 1 Hva er fattigdom?

Operasjonalisering av fattigdomsbegrepet kan hjelpe meg å definere fattigdom, og finne ut hva informantene legger i sin forståelse av fattigdomsbegrepet. Underspørsmålene vil være med på å belyse dette fenomenet.

- *Hvem er de fattige?*
- *Hvilke konsekvenser har fattigdom for voksne og barn?*

Spørsmål 2 Hvorfor har barnevernet begrensninger i møte med fattigdom?

Dette spørsmålet vil hjelpe meg å finne forklaringer eller forståelse av prosesser som ligger til grunn for at barnevernet i liten grad inkluderer fattigdom i sitt arbeid. For å få utfyllende svar kan spørsmålet deles i flere underspørsmål:

- *Hvilke forhold begrenser barnevernets muligheter til å jobbe med fattigdom?*
- *Er fattigdom et relevant tema for barnevernsarbeid?*
- *Er forebygging av fattigdom barnevernets oppgave?*

Spørsmål 3 Hvordan kan barnevernets arbeid tilrettelegges slik at barnevernsansatte i større grad kan ta hensyn til fattigdom i saksbehandlingen.

Svar på spørsmål 1 og 2 vil gi grunnlag for å svare på spørsmål 3. Ved å avklare ovennevnte problemstillinger, kan jeg finne ut hvorfor det er så vanskelig for barnevernet å håndtere fattigdom i saksbehandling, og finne ut hvordan barnevernsarbeid bør tilrettelegges for at de ansatte skal kunne håndtere fattigdom. Relevante underspørsmål vil være:

- *Er barnevernet i stand til å forebygge fattigdom?*
- *Hva skal til for å hjelpe barnevernet med å håndtere fattigdom?*
- *Hvem er ansvarlig for å gjennomføre disse endringene?*

1.3 Vitenskapsteoretisk ståsted

Vitenskapsfilosofi er et systematisk studium om kunnskap og analyse av vitenskapelige aktiviteter. Innenfor samfunnsvitenskap studerer man sosiale fenomener for å finne forklaring på hvorfor de opptrer som de gjør, og analyserer dem ut fra et vitenskapsfilosofisk ståsted. Vitenskapsfilosofi er beslektet med *deskriptiv vitenskapsfilosofi* som forsøker å forklare hvordan mennesker tenker og handler (Gilje og Grimen, 2011). For å få ny kunnskap er forskerne avhengig av ulike forskningsmetoder. Forskningsbasert kunnskap bygger på ulike aksepterte spilleregler som kan etterprøves av andre forskere (Ulleberg, 2002).

Fenomenologi er et perspektiv i vitenskapsteori som ble grunnlagt av Edmund Husserl, professor i filosofi, i begynnelsen av 1900-tallet. Fenomenologi betyr læren om fenomenene, og det innebærer å analysere tanker, følelser og atferd. Perspektivet er rettet mot studier av individets opplevelser av sin egen verden, noe som blir kalt kvalitativ forskning (Malt, 2009).

Ettersom fenomenologien er relevant i studier som er knyttet til erfaringer, mener jeg at den fenomenologiske forståelsen av virkeligheten egner seg best for å finne svar på min problemstilling. Siden min studie er basert på en hypotese om at barnevernet har utfordringer med inkludering av fattigdom i sitt arbeid, er formålet med min studie å få frem deskriptive data om hvordan informantene tenker rundt problemstillinger knyttet til fattigdom.

1.4 Forskningsstrategi

Forskningsstrategi brukes ulikt og kan også assosieres med ulike forskningsdesign. I følge Blaikie (2010) kan forskningsstrategi forstås som en undersøkelse. Han skiller mellom fire ulike forskningsstrategier: induktiv, retrodeduktiv, abduktiv og deduktiv.

Induktiv forskningsstrategi belyser ikke hvorfor det ble slik, men egner seg best til å besvare hva- spørsmål. *Retrodeduktiv forskningsstrategi* starter med et observert mønster og prøver å lokalisere underliggende mekanismer. Tanken bak den type strategi er å finne strukturer og mekanismer som er vanskelig å observere. *Abduktiv forskningsstrategi* egner seg best til å beskrive og forstå menneskers handlinger. Denne strategien kategoriserer og typifiserer motiver, meninger og tolkninger. Den siste forskningsstrategien som Blaikie nevner i sin bok, er *deduktiv forskningsstrategi*. Deduktiv forskningsstrategi anvendes ikke for å besvare hva-

spørsmål, men for å besvare hvorfor-spørsmål. Forskeren starter med teori, og tester (deduserer) om en eller flere hypoteser stemmer.

Deduktiv forskningsstrategi ser ut til å egne seg best for å svare på mine spørsmål, derfor velger jeg å bruke denne strategien i min studie. Den deduktive forskningsstrategien vil hjelpe meg å få kjennskap til informantenes tanker og vurderinger knyttet til fattigdom i saksbehandling. Informantenes utsagn kan hjelpe meg å finne faktorer som begrenser barnevernsansattes mulighet til å legge vekt på fattigdom. Disse faktorene vil være med på å besvare spørsmål om hvorfor det er slik, og på den måten vil de danne en hypotese som gir grunnlag for testing. Dersom teorien bekrefter min hypotese om at det finnes ulike faktorer som begrenser barnevernets mulighet til å inkludere fattigdom i undersøkelser, vil min hypotese bli bekreftet og teorien vil i dette tilfellet få støtte.

1.5 Forskningsposisjon

For å forstå hva forskningsposisjon er, og hvilken betydning den har for forskningsarbeid, er det viktig å se på definisjon av ontologi og hvilke idealer denne retningen bygger på. Ontologi er en retning innenfor vitenskapsfilosofi og teori, og betyr læren om hvordan verden er. Ontologi baserer seg på bestemte oppfatninger om sosiale fenomener, og måten de eksisterer på (Gilje og Grimen, 2011). Etersom min studie dreier seg om å få kunnskap om barnevernsansattes erfaringer knyttet til egen praksis, er den ontologiske forståelsen av informantenes tanker og vurderinger viktig i min studie.

Ut fra den ontologiske definisjonen og betraktningen av verden, kan man si at forskningsposisjon er tett knyttet til ontologisk forståelse av sosiale konstruksjoner. Forskeren tar med seg sine erfaringer og situerer dem i sitt forskningsarbeid. Derfor er det viktig at forskeren reflekterer over egne profesjonsidealene, før han/hun går ut i feltet. Men er det mulig å være objektiv og produsere sann kunnskap? I følge Holme og Solvang (1998) er det ikke mulig å drive med samfunnsvitenskapelig forskning som er objektiv og verdifri. Bevisstgjøringsprosessen kan hjelpe forskeren å finne ut hvilket ståsted han/hun har, og hvilke verdier som er styrende for hans/hennes oppfatning. En slik bevisstgjøring vil også være relevant for meg og min studie og vil hjelpe meg å finne ut hvilke verdier som er styrende for min analyse og mine tolkninger. Forhåpentligvis vil den også bidra til at denne studien blir gjennomført på en så objektiv måte som mulig.

Kapittel 2 Teorigrunnlag

2.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg se på ulike forståelser av fattigdom og hvilke konsekvenser fattigdom har for voksne og barn. I tillegg skal jeg se på hvilke samfunnsgrupper som er berørt av fattigdom, ta for meg fattigdom som en risikofaktor og se på betydningen av sosial arv. Avslutningsvis skal jeg se nærmere på barnevernets oppgaver knyttet til undersøkelser og tiltak, samt belyse hvilket syn barnevernet har på sosiale problemer.

Fattigdomsdiskusjonen i Norge er for så vidt ny og temaet ble først brakt for alvor inn på den politiske banen under valgkampen i 2002. I 2005 satte den rød-grønne koalisjonsregjeringen som mål å avskaffe fattigdom. I regjeringserklæringen fra Soria Moria fra samme tidsperiode kommer det frem at regjeringen ville legge en helhetlig plan for avskaffelse av fattigdom. Stortingsproposisjon nr. 1 (2006-2007) viser at den første handlingsplanen mot fattigdom kom i 2006 (Utenriksdepartementet, 2006-2007). Planen ble revidert og oppmerksomheten i handlingsplanen for redusering av fattigdom skulle rette spesiell oppmerksomhet mot barn og barnefamilier. Etter at Bondevik-regjeringen hadde fremmet sitt forslag om å bekjempe fattigdom, har kommende regjeringer fremmet tilsvarende forslag og ønske om å bekjempe fattigdom, særlig blant barn og unge. Til tross for den politiske innsatsen er mange barn og familier berørt av fattigdom og tallene fra ulike undersøkelser viser at fattigdom ikke bare eksisterer i det norske samfunnet, men at fattigdommen i tillegg er langvarig (Fløtten et al., 2011:21). Arbeid og ulike velferdsordninger er de viktigste virkemidlene for å forebygge fattigdom.

2.2 Ulike forståelser av fattigdom

Fattigdom kan forstås på ulike måter, men de mest brukte definisjonene er absolutt fattigdom og relativ fattigdom. Absolutt fattigdom forbindes med mangel på grunnleggende goder som tak over hodet og mat, mens relativ fattigdom forbindes med mangel på sosial deltakelse og «det gode liv». Rapport til Fløtten et al. (2011:21) er en av forskningsrapportene som tar for seg fattigdomsproblematikk. Rapporten ble utarbeidet på oppdrag fra Landsorganisasjonen

(LO) i Norge og ble basert på eksisterende forskning og statistikk. Rapporten påpeker at fattigdomsproblematikken ble beskrevet på 1800-tallet da den norske presten og samfunnsforskeren Eilert Sundt gjennomførte en vitenskapelig kartlegging av fattigdom i Norge. På den tiden var fattigdom et stort sosialt problem og målet var å finne ut årsaker til fattigdom, og virkninger av fattigdom. Som kriterier for fattigdom tok Sundt utgangspunkt i fravær av nødvendige forbruksgoder som mat, klær, oppvarming og tak over hodet. En slik forståelse av fattigdom karakteriseres som *absolutt fattigdom*. På 1960-tallet vokste interessen for fattigdomsforskning i Storbritannia, og den britiske samfunnsforskeren Peter Townsend kritiserte den absolutte definisjonen av fattigdom. Selv om levekårene i Storbritannia endret seg, hadde en del av den britiske befolkningen dårligere levevilkår enn resten av befolkningen. På bakgrunn av sine observasjoner argumenterte han for at fattigdom ikke kunne knyttes bare til mangel på grunnleggende fysiske ressurser, men også til sosiale ressurser som var viktige for å overleve. Townsend mente at fattigdom ikke skulle forstås som et absolutt fenomen, men som et *relativt fenomen*, og at det måtte ses i sammenheng med et generelt velferdsnivå i det samfunnet man levde i. I følge Townsend var mennesker fattige dersom de ikke kunne delta på det laveste akseptable nivået for sosialt liv:

Individuals, families and groups in the population can be said to be in poverty when they lack the resources to obtain the type of diet, participate in the activities and have the living conditions and amenities which are customary, or are at least widely encouraged or approved, in the societies to which they belong. (Townsend, 1979:31 i Fløtten et al., 2011:21, s.13)

Siden fattigdom er et normativt begrep, gir den noen utfordringer i forhold til avgrensning og operasjonalisering. For å kunne ta i bruk definisjonen av fattigdom, enten absolutt eller relativ, er det viktig å se på hvordan fattigdom kan måles i praksis. For å måle fattigdom, kan man ta utgangspunkt i *direkte indikator* for fattigdom, for eksempel faktisk forbruk eller levekår. I dette tilfellet er det viktig å bestemme hvilket forbruksnivå som er nødvendig i samfunnet. På bakgrunn av en slik avklaring kan man konstatere en fattigdomsgrense. En slik avgrensning vil peke ut de personene som har krav på hjelp fra det offentlige.

Fløtten et al. (2011:21) viser at i vestlige fattigdomsstudier benyttes ofte *det relative inntektsmålet* som danner grunnlag for regelmessige fattigdomsprioriteringer fra for eksempel Organisasjon for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) eller Statistisk sentralbyrå (SSB). I stedet for å bruke forbruks - eller levekårs pakke som utgangspunkt for beregning av fattigdom, bruker man inntektsfordeling i samfunnet. Formålet med en slik inntektsmåling er å sette en nedre grense for hvor stor inntekten skal være for å kunne ha en akseptabel

levestandard i et samfunn. For å fastsette fattigdomsgrensen i et samfunn, brukes det som regel gjennomsnitt- eller medianinntekt i samfunnet. Det vanligste er å ta utgangspunkt i enten OECD skala (50 prosent av medianinntekt) eller EU inntektsskala (60 prosent av medianinntekt) for å beregne fattigdom. EUs fattigdomsgrense er som regel omtalt som lavinntektsgrense og benyttes mest i europeisk sammenheng, men har som regel liten betydning for fordeling av fattigdom i befolkningen. For å si at en person er fattig, er det viktig å se på hvor lenge en husholdning har inntekt som er under fattigdomsgrensen. Det har betydning for den det gjelder om fattigdommen er kortvarig eller om den har pågått over tid og dermed kan regnes som kronisk. Hvis man ser på utviklingen av fattigdom i Norge, så har den, i følge OECD skala, økt fra 4 prosent til 6 prosent i perioden fra 1996 til 2009. Dersom man benytter seg av EUs skala, viser fattigdommen stabilitet i utviklingen.

Harsløf og Seim (2008) påpeker at ut fra et sosialliberalt og sosialdemokratisk perspektiv forstår man fattigdomsfenomenet som en relativ størrelse, noe som EU og forskjellige norske regjeringer også legger vekt på. Denne formen for fattigdom handler ikke bare om å dekke grunnleggende materielle behov, men også om å dekke de kulturelle og sosiale behovene. Mangel på både materielle og kulturelle goder kan ha uheldige konsekvenser både for voksne og barn, og dermed øke risiko for ekskludering og marginalisering (Harsløf og Seim, 2008 i Fløtten et al., 2011:21). Dette viser at fattigdomsdefinisjon handler ikke lenger om å opprettholde eksistensminimum, men at den dreier seg om mangel på ressurser som er nødvendige for å kunne fungere sosialt.

Helgeland påpeker at fattigdom handler om mangler på ressurser og i følge den franske sosiologen Pierre Bourdieu handler ressurser om kapitaler. Kapitaler viser verdier og posisjoner i et samfunn som kan symbolisere makt. Man kan ha ulike kapitaler på ulike områder avhengig av hvilken sosial klasse man tilhører. Bourdieu deler kapitaler i tre kategorier:

- *Økonomisk kapital*: kommer til uttrykk ved for eksempel god økonomi, gode boligforhold eller generelt gode materielle forhold.
- *Kulturell kapital*: har mer symbolsk betydning og viser seg i form av utdanning, atferd, kjennskap til sosiale koder, hva man snakker om og måten man snakker på, samt hvilke filmer man ser på for eksempel. De ytre strukturene blir til individets naturlige væremåte og kan hjelpe dem til å skaffe seg gode posisjoner i samfunnet med makt og innflytelse.

- *Sosial kapital*: innebærer å kjenne eller være venner med de riktige personene som kan hjelpe til med å skaffe jobb. Sosial kapital er en inngangsbillett til arenaer som er viktige å være på og innebærer bekjenskaper, venner og nettverk (Helgeland i Harsløf og Seim, 2011).

Familier kan ha ulike kapitalformer avhengig av hvilken samfunnsklasse de tilhører. Mangel på kulturell kapital kan vise seg på ulike sosiale felt som for eksempel skole. Skolen belønner den kulturelle kapitalen som middelklassens foreldre innehar og som støtter opp om lekser og fritidsaktiviteter. For at barna skal finne sin plass i miljøet, trenger de foreldrenes støtte til skolearbeid eller til å få nødvendig utstyr slik at de kan delta i fritidsaktiviteter. Foreldre med lav utdanning eller med økonomiske vansker vil mest sannsynlig ikke ha interesse for det skolefaglige arbeidet som barna skal utføre, eller være i stand til å dekke for eksempel fritidsaktiviteter. Disse barna får i mindre grad kulturell kapital og kunnskap som kan hjelpe dem å få høyere posisjoner i samfunnet senere i livet.

Underlid (2006) ser på fattigdom ut fra sosialpsykologisk perspektiv og sosiokulturell kontekst, og han kaller den relative fattigdommen for nyfattigdom. Han mener at fattigdom handler om mangler og om ikke å kunne leve opp til materielle standarder ut fra de normene som gjelder i gitte sosiale miljøer. Spørsmålet er ikke bare om å overleve fysisk, men også psykisk. Relativ fattigdom eller den nye fattigdommen er ikke spesielt synlig eller identifiserbar. Den er mer kamouflert og viser seg gjennom noen kategorier som for eksempel å være trygdemottaker. Fattigdom er mer upresis og rører ved livskvalitet som helse, trivsel, og «det gode liv», mener han videre. Nyfattigdom skiller seg ut fra tidligere oppfatning av dette fenomenet hvor de fattige tilhørte bondesamfunnet eller industrisamfunnet og ikke kunne lese. I følge Underlid er den nye fattigdommen mer smertefull og handler om psykosial drenering.

I min oppgave er det relativ fattigdom/nyfattigdom jeg kommer til å ta utgangspunkt i.

2.3 Samfunnsgrupper som rammes av fattigdom

Siden oppgaven dreier seg om fattigdom blant mennesker som er i kontakt med barnevernet, kommer jeg ikke til å nevne grupper som ikke har en naturlig tilknytning til denne tjenesten som for eksempel studenter eller pensjonister.

Fløtten et al. (2011:21) rapport har vist at enslige forsørgere, familier med ikke-vestlig bakgrunn og mennesker som ikke har tilknytning til arbeidsmarked (sosialhjelpsmottakere) kommer dårligst ut når det gjelder inntektsvekst over tid. Innvandrere har høyere risiko for å bli «fattige» uavhengig av om man beregner fattigdom ut fra OECD eller EUs inntektsmålingsskala. Rapporten har også vist at sosialhjelp er definert som statlig økonomisk sikkerhet for dem som har lav inntekt og som har vanskeligheter med å klare seg uten økonomisk støtte fra det offentlige. Enslige forsørgere er en utsatt gruppe som har høyere risiko for å bli «fattig» enn par. Kvinnelige forsørgere (mødre) utgjør en større andel av enslige forsørgere enn mannlige (fedre) i denne gruppa. Årsakene til en slik ulik fordeling kan mest sannsynlig forklares ut fra lavere yrkesdeltakelse blant kvinner og det faktum at kvinner i større grad enn menn har lavinntektsyrker. Enslige mødre hører også til den kategorien som har blitt mer avhengig av sosialhjelp.

2.4 Barnefattigdom og økonomiske rettigheter

Siden barn er den viktigste gruppen i barnevernsarbeid, ønsker jeg å vie denne gruppen særlig oppmerksomhet. Jeg vil se på hvilke barn som rammes av fattigdom og hvor omfattende barnefattigdommen er. I tillegg ønsker jeg også å se på barns økonomiske rettigheter for å finne ut om de har krav på økonomisk ivaretagelse.

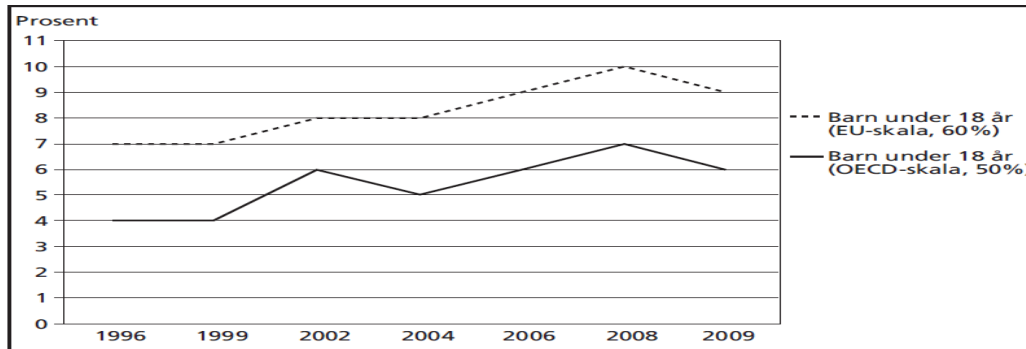
Barnefattigdom

Fattigdom rammer ikke bare voksne, men også barn. En viktig dimensjon ved barnefattigdom er familiens inntektssituasjon. Inntektsnivå påvirker barns levekår: materielle, sosiale og psykologiske. Herud og Naper (2012) viser at velstandsøkningen de siste årene har medført en økning i ulikhet mellom familier. For å få en oversikt over barnefattigdom, har FN laget en liste med 14 grunnleggende goder som for eksempel å få tre måltider om dagen, ha mulighet til å delta på aktiviteter eller i bursdager. De barna som mangler to eller flere goder regnes som fattige. Hvis man tar hensyn til den type kartlegging av barnefattigdom i Norge, regnes 1,9 prosent av norske barn som fattige, mens i Romania ligger barnefattigdom på ca. 70 prosent.

Statistikken (2011) viser at barnefattigdom har økt fra 4 til 7 prosent i følge OECD målingsskala (50 prosent av medianinntekt) i perioden fra 1996 til 2008, med et prosentpoeng nedgang fra 2008 til 2009. EUs målingsskala (60 prosent av medianinntekt) viser tilsvarende

utvikling fra 7 til 10 prosent i samme periode og så nedgang i 2009. Denne utviklingen viser at barnefattigdommen er nesten like høy som fattigdommen i befolkningen generelt. Figuren nedenfor viser fattigdomsutvikling blant barn over tid (Fløtten et al., 2011:21):

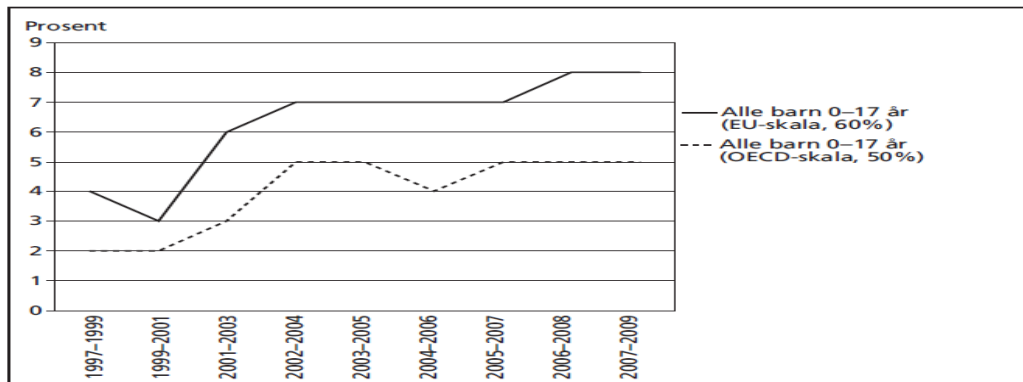
Figur 1. Årlig rate for fattigdom blant barn i perioden 1996 til 2009. Prosent

Kilde: Epland m.fl. 2011 for perioden 1996–2008. www.ssb.no/inntind/tab-2011-04-28-05.html og www.ssb.no/inntind/tab-2011-04-28-06.html for 2009 (lest 10/6 2011)

Tallene peker i retning av at barnefattigdommen er nesten like høy som i befolkningen generelt og at barnefamilier kommer dårligst ut. Figuren nedenfor viser at antall barn som lever i familier som har langvarig lavinntekt, doblet seg i perioden fra 1997-1999 til 2007-2009 i følge EU-målingsskala. OECD målingsskala viser enda sterkere økning fra 2 til 5 prosent (Fløtten et al., 2011:21):

Andel barn som opplever langvarig fattigdom fra 1997/1998 til 2007/2009 etter to ulike fattigdomsmål.

Kilde: Epland m.fl. 2011 for årene 1997/1999–2006/2008. www.ssb.no/inntind/tab-2011-04-28-02.html for perioden 2007–2009 (lest 10/6 2011)

Figuren ovenfor viser også at barnefattigdommen ikke bare er i ferd med å bli like høy som i resten av befolkningen, men at den også er langvarig.

Barns økonomiske rettigheter

Synet på barn som individer og deres rettigheter har økt de siste årene, både nasjonalt og internasjonalt. Norges offentlige utredninger (2012:5) viser at barn er samfunnets fremtid og

deres velferd vektlegges gjennom offentlig politikk (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012:5). Forskningen er tydelig på at barn i større grad sees på som aktivt handlende mennesker som har krav på å ha samme rettigheter som de voksne. For å finne ut hvilke økonomiske rettigheter som er implementert i norske lover, ønsker jeg å se nærmere på dette.

Barnekonvensjonens artikkel 27, nr. 1-3 fastslår at staten og foreldrene har et felles ansvar for oppfyllelse av pliktene overfor barnet. Foreldrene eller den som har forsørgelsesplikt overfor barnet, har ansvar for å ivareta barnas rettigheter. Barnekonvensjonens artikkel 27 gir også barna rett til en tilstrekkelig levestandard. Oppedal (2008) mener at definisjonen av levestandard i Barnekonvensjonen artikkel 27 er allikevel for vid og at det å la barna leve i relativ fattigdom, strider mot Barnekonvensjonen (Oppedal, 2008 i Harsløf og Seim, 2011). Bestemmelsen i Barnekonvensjonen virker upresis og sikrer ikke tilstrekkelig godt at barn og unge får gode oppvekstvilkår.

Barneloven § 30 sier noe om at foreldrene har ansvar for å sørge for at barna får dekket sine materielle behov. Men bestemmelsen er bare rettet mot grunnleggende personlige behov som ikke er av økonomisk karakter. Storbritannia har for eksempel hatt en politisk holdning som signaliserte at det ikke skulle «lønne seg» å få barn utenfor ekteskap og har derfor ikke utviklet noen effektive tiltak til å hjelpe ugifte mødre. Ulempen som den type politikk har påført barna, ble oppfattet som mødrenes ansvar (privatsfæren) og ikke samfunnsansvar (det offentlige). Norge derimot har en lang tradisjon for å regulere forholdet mellom foreldrene og barn og den Castbergske barneloven av 1915 som argumenterte for at barna måtte beskyttes uansett mødrenes atferd (Skevik, 2003, 2004 i Fløtten, 2009). Begrepene som «foreldrerett» og «foreldremyndighet» ble etter hvert erstattet med begrepet «foreldreansvar» som gjenspeiler forventinger om å ivareta barna, men sikrer ikke barns rettigheter i tilstrekkelig grad.

Barnevernloven sikrer heller ikke i tilstrekkelig grad det enkelte barns rett til hjelp i konkrete situasjoner. Bv.l. § 1-1 sitt formål er å sikre barn og unge som lever under forhold som er skadelig for deres helse. Bv.l. § 4-4 presiserer barnevernets myndighet til å bidra til at barn skal ha gode levekår og utviklingsmuligheter (Barnevernloven med forskrifter, 2014). Selv om barn har krav på blant annet økonomisk hjelp fra barnevernet, er barnevernloven skjønnsbasert, noe som innebærer at vurderingene som barnevernet foretar er basert på skjønn og ikke på rettigheter.

NAV er også en av instansene som kan bedre levekår og bidra til økonomisk trygghet, sosial inkludering og deltakelse. En av de utsatte gruppene som NAV er i kontakt med, er barn av sosialhjelpsmottakere. NAV er forpliktet gjennom lov om sosiale tjenester til å samarbeide med andre instanser for å hjelpe barna og foreldrene, samt iverksette ulike hjelpetiltak som for eksempel dekking av aktiviteter (Herud og Naper, 2012). Allikevel sikrer ikke denne loven barns rettigheter i tilstrekkelig grad, ettersom den primære gruppen som NAV forholder seg til, er voksne og ikke barn. Samarbeid med instanser som for eksempel barnevern, kan i dette tilfellet være med på å sikre at barn får den hjelpen de trenger.

Jeg ser at de ulike lovene peker i retning av et ønske om å gi barn en viss økonomisk trygghet. Men er barns økonomiske rettigheter tilstrekkelig lovfestet og sikrer de at barna ikke blir utsatt for fattigdom? Selv om sosialpolitikken og forskningsarbeid ser ut til å ha stort fokus på fattige barn, er barns juridiske rettigheter ikke godt nok ivaretatt. Jeg tenker at statens anerkjennelse av barns rettigheter kan være avgjørende for forebygging av barnefattigdom.

2.5 Konsekvenser av fattigdom

Forskningen av fattigdom viser at belastninger knyttet til dårlig økonomi og dårlige levekår har negativ innvirkning på både barn og voksne, spesielt hvis fattigdomsutfordringer varer over tid. Ettersom oppgaven dreier seg om fattigdom i barnevernfaglig sammenheng, ønsker jeg å se på forskningen om konsekvenser av fattigdom for barn og voksne som er viktig for min analyse. I tillegg ønsker jeg finne ut hvilken betydning «sosial arv» har for barn og om det foreligger generasjonsoverføring av sosiale problemer.

2.5.1 Konsekvenser for barn

Det er klare indikasjoner på at det å vokse opp i fattigdom, er en belastning for barna. Levekårstudien viser at barn i lavinntektsfamilier har større skolefravær og flere psykosomatiske plager enn barn som ikke lever i fattigdom. De har også større kontakt med hjelpeinstanser som barnevern og barne- og ungdomspsykiatri. Mange familier strever med ulike sider i livet sitt som ikke kan relateres til fattigdom og som ikke kan bedres ved tilførsel

av økonomiske midler. Denne overrepresentasjonen viser at lav inntekt kan føre med seg store belastninger som kan forstås som en konsekvens av fattigdom (Kvelling, 2011).

I følge Fløtten (2009) er det sammenheng mellom svak økonomi og sosiale og psykososiale forhold. Å oppleve fattigdom under oppveksten får ikke bare psykososiale, men også helsemessige konsekvenser, noe som påvirker barns helsetilstand i negativ retning. Barn som kommer fra fattige familier, har i mindre grad mulighet til å utvikle sin kompetanse og ferdigheter slik at de kan klare seg videre i livet. Amerikansk forskning slår fast at det er sammenheng mellom fattigdom og barns emosjonelle og sosiale situasjon (Eamon, 2002) i (Fløtten, 2009). Ung i Norge – undersøkelse fra 2002 viser sammenheng mellom familiens økonomi og de unges sosiale relasjoner. Jo dårligere familiens økonomi er, desto større er sannsynligheten for at de unge føler seg ensomme, upopulære og at de føler seg mobbet. De mangler også en bestevenn eller en fast vennekrets (Sletten, Fløtten og Bakken, 2004 i Fløtten, 2009). Barnefattigdom ble forbundet med utestenging fra ulike sosiale arenaer i de fleste vestlige land. Kronisk fattigdom kan ha store konsekvenser for barn og i verste fall føre til ekskludering fra miljøet.

Fløtten (2009) viser til ulike studier som ble gjennomført i USA og Europa og påpeker at familiebakgrunn har betydning for barns utvikling. Barn av foreldre med lav inntekt eller utdanning, har dårlige muligheter til å lykkes i utdanningsløpet og arbeidslivet (Shonkoff og Philips, 2000 i Fløtten, 2009). Spesielt er stimuleringen viktig for at barns kognitive evner som matematisk forståelse og leseferdigheter utvikler seg. Lav familieinntekt kan også ha direkte negative konsekvenser for barna og deres utvikling fordi det setter begrensninger på hvilke hjelpemidler, som for eksempel bøker eller datamaskin, barna kan ha tilgang til (Fløtten, 2009). Man kan si at familiens situasjon setter preg på barnas oppvekst.

Helgeland refererer til studie av barnevernsbarn og deres levekår før de ble plassert i fosterhjem. Studien viser at mange av barna bodde sammen med mødre som enten var uføretrygdet eller hadde sosialhjelp som inntektskilde. En stor del hadde vanskelig boligsituasjon med mange flyttinger bak seg. Flyttingene skyldtes at familien ikke hadde råd til å betale husleie og var nødt til å flytte. En slik livssituasjon hadde så store konsekvenser for barna at de måtte bytte skole, lokalmiljø og vennekrets. For mange barn handler bolig om å vise frem hva slags familie de kommer fra og hva slags kapital de har (Helgeland i Harsløf og Seim, 2011). Barn som har dårlig boligstandard, tar sjelden venner med seg hjem. Fattigdom setter i dette tilfellet konsekvenser for barns sosiale utvikling.

2.5.2 Konsekvenser for voksne

Stortingsmeldingen nr. 6 (2002-2003) viser at fattigdommen kan være negativ for familielivet og spesielt for forholdet mellom foreldre og barn. Vedvarende økonomiske vansker hos foreldrene kan påvirke foreldrenes energinivå og deres evne til å ta vare på sine barn. Økonomisk knapphet kan også føre til økende bekymring og konfliktnivå mellom foreldrene. Dårlig økonomi kan knyttes til foreldrenes mentale helse, psykisk stress, rusmisbruk og arbeidsløshet (Arbeid og sosialdepartementet, 2002-2003). Slike problemer hos foreldrene får høyst sannsynlig negative konsekvenser for barna og familien generelt.

Dearing, Zachrisson og Mykletun (2011) skriver i en Tidsskrift for Norsk Psykologforening at det å vokse opp i fattigdom forbindes med økt risiko for utvikling av problemer i barns liv. Det gjelder språkutvikling, skoleprestasjoner, sosio-emosjonell utvikling og atferd. Penger fungerer i dette tilfelle som mellomliggende og bakenforliggende faktorer som spiller inn i sammenhengen mellom familieinntekt og barns utvikling. Ut fra utviklingspsykologi medfører fattigdom stress og belastninger for foreldre noe som igjen fører til negative konsekvenser for foreldrenes omsorgsevne (Dearing, 2008 i Dearing, Zachrisson og Mykletun, 2011). Fattigdom påvirker også foreldrenes holdninger og oppdragerstil som i sin tur påvirker barns sosioemosjonelle utvikling. Eksperimentelle studier som ser på kausale sammenhenger mellom familieinntekt og barns utvikling, støtter hypotesen om at familiens økonomi innvirker på foreldrenes omsorgsevne og kapasitet til å ta vare på barna.

Underlid (2006) har gjennomført studie av langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp i Bergen, for å se på hvordan de opplevde relativ fattigdom. Hans studie indikerer at fattigdom ofte skaper konflikter mellom ektefeller, og kan påvirke relasjonen mellom foreldre og barn i negativ retning. «Når krybba er tom, bites hestene», mener han (Underlid, 2006, s. 30). Underlids studie indikerer at foreldrenes desperat kamp for å overleve økonomisk hadde innvirkning på familielivet. Resultatene viser at hans informanter ble utsatt for relativ deprivasjon og at de ikke hadde økonomiske midler til å delta i samfunnsaktiviteter. Underlid understreker at menneskers manglende muligheter til å delta i samfunnsaktiviteter (livsdeprivasjon), påvirker deres rolle som foreldre (rolledeprivasjon). Mangel på penger gjør det vanskelig for de voksne å oppfylle sosiale rolleforpliktelser. Resultater fra Bergensstudiet indikerer at foreldrenes mentale flukt fra fattigdomsproblemer ble fortrenkning og rusing.

2.5.3 Betydning av sosial arv

Flere undersøkelser viser at oppvekst med dårlig økonomi, kan ha innvirkning på barns muligheter senere i livet med tanke på utdanning, inntekt og helse. En slik statistisk sammenheng mellom oppvekstsvilkår og livssjanser kan forstås som «sosial arv» (Hjelmtveit, 2004 i Harsløf og Seim, 2011). Forskningen viser at langtidsmottakeres opplevelser dreier seg om følelsen av tapt kontroll over egen livssituasjon, svekket autonomi og sosial devaluering. Barna i en dansk undersøkelse gir uttrykk for å ha samme opplevelser som sine foreldre, og de viser samme reaksjoner som de voksne. De ser på seg selv som fattige, savner materielle goder og savner å kunne delta i sosiale aktiviteter. Foreldrenes og barnas livssituasjon kan fortolkes i retning av at fattigdom er knyttet til personlig identitet og status, noe som kan svekke barnas tro på egen framtid og framtidsmuligheter til å endre sin livssituasjon (Harsløf og Seim, 2011). Barns svekkede tro på seg selv og sine muligheter knyttes i dette tilfellet til voksnes utfordringer med fattigdom, noe som tyder på overføring av sosiale problemer mellom generasjonene.

I følge Fløtten (2009) forekommer det en overføring av fattigdom, sosial eksklusjon og ulikhet mellom generasjonene i Norge i dag. Hele 25 prosent av 20-åringene som vokste opp i familier som mottok økonomisk sosialhjelp i 1994, var selv stønadsmottakere innen perioden 2002-2004. Studien konkluderte med at sosialhjelpsmottak går i arv sett i bakenforliggende problemer hos foreldrene, som for eksempel dårlig psykisk eller fysisk helse og rus. I følge studien er det forhold som er knyttet til foreldrenes livssituasjon som er årsaken til at økonomisk sosialhjelp går i arv og ikke stønadsmottaket i seg selv.

Herud og Naper (2012) påpeker også at familiens inntekt i stor grad påvirker barns utviklingsmuligheter. Funnene i undersøkelsen viser at selv om foreldrene i noen grad klarer å skjerme barna, opplever barna at de skiller seg ut fra andre barn. Sæther ved Statistisk sentralbyrå (2009) har undersøkt om økonomiske problemer under oppveksten har innvirkning på barns økonomi i voksen alder. Han fant ut at de barna som vokste opp i familier som hadde dårlig økonomisk husholdning, selv hadde vanskeligheter med økonomi når de ble voksne. Herud og Naper (2012) viser i rapport «Fattigdom og levekår i Norge - Status 2012» til NOVA (2008) - undersøkelse av barn som mottok tiltak fra barnevernet i perioden fra 1990 til 2005. Konklusjonen på undersøkelsen var at barn som tidligere hadde mottatt barnevernstiltak, hadde oftere behov for økonomisk sosialhjelp enn andre barn. Det

gjaldt spesielt de barna som hadde foreldre som selv mottok økonomisk sosialhjelp, noe som tyder på at det er generasjonsoverføring av sosiale problemer.

2.6 Barnevernet

Barnevernsarbeid består av ulike oppgaver, alt fra behandling av meldinger, iverksetting av undersøkelser og tiltak til omsorgsovertakelse og adopsjoner. Ettersom denne masteroppgaven handler om undersøkelses- og tiltaksarbeid, ønsker jeg å vie disse to fasene særlig oppmerksomhet.

2.6.1 Barnevernets oppgaver

Den generelle tanken i barnevernet er at det er foreldrene som primært har ansvar for sine barn, mens barnevernets ansvar er subsidiært. Barnevernet er ikke bare en del av hjelpeapparatet, men også en del av det offentlige kontrollsystemet som har stor myndighet og påvirkningskraft i det arbeidet som utføres.

Barnevernets oppgaver og myndighet reguleres i hovedsak av lov om barneverntjenester, samt tilhørende forskrifter, rundskriv og ulike veiledere som beskriver barnevernets virksomhet. Barnevernets hovedoppgave er å hjelpe alle barn som oppholder seg i Norge, uavhengig av statsborgerskap eller bakgrunn. Formålet med loven om barneverntjenester er å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp til rett tid. Barneverntjenesten har ansvar for å avdekke bekymringsfulle forhold som for eksempel omsorgssvikt, atferdsproblemer, sosioemosjonelle vansker, samt iverksette hjelpetiltak som kan forebygge at barn blir skadelidende. I de alvorligste tilfellene kan barnevernet fremme sak til fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Barneverntjenesten er også en utredningsinstans for dem som ønsker å adoptere, enten det dreier seg om innenlands- eller utenlands adopsjoner (Ofstad og Skar, 2009).

Barnevernloven (2014) av (lov nr. 100/1992), bygger på fire hovedprinsipper:

- hensynet til barnets beste
- det biologiske prinsippet
- prinsippet om riktig hjelp til riktig tid

- det mildeste inngreps prinsipp

Selv om barnevernet prøver i den grad det er mulig å ta hensyn til de fire prinsippene, er prinsippet om barnets beste det sterkeste prinsippet. Allikevel har barnevernet ulike begrensninger som gjør at prinsippet om barnets beste ikke blir ivaretatt i tilstrekkelig grad, noe som jeg kommer til å drøfte senere.

2.6.2 Undersøkelser

For å starte en undersøkelse er barnevernet avhengig av å få en bekymringsmelding. Det er både private som for eksempel naboer eller familie som kan sende en bekymringsmelding, samt de offentlige instansene som for eksempel politi eller skole. På bakgrunn av innholdet i meldingen vurderer barnevernet om forholdene som er beskrevet i meldingen er så pass bekymringsfulle at de gir grunnlag for å starte undersøkelse. Fra barnevernet mottar en melding til de må konkludere, har barnevernet en ukes frist for å vurdere om det er grunnlag for å starte en undersøkelse, jfr. bv.l.§ 4-2: «Barneverntjenesten skal snarest, og senest innen en uke, gjennomgå innkomne meldinger og vurdere om meldingen skal følges opp med undersøkelser etter § 4-3» (Barnevernloven med forskrifter, 2014, s.12).

Når en melding først blir tatt inn, har barnevernet både rett og plikt til å foreta undersøkelse dersom det foreligger rimelig grunn til å anta at forholdene rundt barnet vil føre til iverksetting av tiltak, bv.l. § 4-3, første ledd: «Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapitlet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, jf. frister inntatt i § 6-9» (Barnevernloven med forskrifter, 2014, side 12). Barnevernet har tre måneder på å undersøke saken med mulighet for forlengelse av fristen med nye tre måneder. Når en melding først blir tatt inn til undersøkelse, kan foresatte ikke motsette seg at en slik undersøkelse gjennomføres, jfr.bv.l.§ 4-3, tredje ledd: «Foreldrene eller den barnet bor hos, kan ikke motsette seg at en undersøkelse som nevnt i første ledd blir gjennomført ved besøk i hjemmet» (Barnevernloven med forskrifter, 2014, s.12).

Et av de viktigste elementene i en undersøkelsessak er kartlegging av risikofaktorer i barns liv. Formålet med en slik kartlegging er å finne ut om forhold som barn lever under, er bekymringsfulle slik at de er til skade for barns utvikling. For å foreta en slik kartlegging kan barnevernet, uten hindring av taushetsplikt, innhente opplysninger etter lov om

barneverntjenester § 4-6 fra instanser som barn og foreldre er i kontakt med (Barnevernloven med forskrifter, 2014). Det kan for eksempel være barnehage, skole, ABUP, lege eller NAV. Formålet med innhenting av opplysninger er å få bredere kjennskap og kunnskap om familien og de utfordringene som familien har. Barneverntjenesten skal så langt det er mulig innhente samtykke fra foreldrene for å få opplysninger. Barneverntjenesten har også et selvstendig ansvar for å vurdere om opplysningene kan innhentes uten foreldrenes samtykke, spesielt i saker hvor det er mistanke om vold eller seksuelle overgrep. I tillegg er barneverntjenesten forpliktet etter loven til å foreta hjemmebesøk og ha enesamtale med barnet. Utfallet av en undersøkelse kan enten være henleggelse av saken, iverksetting av hjelpetiltak, omsorgsovertakelse eller vurdering om det skal gjøres en ny undersøkelse etter seks måneder.

2.6.3 Kartlegging av risikofaktorer

Grundig kartlegging av risikofaktorer er viktig for at de tiltak som barnevernet iverksetter skal samsvare med familiens hjelpebehov. I undersøkelsessaker kartlegger barnevernet ulike risikofaktorer som for eksempel rus, vold eller psykiske helse for å finne ut om familien har behov for hjelp. Utgangspunktet for en slik kartlegging er en melding og de forholdene som er beskrevet i meldingen. I tillegg har barneverntjenesten et selvstendig ansvar for å vurdere om det også finnes andre forhold eller risikofaktorer i familien som kan være skadelige for barn. Selv om det kan være mange risikofaktorer, finnes det som regel også beskyttelsesfaktorer i barns liv som for eksempel et støttende nettverk som kan veie opp for risikofaktorer. Slik min problemstilling er formulert, kommer jeg ikke til å drøfte betydningen av beskyttelsesfaktorer, men jeg skal konsentrere meg om fattigdom som risiko i barns liv.

Fattigdom som risikofaktor

Kvello (2011) fremhever at fattigdom har innvirkning på hva slags omsorg foreldrene yter til sine barn og på barns utvikling. Foreldrene har en sterk påvirkningskraft på barna, noe som betyr at risikofaktorer som finnes i deres liv påvirker barns kompetanseutvikling. Med risikofaktor mener Kvello faktorer som øker sannsynlighet til barns negative utvikling. I følge han er kronisk fattigdom en risikofaktor i barnets liv. Generelt preger foreldrenes klassetilhørighet deres omsorg for barna. Utenlandske studier viser at mødre som tilhører de laveste sosiale klasser, viser større fiendtlighet mot sine spedbarn enn mødre fra høyere sosiale klasser (Little og Carter, 2005 i Kvello, 2011).

Kvello uttrykker konsekvenser for barn som blir utsatt for relativ fattigdom slik: «Alle de vansker som gjerne er knyttet til relativ fattigdom er hver for seg betydelige risikofaktorer for at barna utvikler en rekke ulike vansker. I kombinasjon, vil disse lede til at barna er høyrisikoutsatte» (Kvello, 2011, s.187). Kvello er tydelig på at «klassetilhørighet» har betydning for hvilken omsorg barna får og at fattigdom er en risikofaktor i barns liv. Dårlig økonomi i familien predikerer generelt dårlig utvikling hos barn, noe som tyder på at fattigdom er en risikofaktor i barns liv.

Havik (2004) påpeker også at fattigdom er en risikofaktor i familiens og barns liv og hun kaller fattigdom for «alle sykdommers mor». Havik refererer til Bebbington og Miles (1989) som har vist at fattigdom indikerer sannsynligheten for at familien kommer til å motta hjelp fra barnevernet. Norske undersøkelser har også påvist at barn som er i kontakt med barnevernet kommer fra familier som har dårligere økonomi, lavere utdanning, dårlig bosituasjon, somatiske og psykiske plager og mindre nettverk enn andre familier. I tillegg er mor alene om omsorgen for barn. Sammenheng mellom fattigdom og sviktende omsorg sees på som en mer mellomliggende faktor enn en kausal variabel. Allikevel mener Havik at fattigdom er en risikofaktor som knytter til seg andre risikofaktorer.

Sosiale og økonomiske forhold har betydning for den omsorgen barn får og i verste fall kan de føre til omsorgssvikt. I følge Kilen (1999) innvirker økonomiske belastninger og arbeidsløshet på omsorgssituasjoner, og hun refererer til Gil (1970) og Pelton (1978) som mener at fattigdom skaper stress og begrenser mestringsstrategier. Det er imidlertid delte meninger om fattigdom fører til overgrep eller om den forsterker negative personlige egenskaper som i neste omgang kan føre til overgrep eller fysisk avstraffelse av barn. Foreldrenes opplevelse av å komme til kort i arbeidslivet, kan også være et stressmoment i deres liv og føre til mindre toleranse og forsømmelse av barna. Økonomiske problemer har i dette tilfelle en dynamisk virkning som viser seg i form av aggresjon og frustrasjon hos foreldrene, noe som kan tolkes som en risikofaktor i barnas liv. For å hjelpe foreldrene og barn med å redusere risikofaktorer i deres liv, kan barnevernet iverksette ulike hjelpetiltak. Tiltaksarbeid er et tema som jeg kommer til å belyse i neste kapittel.

2.6.4 Tiltak

Formålet med tiltaksarbeid er at barneverntjenesten skal forsøke alle de tiltak som er nødvendige for å forebygge omsorgssvikt og eventuell plassering av barnet. Politiske føringer er i dette tilfellet klare på at barnevernets forebyggende familiearbeid er til barnets beste (Barnevernmeldingen av 5.juli, 2003). Barnevernsloven sikrer på den måten, i den grad det er mulig, at barn som lever i omsorgssvikt får nødvendig hjelp.

For at barnevernet skal kunne tilby hjelp og iverksette hjelpetiltak, må barnevernet vurdere om behovene som familien har, samsvarer med lovens formål. Lov om barnevernstjenester § 4-4 første ledd er tydelig på at barnevernet skal iverksette tiltak som kan bedre barns levekår, samt fremme en positiv endring hos barnet: ”Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien” (Barnevernloven med forskrifter, 2014, s.12).

Andre ledd i samme lov spesifiserer at barnevernet skal iverksette tiltak dersom der er særlige grunner til det: ”Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien ” (Barnevernloven med forskrifter, 2014, s.12).

I tilfeller hvor foreldrene motsetter seg en slik hjelp, har barnevernet mulighet til å pålegge foreldrene å ta i mot hjelp ved å fremme sak til fylkesnemnd: «Fylkesnemnda kan om nødvendig beslutte hjelpetiltak som opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, skal settes i verk ved pålegg til foreldrene (...)» (Barnevernloven med forskrifter, 2014, s.12).

Barnevernloven presiserer at barnevernet skal iverksette hjelpetiltak når det foreligger særlige grunner eller behov for hjelp. Allikevel har barnevernet et selvstendig ansvar for å foreta skjønnsmessige vurderinger om det er behov for iverksetting av tiltak. Dersom foreldrene motsetter seg all hjelp, kan barnevernet, etter loven, fremme sak til fylkesnemnda og pålegge foreldrene å ta imot hjelp. Men har barna rett til å få hjelp uavhengig av hva barnevernet og foreldrene mener? Det er noe jeg ønsker å se nærmere på senere i min oppgave.

2.7 Barnevernets forståelsesmodeller

Barnevernets forståelse av sosiale problemer kan være avgjørende for hva de legger vekt på og hva de fokuserer på i sine vurderinger av omsorg. Derfor ønsker jeg å se på hvilke forståelsesmodeller som dominerer barnevernets praksis.

Med sosialt problem forstås vansker mellom enkeltindivid og felleskapet, og problemer som skyldes enkeltindividets vanskeligheter med å tilpasse seg samfunnets regler og lover. Det er flere faktorer som kan føre til at det oppstår sosiale problemer som for eksempel arbeidsløshet, manglende sosialt nettverk, fattigdom, dårlig bolig, misbruk eller kriminalitet (Brussgaard, 2009).

Ulike studier og undersøkelser viser at tankegangen i samfunnet endrer seg over tid. Tiden etter andre verdenskrig og 1950 – tallet var preget av kollektive verdier og kollektiv tenkning, mens på 1970/1980 – tallet kom det et motsvar og kritikk av for sterkt statlig styring. 1990 – tallet og tiden frem til nå er preget av vektlegging av relasjoner og nyliberalistisk tankegang som forutsetter at man selv tar ansvar for eget liv. En slik individorientert tenkning preger også barnevernet og synet på sosiale problemer. Man kan stille seg spørsmål hvem som står ansvarlig for forekomsten av sosiale problemer: individet selv eller staten/ det offentlige?

Helgeland (2007) påpeker at problemene som barnevernet møter i sitt arbeid med klienter, er blitt individualisert og knyttet enten til barna foreldrenes omsorgsevne og psykologiske forklaringer. Statistikken fra 1990-1993 indikerer at tiltakene som barneverntjenesten iverksatte, handlet om foreldrenes omsorgsevne, rusmisbruk, psykisk helse, kriminalitet, forhold hjemme eller annet. Fattigdom som forklaringsmodell ble ikke nevnt i barneverntjenestens begrunnelser for iverksetting av tiltak (Helgeland, 2007 i Harsløf og Seim, 2011).

Andenæs (2004) forfølger Helgeland når hun stiller dette spørsmålet i sitt prosjekt «Hvorfor ser vi ikke fattigdom?» Hun undrer seg over hvorfor barnevernsoppgaver ikke i større grad handler om fattigdomsproblemer, ut fra de utfordringene man møter i barnevernet i dag. Andenæs mener at en mulig forklaring på det kan være at utviklingspsykologi har fått en dominerende plass i barnevernet og i de avgjørelsene som barnevernet tar i dag. Dersom man velger at nærhet og sensitiv omsorg er viktige elementer for barns utvikling, vil man fokusere på mor-barn-samspill og egenskaper ved mor. Andenæs mener at det er nødvendig for barnevernet å bygge opp kunnskap om levekår og viktigheten av økonomi, arbeid og bolig.

Disse elementene bør ikke reduseres til ytre faktorer, men inkluderes i barnets liv. Slike modeller kan bidra til forståelsen av at levekår ikke bare er et politisk anliggende, men også et barnevernfaglig anliggende.

Befringsutvalget (2000:12) kom frem til tilsvarende konklusjon som Andenæs. Utvalget undrer seg over hvorfor barnevernet ikke betrakter fattigdom som sitt arbeidsområde når familier som de er i kontakt med, kommer fra underprivilegerte grupper i samfunnet. Utvalget kom også frem til at et *psykologiserende og individorientert perspektiv*, preger barnevernets syn på barn og familiers problemer:

Familiene som mottar hjelpetiltak fra barnevernet, eller der barnevernet overtar omsorgen for barna, er forholdsvis ofte økonomisk og sosialt underprivilegerte, med lav utdanning, lavere yrkesaktivitet og bruttoinntekt som ligger langt under gjennomsnittet. Når levekårsstatistikken gir de indikasjonene som den gir, er det grunn til å spørre hvorfor fattigdomsproblemet ikke i større grad også blir betraktet som barnevernets arbeidsområde. (..). En motvilje mot å innrømme fattigdomsproblemer lar seg lett kombinere med et psykologiserende og individuelt orientert perspektiv på barn og barnefamiliers problemer. Et slikt perspektiv har preget både barnevernet og andre deler av hjelpeapparatet. (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2000:12, kap. 6, s.2 og 3)

Tilsvarende problemstilling ble tatt opp og drøftet i et prosjekt som Kildedal et al. (2011) har jobbet med. Universitetet i Agder samarbeidet med Ålborg universitet og undersøkte hvordan familier som har gjennomgått barnevernsundersøkelse opplever norske og danske sosialarbeideres praksis når de undersøker barns omsorgssituasjon. Sagatun som var en av fire nøkkelpersoner i prosjektet, kom frem til at den tradisjonelle utviklingspsykologien virker dominerende i sosialarbeiderens forståelser og vurderinger av barns omsorgssituasjon (Sagatun i Kildedal et.al., 2011). Det er noe jeg kommer til å se på i min drøfting.

Kapittel 3 Metode

3.1 Innledning

Min studie dreier seg om å finne hvordan informantene forholder seg til utfordringer knyttet til relativ fattigdom, og hva som er grunnen til at de ikke inkluderer fattigdom i undersøkelser. Studien tar også opp spørsmål knyttet til en slik praksis, og betydningen av en slik praksis for iverksetting av tiltak. For å finne ut hva som ligger til grunn for informantenes tanker og vurderinger knyttet til økonomiske spørsmål, valgte jeg å benytte meg av kvalitativ forskningsmetode som jeg kommer til å beskrive i dette kapitlet.

3.2 Valg av forskningsmetode

I følge Widerberg (2001) er kvalitativ forskning innholdssøkende og er med på å finne ut hvorfor mennesker handler som de gjør, og hva betydningen av deres handling er. Den kvalitative metoden tar utgangspunkt i empirisk forskning som baserer seg på relasjonen mellom forskeren og subjektet.

Jeg vurderte kvalitativ metode som best egnet til å få innblikk i hvordan barnevernsansatte forholder seg til fattigdomsspørsmål på og hva de legger til grunn for sine vurderinger som er relatert til økonomiske utfordringer.

For å finne ut hvorfor barnevernsansatte handler som de gjør og hva som ligger til grunn for deres vurderinger, ønsker jeg å benytte meg av kvalitative intervjuer. Gjennom kvalitative intervjuer vil jeg få innsyn i informantenes tanker og vurderinger knyttet til spørsmålene som skal stilles. Kvalitativt intervju er en av ulike metoder som inngår i den kvalitative forskningen og har som formål å finne frem til meninger, argumenter og vurderinger i de beslutningene som informanten tar. I følge Ryen (2002) er hovedintensjonen med kvalitativt intervju å få tilgang til handlinger og hendelser som er relevante for undersøkelsens problemstilling. Det sentrale er at gjennom informantenes svar vil forskeren få kjennskap til måten informanter ser verden på.

Innenfor kvalitativt intervju finnes ulike registreringsmetoder av datamaterialet. Forskeren kan for eksempel notere under intervjuet, eller gjøre opptak og transkribere notatene etterpå. Bruk av opptak kan enten være åpent eller skjult, avhengig av hva slags data forskeren ønsker å få tilgang til. Jeg valgte å gjøre bruk av *opptak med informert samtykke* fra informantene. Alle informantene hadde fått informasjonsbrev om mitt forskningsprosjekt (vedlegg 1) og de samtykket til intervju med bruk av opptak (vedlegg 3).

3.3 Utvalg

Jeg har valgt å intervju barnevernansatte om deres arbeid med saksbehandling for å finne ut hvordan de forholdte seg til relativ fattigdom i barnevernssaker. Dette er saksbehandlere i barnevernet som til daglig jobber med undersøkelser og tiltaksaker. I utgangspunktet ønsket jeg også å intervju ansatte på min egen arbeidsplass, siden erfaringer derfra bidro til min nysgjerrighet på fattigdom. På grunn av nærhet til kollegaene der, valgte jeg det bort. Hvis kollegaene mine også skulle være informanter, tenkte jeg at nærheten mellom oss kunne påvirke deres svar og min tolkning av deres utsagn, og dermed svekke forskningens validitet.

Nielsen og Repstad (1993) påpeker at nærhet til informanter kan by på noen utfordringer (Nielsen og Repstad, 1993), og Seidman (1998:3) fremhever at jo lettere tilgang man har til informanter, desto mer komplisert kan det bli (Nielsen og Repstad, 1993 og Seidman, 1998:3 i Ryen, 2002). Han sier at forskeren kanskje kan unnlate å stille oppfølgingsspørsmål, eller ikke utforske svarene godt, dersom relasjonen mellom forsker og informant er vennskapelig. Problemet dreier seg om mangel på distanse mellom forsker og informanter, mener Seidman. Jeg valgte derfor å intervju ansatte ved barnevernkontorer som jeg hadde følelsesmessig avstand til.

3.3.1 Utvalgets størrelse

Til sammen har jeg intervjuet seks informanter fra tre ulike barnevernkontorer dvs. to informanter fra hvert kontor. I praksis gjennomførte jeg seks intervjuer og informantene ble intervjuet hver for seg. Siden kvalitative intervjuer ikke har som formål å sammenligne enheter, vurderte jeg mitt utvalgets størrelse som tilstrekkelig for å få inn fylldige data om

informantenes tanker, opplevelser og vurderinger. Jeg valgte derfor å intervjuer to ansatte fra tre ulike barnevernkontorer.

Brox (1994) beskriver et størrelsesutvalg med henvisning til Bertaux og påpeker at dersom man har en del intervjuer, vil de neste nye ikke bidra med noe nytt. Han kaller dette for metningspunktet, og sier at det ikke er antallet i seg selv som bestemmer om metningspunktet blir nådd, men innholdet i de svarene man får (Brox, 1994:94 i Ryen, 2002). Seidman mener at for å få et kvalitativt utvalg, bør antallet av informanter være tilstrekkelig for å reflektere og for å analysere (Seidman i Ryen, 2002). Jeg vurderte mitt størrelsesutvalg som representativt nok til å kunne vurdere og analysere de svarene jeg hadde fått.

3.3.2 Tilgang til informantene

For å få tilgang til informantene, tok jeg kontakt med barnevernslederne fra de tre barnevernkontorene, og fortalte om min studie. Kontakten mellom meg og barnevernslederne ble avgrenset til telefonkontakt og e-post, og barnevernsledernes umiddelbare reaksjoner var positive. Jeg formidlet at jeg ønsket å avgrense utvalget til de ansatte som jobbet med undersøkelser og tiltakssaker, siden min problemstilling dreide seg nettopp om disse fasene.

Trost (1989) anbefaler også å finne informanter som er relevante for den valgte problemstilling (Trost, 1989 i Ryen, 2002). Vi avtalte at barnevernslederne skulle finne informanter som hadde den type erfaring, og som ønsket å bli intervjuet. I tillegg avtalte vi at jeg skulle sende informasjonsbrev om prosjektet, noe jeg gjorde med en gang. Jeg opplevde at jeg fikk god hjelp og støtte fra barnevernslederne, og de ga meg tilbakemelding på at min problemstilling var interessant og relevant for deres arbeid.

Kvale (1996) kommer med noen råd og fremhever at det er hensiktsmessig å lage et variert utvalg (Kvale, 1996 i Ryen, 2002). Selv om mitt utvalg besto av bare seks informanter, hadde informantene ulik bakgrunn i forhold til alder, formell kompetanse, arbeidserfaring og stillingstype. Halvparten av dem har fullført masterstudie. Fellestrekket for informantene var at alle hadde formell utdanning som sosionom, barnevernspedagog eller tilsvarende, samt kjennskap til og erfaringer med undersøkelser og tiltaksarbeid.

3.4 Intervjuguide

Det er en felles enighet om at det er lurt å bruke intervjuguide når man intervjuer. Spørsmålet er bare hvor formalisert eller strukturert intervjuet bør være. Det finnes ulike typer intervjuguider som for eksempel strukturert eller semistrukturert (halvstrukturert).

Ryen (2002) fremhever at det er både fordeler og ulemper med *forhåndsstrukturering*. En stram intervjuguide kan hemme forskeren i å fange opp fenomener som er viktige for å besvare den problemstillingen som forskes på. I tillegg kan den låse interaksjonen mellom forskeren og informanten. Fordelen er at en stram forhåndsstrukturering kan redusere skjevheter i datamaterialet, og dermed heve dataenes reliabilitet og validitet.

En annen form for strukturering av intervjuguide er *semistrukturerte* intervjuer. Kjentegnet på semistrukturerte intervjuer er at tema eller hovedspørsmål settes opp i en kategori på forhånd, uten å utforme eller fastlegge rekkefølge og detaljer i spørsmål. Formålet med den type strukturering av et intervju er å få til dialog eller konversasjon mellom forskeren og informanten (Thagaard, 1998).

I begynnelsen av planleggingen av intervjuer valgte jeg å lage en semistrukturert intervjuguide. Jeg tenkte at det var hensiktsmessig å ha åpen dialog med informantene om fattigdom, og jeg vurderte den typen gjennomføring av intervju som mest egnet. Siden jeg aldri hadde gjennomført et kvalitativt intervju før, tok jeg et *prøveintervju* med en kollega, noe jeg opplevde som nyttig. Jeg fikk erfart hvordan det var å bruke *opptaker*, noe som var nyttig da jeg senere intervjuet mine informanter. Mens jeg intervjuet kollegaen kom det tydelig frem at intervjuguiden var for generell, og at det var behov for mer detaljerte spørsmål.

Jeg bestemte meg derfor for å utarbeide mer detaljerte spørsmål i min intervjuguide (vedlegg 4). Jeg satte opp spørsmålene under ulike tema, men da jeg intervjuet informantene, stilte jeg spørsmålene i tilfeldig rekkefølge, avhengig av hva informantene var opptatt av. En slik oppstilling av spørsmål, og måten de ble stilt på, kan assosieres med strukturerte og semistrukturerte intervjuer. Min intervjuguide ble en kombinasjon som hadde preg av både strukturert intervjuguide med fastlagte detaljerte spørsmål, og semistrukturert intervjuguide hvor spørsmålene ble stilt i tilfeldig rekkefølge, og hvor det var rom for dialog.

3.5 Varighet av intervju

Intervjuer i min undersøkelse varte mellom en og til en og en halv time. Min erfaring er at for lange samtaler er trøttende, men for korte samtaler vil på en annen side gi mer overfladiske data. Seidman (1998) anbefaler intervjuer med én og en halv times lengde. Han mener også at intervjuer som varer over én og en halv time kan føre til at informantene kan bli svært trøtte, mens ved en times intervju, kan forskeren risikere å få overfladisk datamateriale (Seidman, 1998 i Ryen, 2002).

3.6 Søknad til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD)

Ettersom jeg skulle intervjuer barnevernsansatte og bruke opptak som registreringsmetode av datamaterialet, var jeg pliktet til å sende en søknad til NSD om samtykke til gjennomføring av intervjuer. NSD er personvernombud for forsker- og studentprosjekter som skal gjennomføres ved alle universitetene, både de statlige, de vitenskapelige, de private høyskolene, ulike helseforetak samt andre forskningsinstitusjoner. Alle prosjekter som faller under personopplysningsloven og data med lyd, video eller bilde, skal meldes til NSD. Min søknad ble innvilget, og jeg fikk tillatelse til å gjennomføre intervjuene innen 01.07.14 (vedlegg 2). Intervjuene ble imidlertid gjennomført innen 01.03.14.

3.7 Erfaringer fra intervjuer

Som jeg har skrevet tidligere i oppgaven før jeg begynte å intervjuer barnevernsansatte, gjennomførte jeg et prøveintervju med min kollega. Prøveintervju var en nyttig erfaring som førte til noen justeringer av intervjuguiden.

Ryan (2002) deler intervju i tre faser: innledning, hovedfase og avslutning. Hun kommer også med mange forslag til hvordan en forsker kan gjennomføre intervjuer, og hva forskeren bør være oppmerksom på. For å belyse mine erfaringer fra intervjuer, kommer jeg til å ta utgangspunkt i de tre fasene.

1. Innledningsfase

I følge Ryen er det hensiktsmessig å begynne intervju med *dagligdagse tema* som informantene ser ut til å interessere seg for, før man går over til hoveddelen. McCracken (1988:38-39) kaller åpning av hvert intervju for «pragmatisk byrde», fordi forskeren legger grunnlag for det som kommer til å skje (McCracken, 1988:38-39 i Ryen, 2002). I innledningsfasen spurte jeg informantene om de grudde seg til intervjuet, og de fleste fortalte at de hadde tenkt på det. Vi snakket litt generelt om hvordan det gikk i barnevernet. Jeg merket fort at jo lengre tid jeg brukte i innledningsfasen, desto tryggere ble informantene. På slutten av innledningsfasen fortalte jeg kort om mitt prosjekt, og jeg slo først på opptakeren etter at vi var ferdig med innledningsfasen. Jeg ønsket å skape en trygg situasjon før jeg slo på opptakeren.

2. Hovedfase

Overgangen fra innledningsfase til hovedfase var nesten ikke merkbar, og jeg brukte noen teknikker for å få relevant data. McCracken (1988:38-39) kommer med tips om hvilke hjelpemidler forskeren kan ta i bruk for å få mest mulig ut av et intervju. Han sier at forskeren kan bruke *sufflørord* eller *stikkord*, samt kunnskap og teknikker som er hentet fra dagligdags kommunikasjon, som for eksempel å *heve øyebryn*. Dette for at informantene skal fortelle mer om sine utsagn (McCracken, 1988:38-39 i Ryen, 2002). Så jeg hevet øyebryn for at informantene skulle utdype sine svar, noe som fungerte bra, og jeg fikk mer utdypende svar. I tillegg kom jeg med små bekræftelser som «ja» og «m-he» på det informantene sa, for å få dem til å fortelle mer, eller bekrefte at jeg lyttet. Disse små stikkordene hjalp meg med fremdriften av intervjuet, noe som Ryen (2002) mener er lurt å gjøre for å oppnå flyt. Når informantene fortalte noe som jeg oppfattet som viktig, gjentok jeg de begrepene eller de utsagn som informantene kom med, for at de skulle utdype det de hadde sagt. Gjentakelse av sufflørord bidro til utfyllende data.

3. Avslutningsfase

Avslutningen på hvert intervju ble markert med spørsmål om det var noe mer informantene ville si om tema og problemstillinger som ble tatt opp i intervjuet. Noen av informantene kommenterte, eller utdypet noen av sine utsagn, mens andre følte at de fikk sagt alt om temaet som ble tatt opp. Noen informanter sa at jeg kunne ta kontakt med dem dersom det var behov for oppklarende spørsmål, og et par informanter foreslo at jeg skulle snakke med andre som

også var interessert i fattigdom. Ryen (2002) kaller dette fenomenet for «*snøballmetoden*» noe som innebærer at forskeren kan kontakte personer som informanter har introdusert, eller anbefalt. En mulighet til å ta ny kontakt med informanter, mener Ryan er viktig, dersom enten forskeren eller informanten ønsker å utdype eller klargjøre noe de har på hjertet. Ettersom informantene kom med utdypende svar, var det ikke behov for ny kontakt verken med dem eller med personer som de foreslo.

3.7.1 Forarbeid og egen refleksjon

I følge Ryen (2002) er et godt intervju betinget av et godt forarbeid fra forskerens side. Forskeren bør være godt forberedt til intervju, og han/hun bør kjenne godt til intervjuguiden. I tillegg bør han/hun kunne bruke sentrale spørsmål og viktige tema uten å bruke intervjuguiden slavisk. Godt forarbeid vil hjelpe forskeren å fange opp informantenes spontanitet uten at han/hun panisk trenger å få informanten tilbake til intervjuguiden.

I begynnelsen merket jeg at jeg var uerfaren som intervjuer, og det krevde andre ferdigheter av meg enn de ferdighetene jeg til daglig bruker i min jobb som barnevernкурator. Selv om hele intervjusettingen var ny, trodde jeg i alle fall at jeg var godt forberedt, siden jeg hadde gjort meg kjent med intervjuguiden og hadde gjennomført et prøveintervju med min kollega. Allikevel følte jeg på usikkerhet og utrygghet som intervjuer, spesielt i de første intervjuene. Jeg kikket ofte i intervjuguiden og var opptatt av å stille riktige spørsmål. Etter noen intervjuer merket jeg at tryggheten begynte å komme, og jeg klarte å stille spørsmål ut fra hukommelsen.

Jeg tenker at man trenger praktisk erfaring for å bli en god forsker som er trygg på seg selv. Forskeren må intervjuer, og ivareta informanten samtidig. Teoretisk kunnskap om ulike teknikker som forskeren kan ta i bruk, er også viktig, men ikke tilstrekkelig for å få til et godt intervju. Først da jeg var nesten ferdig med mitt fjerde intervju, begynte jeg å legge merke til de ulike teknikkene jeg tok i bruk. Jeg klarte å lytte aktivt, og var mindre opptatt av egne spørsmål. Etter at jeg hadde gjennomført det siste intervjuet, ble jeg oppriktig lei meg for at jeg var ferdig med intervjuene. Det gikk opp fra meg at en god forsker er en forsker som har både teoretisk kunnskap og praktisk erfaring med intervju eller feltarbeid, og som er trygg på sin rolle som intervjuer.

3.7.2 Felles språk

Erlandson et al. (1993) fremhever at hvert intervju er avhengig av verbal interaksjon, noe som krever at intervjueren og informanten har tilnærmet vokabular. Det vil si at de har kjennskap til vanlige uttrykk og termer som brukes i den kulturen som undersøkes (Erlandson et al., 1993 i Ryan, 2002).

Språk og felles oppfatning av begreper er viktig når man driver med kvalitative intervjuer, og det må ikke undervurderes. Siden min forskning var rettet mot en faggruppe som jeg selv tilhører, brukte jeg og informantene faglige uttrykk som vi felles hadde kjennskap til.

Erlandson et al. (1993) påpeker at felles forståelse av språket er viktig (Erlandson et al., 1993 i Ryan, 2002). Ulempen med felles kjennskap til begreper og uttrykk kan være at jeg og informantene tok for gitt at vi forsto hverandre. Dersom jeg ikke hadde hatt samme yrkesbakgrunn som dem, ville jeg muligens ha stilt andre spørsmål som kunne bidradd til at informantene kunne utdype sine svar. Det kan tenkes at informantene var usikre på noen begreper, men ikke torde å spørre siden det ble forventet at de hadde god kjennskap til barnevernsterminologi. Allikevel ser jeg at det var rom for å undre seg over fagterminologi mens intervjuet pågikk. Det var flere informanter som presiserte noen av begrepene som ble brukt, åpenbart for å sjekke med meg om de forsto begrepene riktig.

3.7.3 Bruk av opptak

Bruk av opptak fremstår som et godt hjelpemiddel innenfor kvalitativ forskning, for at forskeren skal kunne rekonstruere intervjuene i ettertid. Ryan (2002) påpeker at det å notere selv egner seg best dersom man skulle oppleve at enten kassettspiller eller opptaker ikke fungerer. Dersom forskeren skal ta opp samtalen, mener hun at det allikevel er lurt å notere ved siden av i tilfelle noe skulle gå galt med det tekniske.

For innsamling av datamateriale valgte jeg å bruke opptak. Opptakeren lå synlig midt på bordet mellom meg og informantene, og jeg valgte å ha full *åpenhet* om dette. I begynnelsen av hvert intervju merket jeg at informantene skjerpet seg da jeg slo på opptakeren, og deres *kroppsholdning og ansiktsuttrykk* endret seg. De satt stivt i stolen og så litt mer alvorlig ut. Etter en stund kunne jeg se at informantene ble mer avslappet. Jeg valgte ikke å notere ved siden av slik Ryan (2002) anbefalte, men skrev stikkord og utsagn som skilte seg ut.

Etter intervjuet, da opptakeren var slått av, fortsatte en av informantene å snakke videre. Warren et al.(2002) mener at forskeren bør være oppmerksom på hva som kommer opp etter at opptakeren er slått av, og han påpeker at det er da konversasjonen mellom forsker og informant begynner på nytt. Resultatet av at opptakeren er slått av, kan være at informantene føler seg friere til å snakke (Warren et al., 2002 i Ryen, 2002). Informanten som fortsatte å prate etter at opptakeren var slått av, fortalte om sin tilleggsutdanning og at fattigdomsproblematikk var en del av hennes studie. Jeg tenker at opptakeren hadde hemmet informanten i å snakke åpent. Ellers fortalte de andre informantene at de fikk sagt det de ønsket.

3.8 Relasjon mellom forsker og informant

Kvalitative intervjuer baserer seg på en relasjon mellom forsker og informant. Denne relasjonen er preget av interaksjon som har betydning for innsamling av data. Thagaard (1998) påpeker at relasjon er avgjørende for kvaliteten på datamaterialet som forskeren skal samle inn. *Tillit* mellom forsker og informant er et viktig element for å skape nærhet, mens mangel på tillit kan være hemmende for å få gode og «sanne» data.

Jeg opplever at informantene hadde tillit til meg som forsker eller intervjuer, og at de var behjelpelige med å komme med utfyllende svar. Jeg konstaterer at tillitsforholdet mellom oss var basert på tre ting: *felles faglig bakgrunn*, *interesse for valgt tema* som en aktuell problematikk i barnevernsfeltet, og *erfaring med kvalitativ forskning*, siden halvparten av informantene selv hadde mastergrad.

Ettersom min forskning foregikk i et miljø som jeg kjente godt, hadde jeg og informantene *felles faglig bakgrunn* og kjennskap til oppgaver innenfor barnevernsfeltet. Dette betyr at vi hadde felles forståelse av hva våre arbeidsoppgaver gikk ut på, samt felles kunnskap om barnevernloven og retningslinjer som er knyttet til virksomheten. Jeg opplever at felles faglig bakgrunn og tilknytning til samme arbeidsfelt fungerte som en felles plattform for oss. Tilhørighet til samme yrkesgruppe skapte tillit mellom oss som fagpersoner.

Felles *interesse for valgt tema* bidro til å redusere avstanden mellom meg og noen informanter, og skapte på den måten et felles utgangspunkt og tillit til hverandre. Flere av informantene formidlet at fattigdom er et viktig tema innenfor barnevernsfeltet, og noen av

dem utrykte en stor interesse for fattigdomsfenomenet. Informantenes vurderinger av temaets viktighet og deres engasjement, samsvarte med min interesse på feltet. Fattigdom fungerte som et bindeledd mellom meg og informantene og skapte dermed tillit mellom oss.

Et annet aspekt ved tillitsforholdet mellom meg og informantene var at halvparten av dem selv hadde masterstudie og *erfaring med kvalitativt intervju*. Jeg merket at disse informantene hadde forståelse for måten jeg innhentet data på. Det var tydelig at de ønsket å hjelpe meg så godt de kunne, og de delte gjerne sine erfaringer med kvalitative undersøkelser.

Informantenes forståelse for den jobben jeg skulle gjennomføre, skapte tillit mellom oss og dermed nærhet til hverandre.

I følge Thagaard (1998) er forholdet mellom forsker og informant preget av *asymmetrisk maktrelasjon* hvor forskeren definerer sitt forskningsprosjekt, og styrer samtalen dit det er formålstjenlig. Før jeg begynte med intervjuene, tenkte jeg en del på fordelingen av makt mellom meg og informantene. Jeg hadde tenkt at maktforholdet mellom meg og informantene var ganske likt fordelt, siden både jeg og informantene hadde lik faglig bakgrunn. Mens jeg holdt på med intervjuene, merket jeg at det var noen skeivheter i relasjonen mellom meg og informantene, og at jeg kunne styre intervjuet dit jeg ville, slik Thagaard (1998) påpekte. Det var veldig tydelig at informantene kom med mye relevant informasjon, mens jeg selv bidro med lite.

Malterud (2012) snakker om at *maktubalanse* mellom forsker og informant kan være problematisk for å få gode og detaljerte beskrivelser av det fenomenet som forskeren ønsker å undersøke. I følge henne kan maktubalanse mellom forsker og informant virke hemmende for å skape en god dialog, og finne frem til valide data.

Jeg ser ikke bort fra at min faglige kompetanse kanskje skapte noe usikkerhet hos informantene. Selv om min kompetanse ikke var fremtredende på noen måte, lå den som et bakteppe for tema og problemstillinger som ble tatt opp i intervjuene. Jeg kom frem til at kvalitativt intervju forutsetter at makten er asymmetrisk fordelt mellom forsker og informant, uavhengig av forskerens bakgrunn. Skeivheten i maktfordelingen ligger implisitt i rollene som forsker og informant har i en intervjusituasjon. Allikevel tenker jeg at det var mye positivt i relasjonen mellom meg og informantene. Vår faglige kompetanse, interesse for fattigdom og erfaring med kvalitativ studie, skapte tillit og fungerte godt som en felles plattform.

3.9 Transkribering og analyse

Transkribering av opptak er en viktig del av den kvalitative metoden, siden dataene som skrives ned danner grunnlag for drøfting av valgt problemstilling. Transkribering av intervjumaterialet hjelper forskeren å få frem valide data, og dermed kan bidra med ny vitenskapelig kunnskap. Ehn og Oberg kaller transkribering for «renskrivning». Utfordringen her kan være å transkribere eller renskrive informantens utsagn uten å endre på beskrivelsene som informanten kom med (Ehn og Oberg i Fangen og Sellerberg, 2011).

Ryen (2002) tar opp spørsmål om dette arbeidet kan settes bort til andre, men hun anbefaler å transkribere dataene selv. Jeg har transkribert opptakene selv, og opplevde det som nyttig. Jeg prøvde å gjengi et så korrekt bilde av informantens utsagn som mulig, slik Ehn og Oberg påpeker at det er viktig (Ehn og Oberg i Fangen og Sellerberg, 2011). Transkriberingen satte i gang tankeprosesser hvor jeg begynte å reflektere over, og analysere tema som kom frem. Allerede etter transkribering av noen intervjuer, begynte jeg å se fellestrekk i informantens svar, og det som skilte seg ut. Gjennom transkribering fikk jeg større nærhet til datamaterialet jeg hadde samlet inn.

Siden formålet med min undersøkelse er å få frem deskriptive data om hvordan informantene tenker rundt problemstillinger knyttet til fattigdom, egner den fenomenologiske forståelsen av virkeligheten seg best for min analyse og for å finne svar på min problemstilling.

Miles (1994) og Huberman (1984) deler dataanalyse i tre underprosesser: *datareduksjon* hvor all data som notater og matriser, reduseres til et begrepsmessig utgangspunkt, *datavisning* som innebærer at man søker mening i de avgrensede delene av datamaterialet, og *konklusjon* som Miles og Huberman kaller verifisering. Konklusjon eller verifisering handler om å trekke mening ut fra den avgrensede delen av data (Miles, 1994 og Huberman, 1984 i Ryen, 2002).

Da jeg begynte å analysere mine data, fulgte jeg de tre underprosessene til Miles (1994) og Huberman (1984). Jeg reduserte datamaterialet ved å markere utsagnene som kunne hjelpe meg å svare på forskningsspørsmål. Jeg samlet så de merkede tekstavsnittene etter innhold, og trakk så konklusjon. For å gå mer i dybden i de ulike fasene, tok jeg utgangspunkt i Malteruds (2012) anbefalinger om å dele datamaterialet i mindre enheter. Jeg kategoriserte og kodet innholdet av informantens utsagn. Selv om en slik koding må forstås som del av fortolkningsprosessen, er hensikten på dette stadiet av analysen å lage overskrifter som kun beskriver innholdet i kategorien (Thagaard, 1998. s.130).

I utgangspunktet hadde jeg 15 kategorier som jeg etter hvert kodet til fire ulike tema. Disse fungerte som hovedpunkter for drøfting og analyse. Kodene representerte de ulike faktorene som ser ut til å begrense barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelser:

- Mangel på forskningsbasert kunnskap
- Syn på sosiale problemer
- Stor vektlegging av vold
- Kommunens økonomi

Bearbeiding av data gir forskeren større mulighet til å analysere og tolke informantenes utsagn for å finne frem til deres motiver og meninger om sosial samhandling. For å få valide data er det derfor viktig at forskeren skiller mellom egne tolkninger og informantenes tolkninger (Widerberg, 2001).

3.10 Validitet og reliabilitet

Kvalitative intervjuer er en kvalitativ forskningsmetode. Dette betyr at dokumentasjon av resultater fra kvalitative intervjuer, må fremstå som troverdige og «sanne», samt overførbare. Forskeren blir utfordret til å foreta grundige fortolkninger av datamaterialet. Feiltolkninger av intervjumaterialet kan føre til at resultatene innenfor forskningsprosjektet blir ugyldige.

Kvalitative intervjuer har lite utvalg av informanter, noe som krever at forskeren må skaffe gyldige (valide) resultater. Ryen (2002) relaterer validitet til sannsynlighet om at konklusjonene i en undersøkelse er sanne. Måten dataene er samlet inn på, har også betydning for deres pålitelighet (reliabilitet) som innebærer at man får samme svar dersom undersøkelsen gjentas. Ryen (2002) knytter reliabilitet til reproduksjon av resultater i nye undersøkelser. Forskeren må overveie om hans/hennes forskningsresultater er overførbare, siden validitet er knyttet til overførbarhet. Selv om metoden bygger på et lite utvalg, mener Berry (2002) at det er viktig ikke å ha for få intervjuobjekter, for å komme så nær «sannheten» som mulig. Derfor valgte jeg å intervju tilstrekkelig informanter for å sikre validiteten.

Malterud (2012) hevder at for å få valide resultater fra kvalitative intervjuer, må de være gjeldende og ha relevans utover den konteksten hvor de er undersøkt. Utfordringen for forskeren er å sikre seg at menneskers erfaringer fra det daglige liv har økologisk validitet og kan anvendes ved andre situasjoner.

Overførbarhet av forskningsresultater fra kvalitative intervjuer er et viktig element for at resultatene skal bli valide. Ettersom kvalitative intervjuer er en forskningsmetode, stilles det store krav til metodebruken. Sikring av validitet vil være knyttet til den forskningsbaserte kvalitative metoden. Ettersom jeg intervjuet seks informanter fra tre ulike barnevernskontorer, mener jeg at mitt utvalg var representativt nok til å kunne få valide data som også er overførbare.

I de tre neste kapitlene skal jeg presentere mine funn og drøfte de opp mot teori og forskning om fattigdom og barnevern. Dette for å finne svar på min problemstilling som dreier seg om å finne faktorer som begrenser barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelser, og betydning av en slik praksis for iverksetting av tiltak. Ettersom omfanget av funnene som jeg har gjort er stort, kommer jeg til å gjengi bare noen av de utsagnene som informantene kom med.

Kapittel 4 Faktorer som begrenser barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelser

I dette kapitlet skal jeg ta for meg ulike faktorer som, som utfra mitt datamateriale, ser ut til å begrense barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelsesarbeid.

4.1 Formål med barnevernets undersøkelse

For å starte en undersøkelse er barnevernet avhengig av å få en bekymringsmelding. På bakgrunn av innholdet i meldingen vurderer barnevernet om det er grunnlag for å starte undersøkelsen. Fra barnevernet mottar en melding har de en ukes frist til å konkludere om meldingen skal tas inn til undersøkelse eller ikke, jfr. bv.l. § 4-2. Når en melding først blir tatt inn til undersøkelse, har barnevernet både rett og plikt til å foreta undersøkelse, jfr. bv.l. § 4-3 (Barnevernloven med forskrifter, 2014). Barnevernet har da tre måneder på å undersøke saken, men har mulighet til forlengelse av fristen med nye tre måneder. I en undersøkelse skal barnevernet kartlegge ulike risikofaktorer som for eksempel psykisk helse, rusmisbruk eller fattigdom. Kartlegging av risikofaktorer i barns oppvekstmiljø er de viktigste elementene i barnevernets undersøkelser.

4.2 Mangel på forskningsbasert kunnskap

Med forskningsbasert kunnskap mener jeg kunnskap som er basert på forskjellige typer forskning, kvalitativ, kvantitativ, eksperimentell og andre. Som jeg har skrevet i teorikapitlet er forskning basert på ulike aksepterte metoder og spilleregler som forsker må følge opp. Den nye kunnskapen er nettopp basert på slike aksepterte forskningsmetoder (Ullberg, 2002).

Barnevernet er en instans som kommer i kontakt med familier som har ulike utfordringer. Familier med lav inntekt er en overrepresentert gruppe i barnevernet. Så mye som 74 prosent av alle barna som er i det norske barnevernet, tilhører de laveste sosiale klasser (Clifford, 2010 i Kvello, 2011). For at barnevernet skal kunne hjelpe familier som har det økonomisk vanskelig, er barnevernet avhengig av å ha kunnskap og kompetanse om ulike risikofaktorer

som for eksempel at fattigdom kan føre til omsorgssvikt. Mine funn tyder imidlertid på at barnevernet gjennom sin erfaring og praksis har skaffet seg kunnskap om fattigdom, men mangler den formelle kunnskapen om dette fenomenet. Barnevernets kunnskap og forståelse av fattigdom kan være avgjørende for vurderinger og avgjørelser som barnevernsansatte tar. Jeg skal drøfte hvilken betydning barnevernets formelle og erfaringsbaserte kunnskap om fattigdom kan ha for saksbehandling.

4.2.1 Formell kunnskap

Formell kunnskap kan være avgjørende for den jobben som barnevernet utfører. Med formell kunnskap mener jeg kunnskap som barnevernsansatte har tilegnet seg gjennom sin grunnutdanning som for eksempel sosionomstudiet eller gjennom videreutdanning og kurs. Formell kunnskap kan forstås som teoretisk kunnskap som er basert på forskning. I følge Karlsson gir argumenter basert på forskning, større tyngde enn andre argumenter (Karlsson, 2014). Formell kunnskap om utfordringer med å ha dårlig økonomi, kan ha betydning for hvordan barnevernsansatte ser og vurderer økonomiske begrensninger i møte med barn og voksne. Etersom barnevernet er i kontakt med familier som har knappe økonomiske ressurser, skal jeg finne ut hvilken formell kunnskap mine informanter har om fattigdom.

Flertallet av informanter i min studie mente at deres grunnutdanning var for generell og ikke ga fordypning i relevante tema som fattigdom, rus og psykiatri, noe informantene ga uttrykk for at de savnet. En av informantene uttrykte det slik: «Sosionomstudiet er veldig generelt, føler jeg. (...) det savner både jeg og en annen som har tatt sosionomstudiet». Informantene fortalte at barnevernet jobber med ulike problemområder og har dermed stort behov for å fordype seg i ulike tema som for eksempel rus og psykiatri.

Selv om studiet innen sosialt arbeid ikke gir fordypning i enkelte tema, ser allikevel mangel på fordypning ikke ut til å ha særlig betydning for den jobben barnevernsansatte utfører i praksis. Det som barnevernsansatte ser ut til å være opptatt av i undersøkelser, er hva de faglig er interessert i. En informant formidlet det slik: «Det går jo på egne interesser og hva de forskjellige saksbehandlere interesserer seg for».

Noen informanter var tydelige på at fattigdom er et tema de er opptatt av og dermed legger de stor vekt på det i sitt arbeid. En av informantene sa det slik: «Min opplevelse er i hvert fall at mine informanter er fattige. Så jeg er opptatt av det. Jeg er veldig opptatt av det faktisk».

En annen av informantene formidlet at barnevernsansatte er klare over fattigdom, men at de ikke særlig er opptatt av det. Informanten uttrykte seg slik: «Det er ikke slik at barnevernet ikke vet det, men jeg tror at de ikke er spesielt opptatt av det». Informantens utsagn viser at barnevernets interesse for ulike problemområder har betydning for hva de velger å fokusere på i sitt arbeid. Dersom barnevernet ikke er spesielt opptatt av fattigdom, kan det tenkes at de heller ikke vil legge vekt på økonomiske forhold i sitt arbeid.

Barnevernsansattes interesse kan imidlertid ha betydning for hva de velger å fordype seg i, enten ved å ta videreutdanning eller kurs. Intervjumaterialet mitt viser at ingen av informantene har videreutdanning som omhandler fattigdom eller har deltatt på kurs innenfor dette tema, selv om noen av dem var særlig opptatt av fattigdom. Dette kan tolkes i retning av at det barnevernsansatte er opptatt av, likevel ikke fører til at de skaffer seg mer kunnskap om sitt interesseområde. Men hvilke kriterier velger barnevernet kurs ut i fra og hva slags kurs står på barnevernets prioriteringsliste?

Mine funn tyder på at barnevernsansatte velger å delta på kurs ut fra tre kriterier: *relevans for deres arbeid, kapasitet og kommunens økonomi*. Informantene var enige om at det er en stor økning av vold i nære relasjoner i barnevernssaker, og dermed større behov for økt kompetanse på dette området enn på andre områder. Selv om jeg vil drøfte voldsproblematikk og økning av vold senere i oppgaven, ønsker jeg likevel å ta opp voldstema i dette kapitlet. Dette for å belyse at økning av vold i barnevernssaker, fører til at barnevernsansatte mener at de trenger større kompetanse på dette området.

En av informantene i denne undersøkelsen sa: «Det er økning i vold og voldsmeldinger, økning av voldssaker i det siste. Derfor har vi vært på mange kurs om vold i det siste». Problemområder i barnevernssaker ser ut til å være avgjørende for hvilken kunnskap barnevernet ønsker å få mer av. Økende voldstema i barnevernssaker skaper et behov for å få mer formell kunnskap hos barnevernsansatte. Men hvorfor handler barnevernssaker i større grad om vold i nære relasjoner?

I følge en informant er det sammenheng mellom hva fagpersoner har blitt kurset i og hvilke sider ved omsorgssvikt de velger å fokusere på. Informanten la merke til at

bekymringsmeldinger som hennes barnevernskontor mottok fra skolen, i større grad enn før handlet om vold etter at lærerne hadde deltatt på kurs om dette tema. En av informantene sa det slik:

Vi ser jo at noen skoler har fokus på vold. Plutselig får vi tolv meldinger hvor ti handler om vold, fordi det er noen fagpersoner som ble kurset om vold og er oppmerksomme på det. Så vil jeg si at på den måten blir det styrende for hva som er viktig i vår sak, i en periode, ikke sant.

Skolering om vold i nære relasjoner hadde i dette tilfellet direkte innvirkning på hvilke elementer for omsorgssvikt fagpersonene var oppmerksomme på og sendte bekymringsmelding om. Her kan man trekke noen paralleller til fattigdom. Det kan tenkes at dersom fagpersoner hadde hatt opplæring i fattigdom, ville de også legge større vekt på fattigdom i sitt arbeid. Men tilbys det kurs om fattigdom?

Mine funn viser at barnevernet ikke har hatt tilbud om kurs i økonomisk ulikhet, siden ingen av informantene har nevnt det. I følge en informant svinger barnevernets fokus i takt med hva media og politikerne er opptatt av. Informanten sa det slik: «Tema som er relevant går i epoker. Nå er det vold i nære relasjoner som er på topp. Tidligere var det rus. Det går på hva barnevernet, politikere og media generelt fokuserer på».

Bekjempelse av fattigdom og utjevning av sosiale forskjeller blant barn og ungdom, ser ut til å ha fått en sentral plass i sosialpolitikken. Forskning og ulike politiske utredninger innenfor fattigdom som for eksempel Fløtten et al. (2011:21) «Kunnskap om fattigdom i Norge» indikerer at staten ikke bare har som mål å bekjempe fattigdom, men også har mye kunnskap om utfordringer knyttet til det å ha dårlig økonomi. Allikevel virker det som om den kunnskapen staten innehar om fattigdom, ikke blir videreformidlet godt nok til kommunene siden det ikke tilbys kurs om fattigdom. Manglende formell opplæring om fattigdom kan tilsløre en problematikk som mange norske familier er berørt av.

4.2.2 Erfaringsbasert kunnskap

Erfaringsbasert kunnskap er den kunnskapen som barnevernsansatte har tilegnet seg i kontakten med barn og voksne. Kunnskapen som barnevernet har opparbeidet seg i praksis, kan i mange tilfeller være like viktig som formell kunnskap, og på den måten avgjørende for de vurderingene og beslutningene som barnevernet tar i sitt arbeid. Den erfaringsbaserte

kunnskapen er knyttet til erfaringer og viten som man får gjennom egne opplevelser og kontakt med brukerne (Karlsson, 2014). Erfaringsbasert kunnskap omtales ofte som *taus kunnskap* som refererer til forestillinger, verdier og følelser og ikke bare til kunnskap i tradisjonell forstand (Lauvås og Handal, 2004).

Barnevernets forståelse av fattigdom

Selv om at informantenes utsagn tyder på at de ikke i tilstrekkelig grad har den formelle kunnskapen om fattigdom, samsvarer allikevel deres oppfatning av fattigdom med studier og den nordiske definisjonen av relativ fattigdom som har i følge Townsend (1979:31) sammenheng med et generelt velferdsnivå i det samfunnet man lever i (Townsend, 1979:31 i Fløtten et al., 2011:21). I intervjuene eksemplifiserte informantene at det forbindes med fattigdom når en ikke kan betale regninger, ikke har mulighet til å delta i sosiale aktiviteter, har dårlig psykisk helse eller sjelden får et varmt måltid. En informant beskrev fattigdom slik:

Det er flere familier som lever under fattigdomsgrensen. (...) de får ikke betalt regninger. Jeg opplever at mange av våre familier sier at de ikke kan kjøpe ting og at gjelden deres hoper seg opp. De ser ikke fattige ut, men de er nedkjørt psykisk. De barna som lever i fattigdom får ikke lov å være med på fritidsaktiviteter, kan ikke kjøpe skiutstyr, eller være med på skoletur, reise på ferie. (...) og det er helt sikkert noen som ikke kan få den middagen de vil ha. Det er det jeg tenker på når jeg tenker på fattigdom i Norge.

En annen informant relaterte fattigdom til det å måtte leve under gjennomsnittsgrensen for hva som er en akseptabel norm i samfunnet. Informanten mente at fattigdom handler om mangel på sosial kapital og ha tilgang til ulike goder som for eksempel å delta i fotball, ha moteklær eller ha mulighet til å delta i sosiale sammenhenger. Informanten uttrykte det slik:

Fattigdom, vil jeg si er gjennomsnittsinntekt til nordmenn i dag. Hvis man tjener 250 000 så er det innom fattigdom. Så jeg vil si at fattigdom sett i et norsk perspektiv i Norge handler om at du ikke har råd til å ta barna dine til frisør (...). Det koster medlemskap å ha barn på fotballturneringer, ikke sant, og det er ikke alle familier som har råd til det. Det handler om klær (...). Jeg vil si at det handler om sosial kapital. Og det ser jeg helt klart at det er et skille i vårt samfunn når det gjelder fattigdom.

Informantenes utsagn peker i retning av at barnevernet har god forståelse av fattigdom og at de ser at fattigdom i større grad handler om sosial deltakelse og livskvalitet enn om absolutt fattigdom. Barnevernets forståelse av fattigdom ser ut til å samsvare med Underlid (2009) sin definisjon av relativ fattigdom eller nyfattigdom som handler om mangel på trivsel og «det gode liv». I følge han er den nye fattigdommen mindre identifiserbar og dermed vanskelig å

få øye på, noe som også en av informantene mente. Informanten sa det slik: «De ser ikke fattige ut».

I tillegg påpekte noen informanter at det å ha dårlige materielle forhold som for eksempel en dårlig bolig også er en del av fattigdommen. Dårlig bolig relaterer informantene i dette tilfelle til de negative ringvirkningene som dårlig bolig har for barn at de ikke tør å ta med seg venner hjem. En informant uttalte det slik: «(...) de opplever sikkert det samme som foreldrene, at de ikke har det fint nok til å invitere klassen hjem, venner og venninner på bursdag. Så det blir ikke noe av».

Utsagnet viser at barnevernets definisjon av fattigdom samsvarer med Townsend (1979:31) sin definisjon av relativ fattigdom (Townsend, 1979:31 i Fløtten et al., 2011:21), og Underlid (2009) sin forståelse av relativ fattigdom som handler om mangel på sosialdeltakelse.

De fattige

Informantenes utsagn tyder også på at barnevernet har god kjennskap til hvilke grupper i samfunnet som rammes av fattigdom og kan betegnes som fattige. Barnevernsansatte gir uttrykk for at de ser noen fellestrekk mellom fattigdom og barnevernsfamilier som de er i kontakt med. Informantene påpekte at en typisk barnevernsfamilie er en ressurs svak familie som står overfor flere risikofaktorer. De har som oftest dårlig psykisk helse, dårlig omsorg og dårlig økonomi. En informant uttrykte det slik:

Det er nok at det er en ressurs svak familie (...) og at det er forskjellige risikofaktorer hos barn og voksne i og med at det er en barnevernssak. De risikofaktorene kan være psykiatri, omsorgssvikt hos foreldrene og så går det videre til neste ledd. Det er rus og generell dårlig egenomsorg. (...). Overvekt av svak økonomi er et faktum.

Informantene knyttet også faktorer som løs tilknytning til arbeidslivet, uføretrygd eller dårlig bolig til grupper som betegnes som fattige, og en informant sa det slik: «De har nesten ingen skolegang, ingen utdanning, mye flytting, dårlige boliger når de flytter og dårlig økonomi».

Barnevernets oppfatning av grupper som er berørt av fattigdom samsvarer med Fløtten et al. (2011:21) sin rapport om kunnskap om fattigdom. Kjennetegnene på barnevernsfamilier som informantene beskriver, samsvarer også med forskningen om samfunnsgrupper som kan betegnes som fattige og som har mangel på ulike ressurser og kapitaler. Helgeland (2007) viser til Bourdieu sin teori om mangler på ressurser som er knyttet til økonomisk, kulturell og

sosial kapital, og hun påpeker at barnevernsfamilier er en samfunnsgruppe som er berørt av disse manglene. Helgeland beskriver mangel på ulike kapitaler hos barnevernsfamilier slik:

Familier har ulike former for kapitaler. Noen foreldre har kulturell kapital, uten å ha nevneverdig økonomisk kapital. Andre kan ha økonomisk kapital uten å inneha særlig boklig lærdom eller være interessert i bøker, musikk, kunst eller teater. Noen familier har verken økonomisk eller kulturell kapital, og heller ikke sosial kapital i form av venner og forbindelser som har innflytelse. Dette er faktisk tilfellet for mange barnevernsfamilier (...). (Helgeland, 2007 i Harsløf og Seim, 2011, s.175)

Helgeland (2007) sin oppfatning støtter informantenes forståelse av hvilke samfunnsgrupper som hører til barnevernet. Barnevernet ser i stor grad ut til å ha kontakt med familier som har knappe materielle ressurser og som har begrensninger når det gjelder sosial deltakelse og kulturell utfoldelse. Videre synes det som om flertallet av barnevernsfamilier har verken økonomisk, kulturell eller sosial kapital. Mange strever med å komme seg inn på arbeids- og boligmarkedet. Noen ganger kan både sosial og kulturell kapital, i tillegg til økonomisk kapital, virke nesten fraværende i barnevernsfamilienes liv, noe som viser seg i foreldrenes valg, deres utøvelse av omsorg og barnas atferd (Helgeland, 2007 i Harsløf og Seim, 2011).

Flere informanter påpekte også at i mange tilfeller ser barnevernet at familier strever med resultatene av sosial arv og en informant beskrev det slik:

Generelt dårlig økonomi, gjerne lavt lønnet eller lavt utdannet, omsorgssvikt og misbruk har gått i generasjoner. (...) unge fedre eller mødre som har foreldre hvor det var omsorgssvikt i familien før og i tillegg blir deres barn belastet med psykiske problemer og havner utenfor arbeidslivet.

Utsagnet tyder på at utfordringer som barnevernsfamilier sliter med, kan knyttes til deres sosiale arv og overføring av sosiale problemer fra en generasjon til neste, noe som samsvarer med Fløtten (2009) sin studie om at det foreligger en overføring av fattigdom, sosial ulikhet og sosial ekskludering fra generasjon til generasjon. Dette kan tolkes i retning av at familiens inntekt påvirker barnas oppvekst og utviklingsmuligheter, noe Herud og Naper (2012) rapport «Fattigdom og levekår i Norge – Status 2012» også illustrerer:

En studie fra Fafo ser på langtidseffektene av å vokse opp i familier som mottar økonomisk stønad. Studien konkluderer med at det foreligger en vesentlig overføring av fattigdom og sosial eksklusjon mellom generasjonene i Norge i dag. (...) Det er i følge studien forhold knyttet til foreldrenes livssituasjon som er årsaken til at økonomisk sosialhjelp går i arv, og ikke stønadsmottaket i seg selv. (Herud og Naper, 2012, s.28)

Det virker som om informantene har en forståelse av fattigdom som samsvarer med den nordiske definisjonen av dette fenomenet. Til tross for at informantene nok ikke har den formelle kunnskapen om fattigdom, virker det som om de samlet sett har en god oppfatning av hva fattigdom er og hvilke kriterier som ligger til grunn for forståelsen av relativ fattigdom. Informantenes utsagn viser også at de er klar over at flertallet av barnevernsfamilier, tilhører kategorien fattig. Denne kunnskapen har barnevernet tilegnet seg i praksis og i kontakt med familier som er berørt av fattigdom, noe som viser at barnevernet har bred kunnskap basert på erfaring med fattigdom. Men er erfaringsbasert kunnskap tilstrekkelig i den jobben som barnevernet utfører eller har barnevernet behov for forskningsbasert kunnskap innenfor fattigdomsfeltet?

4.2.3 Behov for mer kunnskap

Barnevernets kunnskap og forståelse av utfordringer knyttet til fattigdom ser ut til å være viktig for den jobben som de utfører og beslutningene de tar. Mine funn viser at selv om barnevernet har en bred erfaringsbasert kunnskap om utfordringer knyttet til dårlig økonomi, mangler de den formelle kunnskapen om fattigdomsfenomenet som er basert på forskning.

Noen av mine informanter ga uttrykk for at de føler seg noe usikre i jobben på grunn av mangel på kunnskap om ulike utfordringer som de møter i sitt arbeid. Informantene relaterer ikke mangel på kunnskap direkte til fattigdom, men opplever at barnevernet generelt har behov for større kompetanse. Usikkerheten som informantene beskrev, er knyttet til avgjørelser som barnevernet tar i komplekse saker. En informant fortalte at barnevernet jobber med et stort område og at de derfor har behov for en annen ekspertise som for eksempel sakkyndig hjelp. Informanten uttalte det slik:

Man skulle ha hatt mye mer kunnskap om masse forskjellig (...) at vi føler på den usikkerheten når vi jobber (...) og tar avgjørelser. Vi kan ikke ha nok kunnskap, det er utrolig. Vi jobber med et stort område (...) hvor vi føler at vi ikke har nok kompetanse. Det er derfor vi innhenter ekspertise, sakkyndige psykologer, de er flinke på ulike ting. Så har vi også sakkyndige som går inn i ulike saker og hjelper oss å vurdere saker og familier på nytt.

En annen informant ga også uttrykk for at barnevernet trenger mer kunnskap, og hun sa det slik: «Jeg er full av vanskelige saker, så er det selvfølgelig det med kunnskap. Det er klart at det får vi aldri nok av, tenker jeg».

Informantenes oppfatning av at de har behov for mer kunnskap, samsvarer med den politiske oppfatningen av kunnskapsgrunnlaget innenfor barnevernsfeltet. Større krav til å ha kunnskapsbasert praksis i barnevernssektoren, medfører et behov for at barnevernet skal ha kompetanse som ikke bare er basert på erfaringer fra eget fagområde, men som også er basert på forskning, noe proposisjonen 106 L (2012-2013) bekrefter:

Forskningen må på sin side gi barnevernet god kunnskap om risikofaktorer og om hva barna og familiene i barnevernet strever med. Barnevernet trenger også kunnskap om gode og kvalitetssikrede tiltak og arbeidsmetoder som bidrar til positive endringer i barn og unges liv. Et kunnskapsbasert barnevern forutsetter gjensidig utveksling av erfaringer, informasjon og kunnskap mellom praksis, utdanning og forskning. (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013, kap.7 s.1)

Føringer i proposisjonen 106 L (2012 -2013) viser at sosialpolitikken legger vekt på kunnskap som er basert på forskning. Forskningsbasert kunnskap kan forstås som en legitim kunnskap, noe informantene etterspør. Informantenes opplevelser av å ha behov for mer kunnskap, samsvarer også med forskningsarbeid på barnevernesfeltet. Allerede i 2002 påpekte forskningsleder Becker Hansen på konferansen «Det mangfoldige barnevernet» at det er et større behov for forskningsbasert kompetanse innenfor barnevernet og kunnskap om vanskeligheter som barnevernsfamilier med dårlig økonomi har. Hun uttrykte det slik:

Det finnes mange veier inn til barnevernet, men vi vet i dag at det er en sterk sammenheng mellom det å være i kontakt med barneverntjenesten og fattigdom eller vedvarende, vanskelig økonomi. Denne sammenhengen bør tydeliggjøres enda mer i barnevernets arbeid, ikke minst gjennom utvikling av bedre kunnskap om hvordan barns dagligliv blir når foreldrene også sliter med dårlig økonomi. (Becker Hansen i Halvorsen, 2002a, s. 1)

Backer Hansen bekrefter ikke bare barnevernets behov for økt generell kompetanse og opplæring, men trekker også paralleller mellom det å ha dårlig økonomi og å være i kontakt med barnevernet. På den måten tydeliggjør hun at barnevernet har behov for økt kompetanse om barns levekår og om konsekvensene av å vokse opp hos foreldrene som har det økonomisk vanskelig.

På samme konferanse påpekte Nilsen som er utredningskonsulent ved Frydenberg at forskningsbasert kunnskap gir barnevernansatte mer legitimitet i det daglige arbeidet. Hun uttrykte det slik:

Jeg opplever at forskningsbasert kunnskap er direkte anvendbart i praksis. Blir jeg for eksempel innkalt til retten i en sak som dreier seg om klage på omsorgsovertakelse, får jeg større legitimitet hvis jeg kan støtte mine faglige vurderinger på forskning (...). (Nilsen i Halvorsen, 2002b, s.1)

Ettersom erfaringsbasert kunnskap ikke er basert på forskning, kan det tenkes den ikke gir nok faglig tyngde i barnevernsarbeid. Mangel på forskningsbasert kunnskap kan derfor være en av faktorene som begrenser barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelsesarbeid.

4.3 Barnevernets syn på sosiale problemer

Sosiale problemer er viktige i min drøfting fordi barnevernsansattes syn på sosiale problemer, kan ha betydning for hva de fokuserer på og hvilke sider ved omsorg de vektlegger i sitt arbeid. Som jeg har skrevet tidligere i oppgaven, forstås sosiale problemer som vansker mellom enkeltindivid og felleskapet. Vanskene skyldes at enkeltindivider ikke klarer å tilpasse seg samfunnets regler og lover. Faktorer som kan føre til at det oppstår sosiale problemer kan knyttes til arbeidsløshet, mangel på sosial nettverk, fattigdom, misbruk eller kriminalitet. Personer som har høy utdanning og inntekt, har imidlertid færre sosiale problemer enn mennesker som har mindre utdanning og lavere inntekt (Bruusgaard, 2009). Jeg skal drøfte hvordan barnevernets syn på sosiale problemer, styrer deres blikk på det faglige arbeidet.

4.3.1 Fattigdom og omsorg

Det komplekse arbeidet som barnevernet utfører ser ut til å være basert på et psykologiserende og individorientert perspektiv (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2000:12). Dette finner jeg også igjen i mitt datamateriale. I min videre drøfting skal jeg undersøke hvilken kjennskap informantene har til konsekvenser av fattigdom og om de relaterer disse konsekvensene til utøvelse av omsorg.

Konsekvenser av fattigdom

Datamaterialet mitt viser at informantenes forståelse av konsekvenser av fattigdom, stemmer overens med studier og forskning om dette tema. Ettersom informantene nevnte mange eksempler på hvilke konsekvenser fattigdom kan ha for både voksne og barn, har jeg valgt å fokusere på noen få av disse.

Informantene i min undersøkelse ga uttrykk for at foreldrenes stadige bekymringer for at de ikke har penger til å betale regninger eller kjøpe nødvendige ting til sine barn, har negativ innvirkning på foreldrenes psykiske helse. En av informantene uttrykte det slik:

Jeg vil tro at de opplever det som frustrerende, stadig å komme til kort økonomisk. Jeg vil tro at mange av dem sliter med depresjoner at de på en måte ikke får gitt barna det de har lyst til å gi dem.

Utsagnet viser at informanten forstår at fattigdom har negativ innvirkning på foreldrenes psykiske helse og noe som kan resultere i depresjon.

En annen informant var av samme oppfatning og fortalte at foreldrenes begrensede økonomiske midler har innvirkning på deres sosiale liv, fungering og hvordan de har det psykisk. Informanten sa det slik:

De kan falle utenfor og får andre sosiale utfordringer på grunn av begrenset økonomi, så det er på en måte så klart at økonomi har noe å si for fungering og innvirkning på psykisk helse. Hvis en har bekymring fra måned til måned så virker det inn på alt, tenker jeg.

Oppfatningen som informantene har av konsekvenser relatert til fattigdom, stemmer overens med Underlids studie (2006) på dette feltet som også påpeker at pengemangel kan føre til psykiske vansker som for eksempel depresjon, samt til sosial isolasjon. Underlid mener at «Knappleikstyranniet har ein psykologisk pris» (Underlid, 2006, s.13).

Barnevernet ser også ut til å ha forståelse for at fattigdom innvirker på barns liv og oppvekst, samt hvordan fattigdommen kan begrense barns sosiale utfoldelse. I følge noen informanter beskytter barna sine foreldre og sier derfor ikke noe om at de ønsker å være med på for eksempel fotball eller bursdagsfeiring. En informant uttrykte det slik:

Det er det (...) at de blir holdt utenfor, fritids og på de sosiale arenaer da, fordi mamma ikke har råd til å sende dem hit og dit. Det kan jo gi seg utslag i mobbing fordi de ikke får samme ting som andre barn. Noen av barna dekker over mamma og pappa. De som vet at mamma og pappa har dårlig råd, de blir litt mer sånn innesluttet, sier ikke at det er bursdager (...) eller at det ikke er noe vits å spørre for mamma ikke har råd allikevel. De har kanskje veldig lyst til å bli med på fotball for eksempel, men vil ikke spørre mamma og pappa fordi at de ikke har råd.

Konsekvenser av fattigdom relaterte informanten i dette tilfellet til barns begrensninger med å kunne delta på ulike sosiale sammenkomster, samt mangl på muligheter til å ha samme ting som andre barn. Så pass store begrensninger i barns liv kan ha negativ innvirkning på deres psykiske helse og kan føre til at disse barna blir innesluttet og mobbet.

Informantenes utsagn om konsekvenser av fattigdom stemmer overens med Ung i Norge-undersøkelsen (2002) som tyder på at det er sammenheng mellom familiens økonomi og barnas muligheter til å danne sosiale relasjoner. Undersøkelsen viser at dårlig økonomi predikerer at barna kan komme til å føle seg ensomme eller bli mobbet. Barns manglende deltakelse i ulike aktiviteter, kan føre til utestenging eller sosial ekskludering:

I en studie basert på Ung i Norge-undersøkelsen fra 2002 kommer det frem at det er en sammenheng mellom familiens økonomiske situasjon og de unges sosiale relasjoner. Desto dårligere familiens økonomi er, jo større er sannsynligheten for at unge føler seg upopulære, er ensomme, opplever å bli mobbet ukentlig, mangler en bestevenn eller mangler faste venner. (Sletten, Fløtten og Bakken, 2004 i Fløtten, 2009, s.94)

Forskningen til Slette, Fløtten og Bakken (2004) er i tråd med informantenes forståelse av at fattigdom har negativ innvirkning på barnas oppvekst, og kan resultere i at barn blir utestengt fra sosiale miljøer. Men hvilken betydning har de ovennevnte konsekvensene av fattigdom for utøvelsen av omsorg, og ser barnevernsansatte at fattigdom kan påvirke foreldrerollen? Det er noe jeg skal se på i min videre drøfting.

Innvirkning av fattigdom på omsorg

Det er delte meninger om hvorvidt fattigdom påvirker foreldrerollen. Bare en av informantene relaterte konsekvenser av fattigdom direkte til foreldrerollen. Informanten var tydelig på at økonomi har direkte innvirkning på foreldrerollen og at dette er psykisk belastende for foreldrene. Dårlig økonomi påvirker også foreldrenes muligheter til å skape trygge forhold rundt barna, noe som er viktig for barns utvikling. Informanten sa det slik:

Sånn som jeg ser det, så har økonomi og fattigdom innvirkning på foreldrerollen, sånn som jeg opplever det i mine saker. De blir psykisk nedkjørt og foreldrerollen har noe å si i forhold til hva barna kan delta på, hvor de kan bo, hva de kan være med på (...), det å ha utstyr og ha trygghet i stedet for å bo i utrygge forhold, og det går ofte i generasjoner det med økonomi og de har ikke foreldre som kan bakke dem opp når de skal kjøpe bolig.

Denne oppfatningen ser ut til å være i tråd med utviklingspsykologi som viser at foreldrenes stressbelastninger knyttet til dårlig økonomi, påvirker deres oppdragelsesstil og evne til å gi god omsorg (Andenæs, 2004).

Underlid (2006) mener også at foreldrenes økonomiske vansker fører til destruktiv isolering fra sosiale aktiviteter (livsdeprivasjon) og mangel på fremtidsplaner, noe som svekker deres autonomi og påvirker på den måten deres rolle som foreldre (rolledeprivasjon):

«Respondentene kunne også erfare at dei ikkje hadde råd til aktiviteter som kunne gje vørndnad. Slik livsstilsdeprivasjon kunne også gjelde barna, og interfererte då med foreldrerolla» (Underlid, 2006, s.125).

Dette peker på at foreldrenes kamp for å overleve økonomisk vil ha innvirkning på familielivet, samt deres samfunnsposisjon og foreldrerolle. Destruktiv isolering ser ut til å ha betydning for foreldrenes livsstil, noe som også berører barna. Konstante bekymringer for mangel på penger og psykisk stress påvirker foreldre som rollemodeller, samt deres utøvelse av omsorg overfor barna.

Imidlertid påpekte en annen informant at foreldrenes dårlige økonomi ikke betyr nødvendigvis dårlig omsorg. Informanten var uenig med skole og barnehage om at foreldrenes feilprioritering av penger eller deres manglende muligheter til å kjøpe ekstra sett med klær til barna, tenderer til dårlig omsorg. Informanten sa det slik:

(...) noen ganger kan det være vanskelig for skole og barnehage å forstå at familien ikke har råd til kanskje to sett klær i barnehagen eller hva det er de sender melding om. (...) de instansene legger litt på at det er noe galt med omsorgen, men når vi går inn og ser så ser vi at det bunner i fattigdom.

Informantenes forskjellige utsagn tyder på at barnevernet har ulik forståelse av fattigdommens innvirkning på omsorg, selv om de har kjennskap til konsekvenser av fattigdom. Forskningen påpeker imidlertid at foreldrenes begrensede økonomiske ressurser påvirker deres rolle som foreldre. Stortingsmeldingen nr. 6 (2002-2003) viser for eksempel at økonomiske vansker hos foreldrene har innvirkning på deres evne til å ta vare på barna (Sosialdepartementet, 2002-2003). Fattigdom øker også konflikter mellom foreldrene, og setter begrensninger for foreldrenes mulighet til å kunne stimulere barna (Hjelmtveit i Harsløf og Seim, 2011).

Informantenes oppfatning av vanskene som foreldrene har i forbindelse med dårlig råd, kan ha sammenheng med synet som barnevernet har på sosiale problemer. Befringsutvalget (2000:12) påpeker at det er en motvilje mot å innrømme fattigdom og at barnevernet ser på fattigdomsproblemer ut fra et psykologiserende individorientert perspektiv (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2000:12).

Ut fra en slik tenkning vil fattigdom fremstå som et underordnet aspekt i barnevernet, og skadevirkningene av å ha dårlig økonomi vil derfor ikke vil være relevante variabler for barnevernsarbeid med økonomiske vansker. Siden familier som mottar hjelp fra barnevernet, ofte kommer fra forholdsvis underprivilegerte grupper med lavere utdanning og lav

yrkesaktivitet, er det kanskje grunn til å spørre seg hvorfor barnevernet ikke betrakter fattigdomsproblemer som sitt arbeidsområde. Barnevernsansattes psykologiserende og individuelt orienterte syn på sosiale problemer ser ut til å tildekke fattigdommens negative innvirkning på omsorg og på den måten ugyldiggjøre fattigdom i barnevernsarbeid. Med en slik oppfatning av sosiale problemer vil barnevernet se bort fra materielle forhold og ikke inkludere fattigdom i sitt arbeid.

4.3.2 Omdefinering av sosiale problemer

I barnevernsundersøkelser er definering av utfordringer som familier strever med en sentral del av barnevernsarbeid, og barnevernets konklusjon fungerer som et grunnlag for iverksetting av tiltak, noe som jeg kommer til å drøfte senere i oppgaven. Jeg skal se på hvordan barnevernets syn på sosiale problemer påvirker deres faglige blikk og definering av vanskene som familier har.

Datamaterialet mitt viser at barnevernsansattes vurderinger ser ut til å bli farget av psykologiserende individorientert perspektiv, noe som har innvirkning på deres konklusjon og definering av foreldrenes hjelpebehov. Teori og studie som Kildedal et al. (2011) gjennomførte, støtter denne oppfatningen og bekrefter at barnevernet legger større vekt på nærhet og samspill, enn økonomiske utfordringer.

For at foreldrene skal kunne komme til en erkjennelse om hva de ønsker å endre på, er brukermedvirkning viktig i barnevernets undersøkelse. Barnevernets anliggende er å ivareta foreldrene gjennom å komme til en felles forståelse og løsning. Seim og Slettebø (2007) påpeker at det er viktig at brukerne er med på å definere hva problemet dreier seg om, og at de også skal være med på å velge hvilken hjelp de trenger:

Seim og Slettebø mener at brukerne i barnevernet skal delta og ha innflytelse på å bestemme om et problem eksisterer, definere hva problemet gjelder, avgjøre om det skal gjøres noe med problemet og velge mellom ulike former for hjelp (...). (Seim og Slettebø, 2007, i Kildedal et al., 2011, s.82)

Noen informanter påpekte at de prøver å ta foreldrene med i beslutningsprosessen, slik Seim og Slettebø (2007) anbefaler. En informant sa det slik:

Jeg tenker at i de første og andre samtalene, er man kanskje ikke så enige, men etter hvert, når det forhåpentligvis oppstår tillit og bedre samarbeidsklima, så kan man jo komme til en viss felles forståelse

og enighet. Så jeg synes at vi får det til ganske ofte i en undersøkelsesperiode, så tilpasser vi oss deres oppfattelse og motsatt.

Informantens utsagn viser at de arbeider for å oppnå tillit hos foreldrene. Et godt samarbeidsklima er et bra utgangspunkt for at barnevernet og foreldrene kan finne frem til en felles forståelse. Utsagnet viser også at informanten er med i «tilpasningsprosessen» sammen med foreldrene og at hun viser ydmykhet for foreldrenes synspunkter.

En annen informant fortalte også at det som regel er samsvar mellom barnevernets og foreldrenes oppfatning av hva problemet i familien dreier seg om, men det kan skje at de har ulikt syn på hva som defineres som omsorgssvikt. Uenigheten kan også dreie seg om at barnevernet mener at foreldrene mangler innsikt og har en annen virkelighetsoppfatning enn det barnevernet har. En informant beskrev det slik:

Som regel er det samsvar i forhold til barnevernsvurderinger, men så kan foreldrene være uenige i vurderingene eller hvor problemet ligger. Så det kan være uenighet der. Uenigheten kan være i forhold til omsorgssvikt eller at foreldrene ikke ser det vi ser, at man har ulik virkelighetsoppfatning eller at de ikke klarer å erkjenne egne problemer både i forhold til psykiatri eller rus eller at barnevernet kommer til en annen konklusjon enn foreldrene.

Uenighet mellom barnevernet og foreldrene kan for eksempel dreie seg om økonomi, hvor foreldrene opplever at de ikke har råd til å kjøpe forskjellige ting, mens barnevernet på sin side opplever at foreldrene feilprioriterer og for eksempel kjøper rusmidler og ikke prioriterer barnets beste. En informant uttrykte det slik:

Noen ganger kan den økonomiske biten være at de har en annen prioritering enn hva barnevernet mener hva de bør prioritere pengene på. (...) foreldrene bruker penger på ting som ikke er til barnas beste: rusmidler eller forbruksvarer. Helt feil forbruk.

Informantene sier at det forekommer at barnevernet og foreldrene kan oppfatte familiers problemer på forskjellige måter. Hvorfor er det slik at barnevernet og foreldrene ikke klarer å komme til enighet om hva vanskene hjemme dreier seg om?

I følge Lichtwarck (2011) ser barnevernet på sosiale problemer ut fra individorientert tenkning hvor individer og deres handlinger står sentralt. Slik vil barnevernet begrunne problemer som familier strever med i forhold til individene, foreldre og/eller barn.

Barnevernets anliggende vil være å finne forklaringer på utfordringer i hjemmet ved å fokusere på individene og ikke på faktorer som for eksempel er knyttet til materielle forhold (forelesning om perspektivforståelse, 28.11. 2011).

Helgeland påpeker også at barnevernsarbeid i stor grad dreier seg om faktorer som kan tilskrives foreldrenes egenskaper, som for eksempel manglende omsorgsevne eller psykisk helse (Helgeland i Harsløf og Seim, 2011), noe som samsværer med Lichtwarck sin forelesning (2011) om at barnevernet ser på problemene ut fra individorientert tenkning. Dersom barnevernet handler ut fra en slik individorientert tenkning, kan de overse andre faktorer i familiens liv, som for eksempel dårlig økonomi. Med et slikt utgangspunkt vil fattigdom ikke få mye plass i barnevernets forståelse og definering av de utfordringer som familien har.

Datamaterialet mitt bekrefter dette og belyser at barnevernet legger vekt på faktorer som er knyttet til individene som samspill mellom foreldre og barn, mer enn de legger vekt på levekår og ytre faktorer. Informantenes utsagn viser at barnevernet har et stort fokus på samspill, og de forklarer foreldrenes og barnas atferd ut fra samspillutfordringer hjemme. I følge en informant prøver foreldrene å begrunne sine vansker med vanskelig økonomi, mens barnevernet relaterer problemene til mangelfullt samspill. En informant beskrev det slik:

(...) mange ganger ser de ikke hva problemet er. Vi prøver å komme til kjernen av det, men de ser bare det konkrete, ikke sant? Hvis vi for eksempel har en undersøkelse, (...) så prøver vi å se hvordan spillet mellom mor og gutten eller jenta, barnet er, og da ser vi på en måte hvordan barnet oppfører seg, ikke sant, at han gjør sånn eller er sånn på skolen eller oppfører seg sånn. Men vi ser at sånn han oppfører seg så ser vi at reguleringsvansker han har, kan bunne i spillet mellom mor og barn og ting som har skjedd før og tilknytning og så videre, men det ser ikke alltid foreldrene.

Barnevernets forståelse av sosiale problemer og vektlegging av samspill og nærhet i relasjoner, kan ha sammenheng med den generelle utviklingen som preger barnevernet. I følge Andenæs (2004) kan man se ut fra barnevernets utviklingstrekk at vurderinger som barnevernet foretar, er basert på utviklingspsykologi. I følge Andenæs er nærhet, sensitivitet og fokus på mor-barn-samspill den mest gjeldende psykologiske forståelsen i barnevernet:

Et utviklingstrekk i barnevernet i det forrige århundre er bevegelsen fra moralske vurderinger av foreldre og barn til vurderinger basert på psykologi og andre samfunnsvitenskapelige disipliner. Utviklingspsykologi har inntatt en dominerende plass. (...) Et eksempel: Om man tenker at nærhet til en sensitiv omsorgsperson er det som kan trygge barnets utvikling, vil fokuset rettes mot mor-barn-samspill og egenskaper ved mor, mens andre forhold blir liggende i skyggen. (Andenæs, 2004, s.8)

Med et slikt utgangspunkt kan barnevernet ekskludere noen levekårsfaktorer fra sine vurderinger. I følge Andenæs bør barnevernet lage forbindelser mellom levekår/økonomi og barnas utvikling, og på den måten få større faglig kunnskap om barn og familier. Hun mener

videre at en slik forbindelse mellom levekår og utvikling, bør være et barnevernsfaglig anliggende.

Tilsvarende oppdagelse har Kildedal et al. (2011) gjort i sin forskning da de oppdaget at barnevernet hadde stort fokus på samspill generelt, nærhet mellom mor og barn, mødrenes psykiske helse og deres grensesetting. Sagatun som var med i dette forskningsprosjektet, beskriver barnevernets fokusering på samspill slik: «Det er samspillet mellom moren og barna i den lille verden hjemme som synes å få mest oppmerksomhet av sosialarbeideren» (Sagatun i Kildedal et al., 2011, s.132).

I samme forskningsprosjekt fikk Nordstoga innsikt i at foreldrene ikke fikk gjennomslag for sine synspunkter hos barnevernet og opplevde at barnevernet forklarte deres vanskeligheter i familien med kommunikasjonsvansker og dårlig samspill (Nordstoga i Kildedal et al., 2011). En slik vektlegging av noen problemområder kan tilsløre andre livsbetingelser som er den praktiske siden ved omsorg som for eksempel inntekt, boligsituasjon og sosial deltakelse.

Informantenes utsagn viser at barnevernet og foreldrene kan ha ulik oppfatning av betydningen av samspill. Foreldrenes oppfatning av hva de selv mener er vanskelig, ser ikke alltid ut til å få gjennomslag, noe som kan ha sammenheng med den makten som barnevernsansatte har. Makt og myndighet som barnevernet innehar, kan relateres til barnevernets definisjonsmakt som er forankret i lovhjemmel om å sikre barn en trygg oppvekst, samt barnevernets kunnskap om barns oppvekst (Nordstoga i Kildedal et al., 2011). Med et slikt utgangspunkt har barnevernet relativ stor frihet til å definere klientenes problemer til en sak som passer inn i barnevernets forståelse og lovverk.

Ovennevnte utsagn og forskning viser at barnevernet ofte foretar vurderinger ut fra utviklingspsykologi, hvor samspill og nærhet står sentralt, mens faktorer som fattigdom eller økonomi ser ut til å komme i annen rekke og ikke blir behandlet som en vesentlig faktor. Dette har implikasjoner for barnevernsarbeid. Informantenes utsagn tyder på at barnevernet omdefinerer foreldrenes problemer til den ideologien som de jobber ut fra og kanskje ikke så lett inkluderer fattigdom i sitt arbeid.

4.4 Stor vektlegging av vold

Vold i nære relasjoner ser ut til å være et hyppig forekommende tema for tiden. Som jeg har skrevet tidligere i drøftingen, opplever informanter i min undersøkelse at det er en økning av vold i nære relasjoner i barnevernssaker og dermed større fokus på dette feltet. Men fattigdom forekommer også ofte i barnevernssaker, allikevel er fokuset på dette området mye mindre enn på vold. Jeg skal se på hva det er som gjør at voldstema får så pass mye oppmerksomhet i undersøkelsesarbeid, mens fattigdom ser ut til å ha mindre betydning i denne sammenhengen.

4.4.1 Vold og fattigdom: to ulike risikofaktorer

Ettersom barnevernet er forpliktet gjennom bv.l. § 4-3 å foreta en undersøkelse (Barnevernloven med forskrifter, 2014), og finne ut risikofaktorer som er bekymringsfulle for barns oppvekst og utvikling, ønsker jeg å vie særlig oppmerksomhet til disse to faktorene. Med risikofaktorer menes det faktorer som øker sannsynlighet for negativ psykososial utvikling (Kvello, 2011). Jeg mener at drøfting av fattigdom som en risikofaktor passer best i denne delen av oppgaven, fordi den i sammenligning med vold som en annen risikofaktor tydeliggjør at disse to faktorene blir ulikt vektlagt av barnevernsansatte. Formålet med den type drøfting er å finne ut hvorfor barnevernsansatte synes å nedprioritere fattigdom i sine undersøkelser.

I det praktiske arbeidet virker det som om informantene har en felles forståelse av hvilke områder for omsorgssvikt som skal prioriteres i undersøkelsesarbeid. Selv om informantene i min undersøkelse ikke vektlegger spesielle risikofaktorer, har de allikevel en felles forståelse av at innholdet i meldingen som for eksempel vold, rus eller psykiatri, er mest styrende for hva de tar utgangspunkt i ved oppstart av undersøkelser. Flere informanter formidlet at i en travel hverdag med mangel på ressurser og kapasitet, velger de å jobbe med de mest alvorlige risikofaktorene som har akutt skadelig virkning for barns helse og utvikling. En informant beskrev prioritering av risikofaktorer slik:

Det blir kanskje lagt vekt på de faktorene som høres mest alvorlig ut og som er kritisk der og da. Vi har lagt mye vekt på vold og seksuelle overgrep, og vi fokuserer på det som vi ser er mest alvorlig eller som kan skade barnet fysisk eller psykisk. Det går veldig mye på vold i det siste: slåing, klyping, dasking og risting.

Det ser ut som at informantenes oppfatning av hvilke problemområder som er mest skadelige, styrer deres prioritering og vektlegging av risikofaktorer. Vold i nære relasjoner er skadelig for barn og kan påvirke barnas atferd og helse på kort og lang sikt. De barna som utsettes for vold har høy risiko for å få alvorlige atferds- og psykiske problemer. Barnehuset som jobber med voldsutsatte barn, bekrefter at det å oppleve vold i nære relasjoner, er skadelig for barns utvikling: «I skolen viser barn som har vært utsatt for familievold oftere atferdsproblemer, hyperaktivitet, sosial tilbaketrekning og lærevansker. Mange av disse barna utvikler symptomer på posttraumatisk stressforstyrrelse (PTSD) etter å ha opplevd familievold» (Rostad, 2010, s.1).

En av informantene formidlet at den barneverntjenesten som hun jobber i, har stort fokus på familievold og de har dannet et voldsteam som jobber med voldssaker. Barnevernets organisering av voldsteam viser at de vurderer vold som alvorlig og dermed legger de stor vekt på voldstema i undersøkelser. Andre barnevernkontorer utviklet i sin praksis egne rutiner på håndtering av vold, og en av informantene uttrykte det slik: «Det er lovpålagt omkring vold og seksuelt misbruk i undersøkelsesprosessen (...), at det nærmest er regelmessige prosedyrer og rutiner, derfor opptar det oss litt mer, tenker jeg». Jeg ser at interne rutiner som barnevernet har opparbeidet seg, tydeliggjør deres oppgaver. Mangel på interne rutiner for å håndtere utfordringer knyttet til fattigdom i undersøkelser, kan gjøre det vanskelig for barnevernsansatte å måtte håndtere fattigdom i sitt arbeid.

Noen informanter påpekte at de synes at det er vanskelig å jobbe med fattigdom, fordi de ikke mottar meldinger som går på dårlige økonomiske forhold. En informant beskrev det slik: «Vi får jo meldinger på et område som regel og det er jo som regel ikke på fattigdom. NAV melder jo ikke fordi folk har for lite penger. De melder først når strømmen blir stengt». Mangel på meldinger som går på fattigdomsutfordringer, ser ut til å tildekke et problemområde som mange barn og familier er berørt av. Fattigdom fremstår derfor som en ubetydelig risikofaktor både for barnevernet og for andre offentlige instanser som skal fange opp og melde fra om bekymringsfulle forhold til barnevernet. Siden barnevernet ser ut til ikke å motta meldinger som går direkte på fattigdom, oppfatter de heller ikke at fattigdom kan være en medvirkende årsak til omsorgssvikt og dermed vurderer de ikke fattigdom som barnevernfaglig anliggende. Meldingsinnholdet avgjør derfor hvilke risikofaktorer barnevernet vektlegger i undersøkelser.

Studier om fattigdom viser at fattigdom er en mellomliggende risikofaktor og ikke en direkte årsak til omsorgssvikt (Egelund og Hestbæk, 2003, Little et.al., 2004 i Kvello 2011), noe Kvello (2011) selv bekrefter. Han kaller fattigdom for kumulativ risiko, og i følge han gir kumulativ risiko større grunnlag for bekymring enn enkeltstående risikofaktorer. Jo flere alvorlige risikofaktorer det finnes i barnets liv, desto verre blir prognosen.

Ettersom fattigdom ikke ser ut til å være en direkte årsak til omsorgssvikt, fremstår den som en utydelig risikofaktor i barns oppvekst. Allikevel mener Kvello (2011) at fattigdom regnes som en risiko i barns liv: «Alle de vansker som gjerne er knyttet til relativ fattigdom, er hver for seg betydelige risikofaktorer for at barna utvikler en rekke ulike vansker. I kombinasjonen, vil disse lede til at barna er høyrisikoutsatte» (Kvello, 2011, s.187).

Sandbæk et.al (2008) bekrefter også at barn som lever i fattigdom opplever oftere og mer alvorlig stress enn familier som kommer fra middel- og høyere sosiale samfunnslag. Stressfaktorene kan for eksempel knyttes til bo problemer, lite penger og skolevansker. Amerikansk forskning viser at vedvarende fattigdom er en del av et totalt risikobilde, der faktorene virker sammen. Belastninger i familien som arbeidsledighet, vold eller rus hos foreldrene, forsterker virkningen av fattigdom (Fløtten, 2009). Det blir tydelig for meg at skadeomfanget av fattigdom ser ut til å berøre flere sider ved barns oppvekst, noe som styrker betydningen av fattigdom som en risikofaktor.

Selv om informantene var tydelige på at de ikke velger noen risikofaktorer fremfor andre, har de allikevel en felles forståelse av at voldssaker må prioriteres. En slik vektlegging av noen risikofaktorer, kan føre til at de overser andre risikofaktorer i barns liv som for eksempel økonomi. Informantene forklarte dette med at de ikke kan gjøre noe med fattigdomsutfordringer som for eksempel dårlig bolig, og at de i mange tilfeller føler seg maktesløse overfor utfordringer knyttet til fattigdom. En informant beskrev det slik: «Barnevern kan ikke gjøre noe med bolig eller noe med at folk er fattige eller sånn. Vi prøver å hjelpe dem for å få det bedre (...) så de tingene man ikke kan gjøre noe med, kan lett bli nedprioritert. Vi blir maktesløse som tjeneste».

Utsagnet viser at det er noen sider ved fattigdom som barnevernet ikke kan få gjort noe med og dermed velger de ikke å gå inn i. Informantenes opplevelse av maktesløshet kan forstås ut fra begrensinger som barnevernet har for å få gjort noe med saker som indikerer fattigdom, som for eksempel dårlig bolig. Informantene var tydelige på at de jobber med komplekse

saker hvor det forekommer mange risikofaktorer og på grunn av kapasitetsmangel må de prioritere de alvorligste risikofaktorene, eksempelvis vold.

Informantenes vurderinger i forhold til hvilke risikofaktorer som prioriteres og hvilke som velges bort i kartleggingen av omsorg, viser at fattigdom som risikofaktor ikke vies særlig oppmerksomhet i undersøkelser. Sammenlignet med vold i nære relasjoner vil fattigdom som risikofaktor komme i skyggen. Jeg forstår det slik at informantene ser på vold som en av de alvorligste risikofaktorene i barns liv og dermed legger de størst vekt på denne faktoren i sitt arbeid. I tillegg virker det som om informantene opplever at de har noen begrensninger i forhold til å kunne gjøre noe med fattigdom og at de føler seg maktesløse. Når informantene ikke ser på fattigdom som en risikofaktor i barns liv, vil de heller ikke oppfatte at ulike forhold ved fattigdom skaper risiko i barns liv.

4.4.2 Stor økning av vold

Selv om jeg tidligere har nevnt i min oppgave at informanter i min undersøkelse opplever at det er en økning av vold i barnevernssaker, ønsker jeg allikevel å se nærmere på hva denne økningen har sammenheng med. Dette for finne ut hvilke forhold som fører til at voldssaker blir meldt inn til barnevernet, mens bekymring som er knyttet til fattigdom ikke meldes om.

En av informantene beskrev økningen av vold i barnevernssaker slik: «Det med omsorgssvikt er viktig i seg selv, men det er jo en enorm økning i vold og overgrep og det er det som er viktig nå, synes jeg». Jeg skal se på hva en slik økning av vold i barnevernssaker kan skyldes.

Vold er ikke ukjent i norsk historie og har eksistert i mange år, også i nyere historie. I følge Raundalen er vold et kjent fenomen og kan tilbakedateres til 1960 – tallet. Han påpeker at forståelse av vold har endret seg og omhandler ikke lenger bare mishandling eller fysisk vold, men rommer også ulike grader av vold som både seksuell og fysisk mishandling, dytting, knipsing og psykisk vold, samt latent og materiell vold (Raundalen i Hereide og Hagen, 2010). En av forklaringene på økning av vold i barnevernssaker, kan nettopp være at forståelsen av voldsbegrepet er blitt utvidet og kan være med på å øke antall meldinger til barnevernet. Men definisjonen av fattigdom har også endret seg og har blitt utvidet fra materiell fattigdom til relativ fattigdom. Allikevel ser jeg ikke at fattigdom tillegges særlig

vekt i undersøkelser, noe som kan ha sammenheng med at det å være fattig ikke er en straffbar handling.

Vold i nære relasjoner er en straffbar handling og strider mot norsk lov og grunnleggende menneskerettigheter. Odelstingsproposisjon nr. 104 (2008-2009) viser at frem til 1973 hadde foreldrene refserett uten at det ble presisert at det ikke var tillatt å slå barn. Forbud mot vold i oppdragelsen ble først innført i 1987 og er tatt inn i barneloven § 30 tredje ledd (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2008-2009). Dette betyr at bruk av vold i barneoppdragelse er en straffbar handling, noe som indikerer at straffefesting av vold tydeliggjør oppgavene til barnevernet og det offentlige generelt.

Ved mistanke om bruk av vold mot barn, skal forholdet anmeldes til politiet eller barnevernet. Særlig er offentlige instanser forpliktet gjennom lov om barneverntjenester § 6.4 til å melde fra, uten taushetsplikt, til barnevernet ved mistanke om mishandling eller alvorlig bekymring for barn: «Offentlige myndigheter skal av eget tiltak, uten hinder av taushetsplikt, gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt» (Barnevernloven med forskrifter, 2014, s.27).

Ettersom barnehager og skoler har tett kontakt med barn og unge, har de en sentral rolle i å fange opp og melde fra til barnevernet dersom de har mistanke om at barn blir utsatt for vold. Som jeg har skrevet tidligere er det relevant å gi fagpersoner formell skolering. I følge en informant fører formell opplæring i vold til at fagpersonalet blir mer oppmerksom på dette problemområde og dermed sender de flere bekymringsmeldinger til barnevernet. Lovfesting av den offentliges plikt til å melde fra, samt definering av vold som en straffbar handling, mobiliserer fagpersonalet til å melde fra til barnevernet dersom de har mistanke om at barn blir utsatt for vold.

Selv om lov om barnevernstjenester § 4-6 spesifiserer den offentliges plikt til å melde fra om alvorlige forhold, har offentlige instanser et selvstendig ansvar for å vurdere om det er andre forhold som er skadelig for barns utvikling som bør meldes fra om til barnevernet. Imidlertid viser mine funn at barnevernet ikke mottar meldinger som går direkte på utfordringer knyttet til fattigdom. Tolkningen her kan være at det å leve i fattigdom ikke er definert som en

straffbar handling eller som et lovbrudd, og dermed ikke mobiliserer fagpersonalet til å handle slik som de gjør i voldssaker.

Det er flere instanser som er i kontakt med familier som har blitt utsatt for vold. Krisesentrene tar i mot voldsofrene og Alternativ til vold (ATV) er i kontakt med voldsutøverne. Begge har meldeplikt til barnevernet. Krisesentrene henvender seg til barnevernet eller sender bekymringsmelding i tilfeller hvor de er usikre på omsorgsevnen hos foreldre, eller når en forelder tar barna med seg og flytter tilbake til voldsutøveren. ATV er en forebyggende instans som jobber med personer som utøver vold. Dersom ATV er usikre på om klienten som mottar tilbud, nyttiggjør seg av samtaler og behandling, har de samme meldeplikt som krisesentrene og kan ta kontakt med barnevernet.

Sluttrapporten (2011) «Evaluering av alarmtelefonen for barn og unge» viser at oppretting av alarmtelefon fører til økning av henvendelser om vold til barnevernet.

Alarmtelefonens statistikk viser at siden juni 2009 har rundt 300 akutte saker blitt videre henvist til lokal akuttberedskap, og nærmere 380 bekymringsmeldinger har blitt henvist til barneverntjenester. (...) Evalueringen dokumenterer like fullt at flere barneverntjenester får kjennskap til nye saker gjennom henvendelser fra Alarmtelefonen, og at det blir opprettet undersøkelsessaker og iverksatt tiltak som følge av Alarmtelefonen. (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s.8)

Dette tyder på at etableringen av alarmtelefonen for barn og unge gir et tydelig bilde av at oppretting av instanser som klarer å fange opp voldsproblematikk, fører til flere henvendelser til barnevernet og utløser nye undersøkelser og tiltak. Manglende henvendelser om fattigdom minsker barnevernets fokus på fattigdom.

Et mer åpent barnevern bidrar antakelig også til økning av voldssaker til barnevernet. Jeg viser til rundskriv Q-25/2005 (2004) som gir informasjon om kommunikasjonsstrategi for å styrke forebyggende arbeid rundt barn og unges levekår (Barne- og familiedepartementet, 2004). Barnevernet har tidligere fått kritikk for å gjemme seg bak taushetsplikt, og formålet med innføring av et mer åpent barnevern er at instanser som jobber med barn skal ha tillit til barnevernet, samt kjennskap til barnevernets arbeidsmetoder. Åpent barnevern i seg selv forårsaker ikke økning av vold, men kan være en medvirkende faktor for at terskelen er lavere for å ta kontakt med barnevernet eller sende en bekymringsmelding.

En av informantene fortalte at i hennes kommune er det opprettet en kjernegruppe som består av barnevern, skole, helsesøster, politi, foreldre og ungdom. Formålet med kjernegruppen er å fange opp og forebygge kriminalitet og skulking blant skoleungdom. Informanten beskrev kjernegruppen slik:

Det er sånt kriminellforebyggende arbeid rundt ungdom og de elevene som er i ferd med å droppe skole, har problemer på skolen og litt atferdsproblemer og kanskje ble tatt for nasking eller lettere kriminelle handlinger, rus. Det er barnevern, politi, helsesøster, rådgiver på skolen, kontaktlærer, foreldre og ungdom som sitter der. Der sitter barneverntjenesten kun i forhold til råd og veiledning.

Barnevernet fungerer her som en drøftingspartner og har en rådgivende oppgave. Selv om kjernegruppen ikke har som formål å jobbe primært med voldssaker, kan oppretting av faste samarbeidsmøter med barnevernet bidra til at terskelen for å ta kontakt med barnevernet har blitt lavere. Man kan ikke se bort i fra at det å kjenne hverandres ansikter og ha kjennskap til hverandres arbeidsoppgaver, gir større trygghet til å ta kontakt med hverandre. Et mer åpent barnevern kan på denne måten være med på å øke henvendelser til barnevernet som ikke bare er av alvorlig karakter, men som også dreier seg om mindre bekymring.

4.5 Kommunenes økonomi

Kommunens økonomiske ramme ser ut til å sette begrensninger for hvilke problemområder barnevernet kan gå inn i. Informantene relaterer kommunenes dårlige økonomi til saker som omhandler fattigdom, og mener at den kommunale rammen generelt setter begrensninger på arbeidet deres. Begrensningene informantene beskrev ser ut til å ha betydning for to forhold. For det første setter kommunens økonomi begrensninger for å øke antall nye stillinger til barnevernet, og for det andre setter den grenser for hvilke tiltak barnevernet kan iverksette. Selv om jeg senere skal gi en grundigere drøfting av konsekvensene dette får for barnevernets praksis, kommer jeg likevel til også i dette kapitlet å drøfte begrensninger med å iverksette økonomiske tiltak. Dette for å belyse at barnevernets manglende muligheter til å iverksette økonomiske tiltak, er en av utfordringene som fører til at barnevernet ser bort fra fattigdom i undersøkelser.

4.5.1 Ulike begrensninger

Mangel på stillinger

Mine funn viser at dårlig kommuneøkonomi, setter begrensninger i form av tidsbruk, noe som gjør at barnevernet må prioritere de alvorligste sakene som de opplever at de får gjort noe med. På grunn av høyt arbeidspress, stor saksmengde og få hender, velger barnevernansatte å gå inni saker som har akutt skadende virkning for barns helse og utvikling. En slik prioritering fra barnevernets side ser ut til å gjøre det umulig for de ansatte å kunne velge saker som ikke dreier seg om akutt bekymring. En informant var tydelig på at dersom kommunen hadde hatt bedre råd, kunne de ansette flere. Informanten sa det slik:

Største begrensning for barnevernet er økonomi og også i form av tidsbruk. Det er en av de tinga hvor en har så pass mye å gjøre at man må velge ut saker hvor en kan følge godt med, mens andre saker går litt sin gang fordi en har så mye å gjøre, hver enkel saksbehandler. Så alt går under økonomi. Hadde kommunen hatt bedre økonomi, kunne man ansette flere.

Informantens utsagn viser at barnevernet opplever at de har for stor saksmengde og at de ikke har kapasitet til å gå inn i all problematikk. En annen informant har tilsvarende oppfatning og mener at kommunenes økonomi setter begrensninger for den jobben barnevernet utfører.

Informanten uttrykte det slik: «Jeg tenker at det med kommunens økonomi, at det setter begrensninger for barneverntjenesten, også våre egne mangler på ressurser. Vi har for mye. Jeg tror at hadde vi halvparten av sakene, så hadde vi kanskje gjort litt bedre jobb».

Utsagnet viser at informanten opplever at barnevernet har et behov for å ha flere ansatte for å kunne utføre sitt arbeid på en mer tilfredsstillende måte. Prioritering av saker fra barnevernets side handler også om å måtte se bort fra problematikk som fører til omsorgssvikt, noe som kan tolkes som uetisk. Informantenes fortvilelse over at de ikke får mulighet til å gjøre en god jobb, viser at barnevernansatte synes at det er ubehagelig å måtte prioritere noen familier framfor andre. Informantene gir inntrykk av at på grunn av mangel på kapasitet og ressurser, velger de de alvorligste sakene, mens saker som barnevernet definerer som mindre skadelig for barn, som for eksempel fattigdom, blir lite vektlagt.

Forskningsprosjektet om erfaringer og utfordringer i det kommunale barnevernet til Lichtwarck og Clifford (2010) støtter informantenes opplevelse av at det er en stor saksmengde i barnevernet og at de har behov for flere årsverk for å kunne løse lovpålagte oppgaver. I tillegg viser deres forskning at for lav bemanning kan føre til at barnevernet er

mindre oppmerksom på familier som ikke har akutt behov for hjelp, noe som også samsvarer med informantenes opplevelse:

En liten andel av familiene som barnevernet forholder seg til, krever til enhver tid en stor andel av de ansattes tid. Etter en stund krever andre familier samme intensive innsats. I en slik situasjon kan for lav bemanning føre til manglende oppmerksomhet overfor familier som trenger oppfølging, selv om situasjonen de befinner seg i, ikke er akutt. (Clifford, Marthinsen og Samuelsen, 1996 i Lichtwarck og Clifford, 2010, s.116)

Denne forskningen synes å vise at dårlig bemanning fører til at barnevernansatte prioriterer saker som er av større alvorlig karakter. En slik prioritering vil barnevernet foreta ut fra sin forståelse av hva de mener er alvorligst. Barnevernets begrensinger ved å ha for lite ressurser til å gå inn i ulike problemområder, må sees i sammenheng med kommunens økonomi. Økonomien medvirker sannsynligvis til at barnevernet stort sett må unngå å vurdere fattigdom i undersøkelser.

Økonomiske restriksjoner

Den økonomiske rammen barnevernet må forholde seg til, setter også begrensninger for hvilken hjelp barnevernet kan tilby. Selv om jeg kommer til å drøfte tiltaksmuligheter i neste kapittel, er det likevel viktig å nevne at barnevernets restriksjoner i forhold til økonomiske tiltak, kan ha betydning for hvilke forhold de ansatte legger vekt på i undersøkelser. Ettersom mine funn viser at barnevernet ikke kan iverksette økonomiske tiltak i den grad de vurderer at det er behov for, kan det tenkes at de heller ikke vil legge særlig vekt på materielle og sosiale forhold i undersøkelser. Derfor virker det som barnevernets begrensinger med å kunne iverksette økonomiske tiltak, legger føringer på at utfordringer knyttet til fattigdom ikke blir vurdert i undersøkelsesarbeid.

Begrensninger med å kunne iverksette økonomiske tiltak, relaterer flere informanter til kommunens økonomi, og en av informantene uttrykte begrensingene slik: «Det er utfordrende å hjelpe familier økonomisk fordi barnevernet har restriksjoner og kan ikke gå inn i så mye økonomi. Barnevernets økonomi er veldig begrenset». Utsagnet viser at barnevernets økonomiske begrensninger, ser ut til å ha stor betydning for den jobben som de utfører og kan være med på å ekskludere noen problemområder som barnevernsfamilier er berørt av.

En annen informant formidlet at selv om saksbehandler mener at det er viktig å iverksette økonomisk tiltak, kan lederen si nei. Informanten reagerte på at de skulle kutte ned på

økonomisk hjelp og i stedet iverksette tiltak som går på råd og veiledning. Informanten formulerte det slik:

Det er på grunn av økonomien i kommunen at man skulle kutte ut økonomisk hjelpetiltak, at det er kun veiledning. Så for eksempel SFO eller barnehage skulle ikke dekkes. Det ble mindre og mindre midler satt av til å hjelpe familier som trenger det.

Informantens utsagn tyder på at den økonomiske rammen tvinger barnevernet til å se bort fra forhold som de mener barnevernsfamilier bør få hjelp til. Manglende mulighet til å kunne iverksette økonomiske tiltak som for eksempel SFO eller barnehage, kan tildekke familiens egentlige behov. Motstridende vurderinger mellom saksbehandler og leder viser også at barnevernet har økonomiske føringer som de må forholde seg til. Kommunens økonomi ser ut til å sette begrensninger for det faglige arbeidet som barnevernet utfører og lager på den måten føringer på hvilke utfordringer som barnevernsfamilier er berørt av, må settes til side. Kommunens økonomi ser ut til å være avgjørende for hva slags hjelp barnevernsfamilier får, noe som jeg kommer til å drøfte i neste kapittel.

4.6 Oppsummering

Barnevernet er pliktet gjennom loven om barnevernstjenester § 4-3 å undersøke forhold som er bekymringsfulle i barns liv (Barnevernloven med forskrifter, 2014). Selv om utfordringene knyttet til fattigdom kan skape bekymringsfulle forhold i barns oppvekst, ser det likevel ut til at barnevernets muligheter til å kunne inkludere fattigdom i undersøkelsesarbeid blir preget av ulike begrensninger.

En av faktorene som ser ut til å begrense barnevernsarbeid, er mangel på kunnskap om fattigdom som er basert på forskning. Noen informanter formidlet at de jobber med komplekse saker og at de har behov for mer kunnskap. Informantenes utsagn tyder på at de mangler formell kunnskap om fattigdom, noe som i følge Karlsson (2014) gir større tyngde siden den er basert på forskning. Mine funn viser at informantene skaffer seg ny kunnskap og deltar på kurs om sosiale temaområder som er relevant for deres arbeid, som for eksempel vold. I følge en informant fører skolering av fagpersoner i kunnskap om vold til at de er mer oppmerksomme på forhold som er knyttet til mistanken om vold, noe som muligens kunne ha samme effekt dersom slike fagpersoner hadde blitt kurset i fattigdom. Informantenes utsagn viser at de ikke får tilbud om kurs om fattigdom, selv om sosialpolitikken legger stor vekt på

dette fenomenet (Fløtten et al., 2011:21). Sprik mellom statlig kunnskap om fattigdom og opplæringen som tilbys kommunene, ser ut til å være stort. Mangel på forskningsbasert kunnskap blant barnevernansatte styrer det faglige blikket allikevel bare i en viss grad.

Informantenes utsagn tyder imidlertid på at de har erfaringsbasert kunnskap om fattigdom. Den type kunnskap er basert på erfaringer fra praksisfeltet (Karlsson, 2014), samt på følelser og verdier (Lauvås og Handal, 2004). Informantenes utsagn viser at deres forståelse for fattigdom, samsvarer med Townsend (1979:31) sin definisjon av relativ fattigdom (Townsend, 1979:31 i Fløtten et al., 2011:21). Informantene har også forståelse for hvilke samfunnsgrupper som tilhører denne kategorien, og de opplever at barnevernsfamilier ofte sliter økonomisk.

Til tross for den brede erfaringsbaserte kunnskapen som informantene har, viser mine funn at informantene etterspør kunnskap som ikke bare er basert på erfaring, men også på forskning. En av informantene sa at hun føler usikkerhet knyttet til avgjørelser som skal tas og på grunn av kompleksiteten i saker, bruker hennes kontor sakkyndige som hjelper dem å vurdere saker på nytt. Formell kunnskap ser ut til å gi barnevernet større tyngde enn erfaringsbasert kunnskap. Nilsen (2002) viser til sine erfaringer fra praksisfeltet hvor hun opplever at vurderinger som er basert på forskning, er anvendbare i praksis og gir større legitimitet (Nilsen, 2002 i Halvorsen, 2002b). Informantenes og Nilsens utsagn om sine erfaringer tyder på at de etterlyser et bedre kunnskapsgrunnlag for å vurdere saker.

En annen faktor som ser ut til å hindre barnevernet i å inkludere fattigdom i sine vurderinger, er barnevernets syn på sosiale problemer. Informantenes utsagn tyder på at de har kjennskap til konsekvenser av fattigdom og at de ser at foreldre med vanskelig økonomi ofte sliter med dårlig psykisk helse. Deres barn blir lett utsatt for mobbing og sosial ekskludering.

Informantenes oppfatning samsvarer med Underlids (2006) forskning av fattigdom.

Informantene gir imidlertid uttrykk for at de ikke forbinder skadevirkninger av fattigdom med utøvelse av omsorg. Bare en informant mente at fattigdom har innvirkning på foreldrerollen. Stortingsmeldingen nr. 6 (2002-2003) påpeker imidlertid at dårlig økonomi har innvirkning på foreldrenes evne til å ta vare på sine barn (Sosialdepartementet, 2002-2003).

Informantenes oppfatning av fattigdom og omsorg kan forstås ut fra det synet de har på sosiale problemer. I følge Befringsutvalget (2000:12) er barnevernet preget av å ha et psykologiserende og individorientert perspektiv hvor fattigdom fremstår som et underordnet aspekt (Barne- og familiedepartementet, 2000:12). Forelesning til Lichtwarck (2011)

indikerer også at barnevernet legger større vekt på individuelle forhold enn på ytre faktorer i familiers liv (forelesning om perspektivforståelse, 28.11. 2011).

De samme perspektivene ser ut til å prege barnevernets oppfatning og deres definering av utfordringer som familier sliter med. Likevel opplever flere informanter at de som regel kommer til enighet med foreldrene om hva problemene dreier seg om, selv om de noen ganger kan være uenige i konklusjonen. Informantenes utsagn tyder på at barnevernet ser ut til å ha større fokus på samspill og nærhet enn på faktorer knyttet til lav inntekt, noe Sagatun også har konkludert med (Sagatun i Kildedal et al., 2011). Informantenes utsagn viser at et psykologiserende og individorientert perspektiv kan prege deres avgjørelser og definering av vansker som familier har. Man kan allikevel ikke se bort i fra at uenighet mellom foreldrene og informantene kan være knyttet til barnevernsansattes kunnskap om barns oppvekst (Nordstoga i Kildedal et al., 2011). Men Andenæs (2004) fremhever at barnevernet burde lage forbindelser mellom levekår og barns utvikling for å få større faglig kunnskap om barn. Informantenes syn på sosiale problemer hvor nærhet og samspill står sentralt i deres vurderinger, kan ha begrensende virkning på inkludering av fattigdom i undersøkelsesarbeid.

En tredje faktor som ser ut til å begrense barnevernets inkludering av fattigdom i undersøkelser er stor vektlegging av vold. Informantene ga uttrykk for at de i større grad vektlegger vold enn de vektlegger fattigdom. Informantene har en felles forståelse av at vold som risikofaktor er den mest skadelige for barns utvikling, noe også Barnehuset bekrefter. Klare rutiner på måten barnevernsansatte skal gå frem på ved mistanke om vold, ser ut til å gjøre det enklere for dem å håndtere vold i barnevernssaker. Informantene formidlet at de ikke ser på fattigdom som en risikofaktor og at de heller ikke mottar meldinger som går på fattigdom. Dette kan ha sammenheng med at fattigdom er en kumulativ risikofaktor og ikke en direkte årsak til omsorgssvikt (Kvello, 2011), selv om han også påpeker at fattigdom er en betydelig risikofaktor i barns liv. Min tolkning er at ut fra alvorlighetsgraden til de to risikofaktorene ser barnevernsansatte ut til å legge større vekt på vold enn på fattigdom.

Økningen av vold i barnevernssaker bidrar også til at barnevernet legger størst vekt på dette problemområdet. En utvidelse av voldsdefinisjonen, samt større kunnskap om skadevirkningene av vold, gjør at samfunnet generelt er mer bevisst på skadevirkningene av vold. Formell opplæring om vold i nære relasjoner, gjør at fagpersonale klarer å fange opp vold og melder fra til barnevernet, jfr. barnevernloven § 6-4 (Barnevernloven med forskrifter, 2014). Oppretting av ulike instanser som jobber med vold, krisesentrene, ATV og

alarmtelefonen, er med på å øke antall henvendelser om vold til barnevernet. Barnevernets større åpenhet og tilgjengelighet gjør det lettere for samarbeidspartnere og andre instanser å melde fra om straffbare forhold. En generell vektlegging av vold i barnevernet kan relateres til ovennevnte faktorer.

En fjerde faktor som ser ut til å ha betydning for barnevernets muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelser er kommunens økonomi, og informantene forbinder sin ressursmangel med den kommunale økonomiske rammen. Informantene har forståelse for at familier de er i kontakt med har utfordringer som barnevernet ikke kan gå inn i på grunn av manglende ressurser. Deres opplevelse av at de ikke strekker til på grunn av stor saksmengde, dårlig tid og mangel på flere hender, tvinger dem til å lukke øynene for saker de ikke kan gjøre noe med. Lichtwarck og Clifford (2010) sitt forskningsprosjekt viser at barnevernet har en stor saksmengde og behov for flere årsverk. Det virker som om kommunens dårlige økonomi og barnevernets manglende mulighet til å ansette flere, gjøre det vanskelig for barnevernsansatte å prioritere saker som er av økonomisk karakter.

Den økonomiske rammen barnevernet må forholde seg til, setter også begrensninger for hvilke tiltak de kan iverksette. Dette kan tyde på at barnevernsansatte har økonomiske restriksjoner som setter føringer på deres faglige arbeid. Informantenes bevissthet om at de ikke har mulighet til å iverksette riktige tiltak, ser ut til å tvinge dem til å se bort fra utfordringer knyttet til fattigdom i undersøkelsesarbeid.

Kapitel 5 Betydning av barnevernets praksis for valg av tiltak

I dette kapitlet skal jeg belyse hvordan faktorer som mangel på forskningsbasert kunnskap om fattigdom, barnevernsansattes syn på sosiale problemer, stor vektlegging av vold i saksbehandling og begrensinger med kommunens økonomi innvirker på tiltak som barnevernsansatte iverksetter.

5.1 Formål med tiltak

Barneverntjenesten er pålagt gjennom barnevernsloven og gjeldende retningslinjer å iverksette hjelpetiltak. Formålet med barnevernsloven er at barneverntjenesten skal forsøke alle de tiltak som er nødvendige for å forebygge omsorgssvikt. Politiske føringer er klare på at forebyggende arbeid med familier i barnevernssaker er til barnets beste (Ofstad og Skar, 2009).

For at barnevernet skal kunne tilby hjelp og iverksette nødvendige tiltak, må de vurdere om familiens behov samsvarer med lovens formål, jfr. lov om barneverntjenester § 4-4:

Første ledd: ”Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien”.

Andre ledd: ”Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien”.

Tredje ledd: Fylkesnemnda kan om nødvendig beslutte hjelpetiltak som opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, skal settes i verk ved pålegg til foreldrene (...)

(Barnevernloven med forskrifter, 2014, s.12).

Barnevernloven presiserer at barnevernet skal iverksette hjelpetiltak når det er grunner til det, eller særlig behov. Ut fra barnevernloven § 4-4 har barnevernet ikke bare mulighet til å kunne

iverksette hjelpetiltak, men også fremme sak til fylkesnemnda om å pålegge foreldrene å ta i mot hjelp av hensyn til barnet. Dette viser at barnevernet som en myndighetsinstans, kan påtvinge foreldrene hjelp dersom det er til barnets beste. Barn har likevel ikke samme mulighet til å kunne få riktig hjelp dersom foreldrene og barnevernet er uenige. Spørsmålet er om barnevernloven sikrer at alle barn som har behov for hjelp, får den hjelpen de trenger. Dette skal jeg drøfte videre.

5.2 Forholdet mellom behov og tiltak

Datamaterialet mitt viser at barnevernets tiltakspakke ikke alltid er tilpasset de behovene som barnevernsansatte møter i sitt arbeid. Barnevernet har en sekk med tiltak, men disse tiltakene ikke alltid passer med problemet og likevel blir brukt i barnevernsarbeid. Av de fire faktorene som jeg har drøftet i kapittel 2, ser følgende ut til å ha betydning for tiltak: barnevernsansattes syn på sosiale problemer, stor vektlegging av vold og kommunens økonomi. Men er det slik at det ikke alltid er overenstemmelse mellom problem og tiltak? Det er noe jeg ønsker å se nærmere på i min videre drøfting.

Begrensninger og utfordringer som barnevernet møter i sitt arbeid, kan være avgjørende for hva slags hjelp barnevernsfamilier får. Barnevernloven § 4-4 er tydelig på at familier har krav på hjelpetiltak ut fra behovene (Barnevernloven med forskrifter, 2014), men mine funn viser at barnevernet ikke alltid iverksetter tiltak som samsvarer med familiens ønsker, særlig i saker som dreier seg om økonomi. Det betyr ikke at barnevernet ikke kan iverksette økonomiske hjelpetiltak i det hele tatt, men at deres handlingsrom ser ut til å være noe begrenset når det gjelder spørsmål om økonomisk bistand.

Alle informantene fortalte at de har anledning til å iverksette ulike hjelpetiltak: råd og veiledning, besøkshjem, Skolefritidsordning (SFO), opplevelsesturer, samt økonomisk støtte, og en av informantene beskrev det slik:

Det er mye forskjellig vi kan iverksette. Det kan være besøkshjem, økonomisk støtte til inngang til dyreparken for eksempel. Hvis familier strever økonomisk, så kan vi dekke det på en måte, og så gi råd og veiledning. I tillegg til dyreparken kan vi dekke SFO og barnehage for eksempel, det er også noen av de tingene vi kan dekke økonomisk.

I følge en annen informant kan barnevernet iverksette private tiltak. Det kan være Endringspatrolje eller atferdsregulerende tiltak som Multisystematisk terapi (MST) eller

Parent Management Training-Oregon (PMTO), og informanten uttrykte det slik: «Vi kan iverksette endringspatrulje som går inn og hjelper familier. Vi har også tiltak som MST eller PMTO, (...) økonomisk støtte til SFO og så videre». Informantens utsagn viser at barnevernet har mange tiltaksmuligheter, og noen kommuner kan til og med iverksette private tiltak som i utgangspunktet er dyrere enn kommunale tiltak.

Selv om det finnes flere tiltaksmuligheter, opplever informantene likevel at noen familier har større behov for økonomiske tiltak, enn det barnevernet kan tilby. Flere informanter mente at tiltakene barnevernet iverksetter, ikke alltid samsvarer med foreldrenes behov. En informant sa det slik:

Noen ganger setter vi tiltak der det ikke er samsvar mellom vår og disses oppfatning. Da er det vår oppgave å jobbe for at de klarer å se hvorfor det er hensiktsmessig. Det er vår oppgave å skape den forståelsen. Derfor er vel sånne tiltak veldig tunge.

Informanten konstaterer at barnevernet i noen tilfeller iverksetter tiltak som ikke samsvarer med familiens behov. Et misforhold mellom behov og hjelp kan ha sammenheng med at barnevernets tiltaksmuligheter er begrenset. Det er årsakene til dette misforholdet jeg ønsker å drøfte videre.

Syn på sosiale problemer

Misforholdet mellom tiltak og behov kan knyttes til psykologiserende individorientert ideologi som ser ut til å prege barnevernet. Sensitivitet, nærhet og samspill mellom foreldre og barn, er sentrale områder som barnevernansatte legger vekt på (Sagatun i Kildedal et al., 2011). Informantene ser ut til å ha god kjennskap til skadevirkningene av fattigdom, og hvilke konsekvenser dette får både for voksne og barn. Likevel knytter de ikke denne kunnskapen til foreldrerollen, eller foreldrenes utøvelse av omsorg. Informantene ser ikke på fattigdom som en risikofaktor, og opplever ikke at fattigdomsproblematikk er et barnevernansdaglig liggende. Med en slik oppfatning av sosiale problemer, vil barnevernansatte omdefinere familiers utfordringer og iverksette tiltak som passer til den ideologien de jobber ut fra, hvor nærhet og samspill er sentrale begreper.

Dersom barnevernet iverksetter atferds- eller samspillregulerende tiltak i tilfeller hvor foreldrene opplever at de ikke klarer å håndtere de praktiske sidene i livet sitt, vil en slik hjelp være mislykket i forhold til behovet. Informantene støtter denne påstanden, og en av dem fortalte at dersom barneverntjenesten iverksetter MST- tiltak for å regulere ungdommens

atferd, og MST- terapeuten oppdager at vanskene i familien antakelig er knyttet til økonomi, og ikke til atferd, blir det ikke jobbet med økonomien. Informanten sa det slik:

Jeg ser jo at sånn med tanke på for eksempel MST, hvis de kommer inn i en familie som har en ungdom som er, ja, utagerende eller har en type atferd som gjør at en kan gå med MST. Hvis de på en måte finner ut at det også er andre ting som er dårlig, så blir det nødvendigvis ikke disse tingene det blir jobbet med. De familiene blir ikke hjulpet med økonomi fordi vi setter inn MST. De kjører fortsatt med atferdsregulering og de tingene, og så er det kanskje helt andre ting som gjør at ungen er blitt som den har blitt.

Informantenes utsagn tyder på at barnevernet, ut fra den ideologien som de jobber etter, iverksetter atferdsregulerende tiltak selv om de får indikasjoner på at utfordringene i familien er knyttet til dårlig økonomi. Det ser ut til at barnevernets syn på sosiale problemer, ikke bare påvirker deres vurderinger i undersøkelser, men har også betydning for hvilke tiltak som iverksettes. For barnevernsfamilier som strever økonomisk, vil slike tiltak være lite hensiktsmessige, og antakelig ikke føre til endring og forebygging av utfordringer de har.

Vektlegging av vold

Vektlegging av vold i undersøkelser har stor betydning for tiltak som blir iverksatt. Et økonomisk behov ser ut til å tildekkes av fokuset på vold. Voldens intensitet og alvorlighetsgrad vil være med på å mobilisere barnevernet til å handle raskt, og iverksette nødvendige tiltak for å sikre at barns liv og helse ikke skal bli vesentlig skadet. Det kan synes som om barnevernet viser mindre handlekraft og mobilitet når det gjelder økonomiske spørsmål. Barnevernets vektlegging av vold i undersøkelser begrenser i en viss grad deres mulighet til å vektlegge fattigdom. Dermed iverksetter de ikke tiltak som kan redusere utfordringer knyttet til fattigdom.

Kommunens økonomi

Informantenes begrensede ressurser og store saksmengde ser ut til å ha innvirkning på deres prioriteringer av saker de mestrer, og som de kan iverksette tiltak i. Den økonomiske rammen informantene må forholde seg til, tvinger dem til å se bort fra relativ fattigdom til tross for at relativ fattigdom har negativ innvirkning på barnas liv og utvikling. Begrensede ressurser og økonomiske restriksjoner i kommunen er med på å bestemme hvilke problemområder barnevernet kan gå inn i, og hvilke de må legge mindre vekt på. Mangel på kommunale

ressurser begrenser barnevernsansattes handlingsrom til å kunne iverksette tiltak som dekker foreldrenes og barns behov for hjelp.

Mine funn støtter dette og viser at kommunens økonomi begrenser barnevernets mulighet til å tilby riktig hjelp, selv om de ser hvilke andre tiltak som det ville være mer hensiktsmessig å iverksette. En av informantene uttrykte det slik:

Jeg synes jo av og til at økonomien setter en stopper. Det må jeg bare være ærlig på å si. Det er jo en gang sånn at vår kommune har dårlig råd, og når du på en måte ønsker, og kanskje har lyst til å iverksette tiltak der du vet at det er ressurser hos foreldrene, men de trenger litt hjelp (...), så kan du nok møte motgang.

Informantenes utsagn bekrefter at barnevernet ikke fritt kan iverksette tiltak ut fra familienes behov. Begrensningene de har i forbindelse med kommunal økonomi, kan føre til at familier som har behov for hjelp, ikke får den hjelpen de trenger. Det offentlige har rammer og regelverk å forholde seg til, og kan dermed ikke dekke alle behovene.

«Det nye barnevernet» (2013) er et resultat av forskning på tiltaksutviklingen innenfor barnevernsfeltet. Forskningen viser at barnevernet på grunn av økonomiske begrensninger, i stor grad iverksetter tiltak om råd og veiledning. Forskningen bekrefter at det ikke er samsvar mellom tiltak som iverksettes og familiers behov for hjelp:

Imidlertid kan flere forhold medvirke til at tilbudet i form av tiltak ikke samsvarer med behov. Det kan være systematiske skjevheter i hvordan barnevernet gir hjelp. Rasjonering av tiltak på grunn av økonomiske begrensninger kan også virke inn. Bemanningsfaktorer kan også ha noe å si fordi barnevernet i kommunene har ujevn bemanning, og lokale faktorer kan virke inn. (Marthinsen og Lichtwarck, 2013, s.88)

Sitatet indikerer at tiltakene som barnevernet iverksetter, ikke i tilstrekkelig grad er tilpasset familiers livssituasjon, og bemanningssituasjonen spiller også en rolle for prioriteringene som barnevernet må gjøre.

Flere av informantene i min studie har tilsvarende oppfatning og mener at de på grunn av manglende økonomiske ressurser, må iverksette tiltak som råd og veiledning. En informant fortalte at selv om hun mente at det ville være riktig å tilby økonomisk hjelp i en sak, måtte hun likevel iverksette tiltak om råd og veiledning. Informanten sa det slik: «Du får kanskje ikke det hjelpetiltaket som du ønsker å sette inn, og så må du da kanskje iverksette råd og veiledningstiltak». Et slikt misforhold mellom tiltak og behov ser ikke ut til å være til barnets

beste, og vil heller ikke hjelpe familier som har vanskelig økonomi. Kommunens økonomi ser ut til å være en stor hindring for at barn og foreldre får riktig hjelp.

Lovens formål om å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter, jfr. lov om barneverntjenester § 4-4, første ledd, ser ikke ut til å bli oppfylt i alle tilfeller. Begrensninger barnevernet møter i sitt arbeid, hindrer dem i å iverksette tiltak som samsvarer med familiers behov. I følge loven er et slikt misforhold mellom behovene og tiltaket ikke til barnets beste.

5.3 Behov for flere tiltak

Datamaterialet mitt viser at flere informanter i denne undersøkelsen etterspør større muligheter til å iverksette tiltak, og nesten alle av dem formidlet at det særlig er behov for å innvilge sosialiseringstiltak og tiltak som går på økonomiske suppleringer. Informantenes ønske om å ha større mulighet til å tilby økonomisk hjelp, viser at de bruker sin erfaringsbaserte kunnskap om fattigdom når det gjelder spørsmål om tiltak. *Mangel på forskningsbasert kunnskap* ser ut til være mindre relevant i denne sammenhengen.

Bergjordet, Dyrhaugen og Haugen (2011) påpeker at i perioden 1993-2010 var det en fordobling av tiltak, og at det var ca. 26 300 barn som mottok barnevernstiltak i 1993, og nesten 50 000 barn som mottok en slik hjelp i 2010. I følge deres beregninger er utviklingstrekket av tiltak, rettet mot å bedre barns hverdag. Til tross for økningen av hjelpetiltak innen barnevernsfeltet, opplever flere informanter at det allikevel er et stort behov for iverksetting av enda flere hjelpetiltak.

Noen informanter påpekte at de ønsker flere hjemmebaserte tiltak, eller tiltak som går på oppfølging av ungdom. En informant sa det slik: «Ja, vi skulle ha enda mer hjemmebasert fordi det er jo så dyrt at vi ikke kan bruke det fritt. Og så vil jeg hatt noe mer på oppfølging av ungdom, noe ungdomsteam lignende ting».

En annen informant uttrykte et behov for å kunne iverksette hjemmekonsulent eller tilby barnepass som tiltak. Informanten sa det slik:

Det er noen ganger en skulle ønske en hadde tiltak (...). Hvis det er en mor som har mangel på sovn, barnepass kanskje, bare noen timer hvis du vet at det ville hjelpe på samspill med barna. Sånne ting. En slags hjemme barnevakt eller hjemmekonsulent.

En annen informant etterspurte å kunne ha større samarbeid med faginstanser innen psykisk helse og rus og hun uttrykte det slik:

Vi er ikke behandlere, bare saksbehandlere. Vi har verken tid og kanskje kompetanse på sånne områder, så det er noe vi mangler der. Det skulle være lavterskel, et eller annet for familier som har behov for å snakke over lengre tid, når Avdeling for barn og unges psykiske helse (ABUP) er for kraftig kost. Såne ting mangler vi.

Selv om informantene fortalte at de ser at familier har behov for ulike tiltak, formidlet de fleste informantene at mange av barnevernesfamilier har et stort behov for økonomisk støtte som tilskudd til ferie, SFO, barnehage og turer. En informant uttrykte det slik: «Det å ha midler til å supplere, å gi økonomisk tilskudd til aktiviteter eller ferie, SFO, barnehage og turer kan være et godt tiltak for at familier noen ganger kan reise på tur sammen».

En annen informant kom med et tilsvarende ønske om å ha større mulighet til å kunne innvilge flere økonomiske tiltak som for eksempel tilskudd til ferie, reise eller aktiviteter. Informanten sa det slik:

Å ha muligheter å være med på aktivitet som ikke koster mye penger, men som spiller en rolle om det barnet blir med på den aktiviteten eller ikke. Tenker sånne ting er viktig. Og det ble innvilget noen ganger, men at det skal en del ting til å gi en sånn økonomisk hjelp.

Til tross for ulike begrensninger som informantene møter i sitt arbeid, ser de at familier som de er i kontakt med, har behov for å bli styrket økonomisk. Informantene ga uttrykk for at sosialiseringstiltak er viktig for barns utvikling, og noen av dem mente at i fremtiden kommer barnevernet til å legge større vekt på slike tiltak. En av informantene uttrykte det slik:

Det er det med tiltak i forhold til ferier. Vi kunne ha hatt enda mer tiltak av den typen innen sosialisering, sosialt tiltak rett og slett, enn det vi har i dag. (...) det er noe som kommer i fremtiden at vi skal ha mer fokus på slike tiltak. Jeg tror at i fremtiden skal man øke fokus på det.

Informantens utsagn viser at barnevernsansatte ønsker å iverksette flere sosialiseringstiltak, og hun tror at barnevernet kommer til å legge større vekt på slike tiltak i fremtiden. Behovet for å ha mer tilpasset hjelp, kan ha sammenheng med samfunnsutviklingen, og utbygging av velferd. Dersom barnevernet skal kunne hjelpe familier, bør utviklingen av hjelpetiltakene i større grad være tilpasset behovene som oppstår i et velferdssamfunn. Men er barnevernet i stand til å bidra til gode levekår og forebygge fattigdom? Behovene til barnevernsfamilier er ofte større enn det barnevernet har ressurser til, og informanten innser at problemområder som barnevernet jobber med, bør håndteres på en mindre tradisjonell måte.

Et eksempel på dette er utsagn til noen andre informanter. De fortalte at barnevernet pusset opp hele huset til en familie for å finne ut i hvilken grad de ville klare å ha omsorgen for sine barn dersom boligen og økonomien deres var bedre. Barnevernet kjøpte nødvendig utstyr til huset, blant annet tallerkener, for at familien skulle få vise om de ville klare å ta vare på barna. En av informantene sa det slik:

Vi har tatt et firma og har vasket ned et lite hus. Gått inn fra scratch og pusset opp huset og kjøpt inn tallerkener (...). Vi har gått inn og supplert det for at de på en måte skulle få vist hva de kan da, for å si det sånn.

Selv om det ikke er barnevernets ansvar å pusse opp hus, investerte det barnevernskontoret likevel i familien for å forebygge omsorgssvikt, og hindre eventuell plassering av barna. Tiltakene som barnevernet iverksatte, handlet i stor grad om fattigdom, selv om målet var å forebygge omsorgssvikt. En slik investering fra barnevernets side handler om å skape gode levekår, noe som peker i retning av at oppgavene i barnevernet har endret seg.

De samme informantene fortalte at deres barnevernskontor i noen år har søkt om fattigdomsmidler fra et statlig prøveprosjekt. Barnevernet brukte fattigdomsmidler til ulike formål, som dekking av turer til barn og familier, innkjøp av data til en ungdomsklubb og innkjøp av ski, akebrett og sykler til skolen. En av informantene uttrykte det slik:

Vi har søkt hvert år, så et år fikk vi 75 000 og da brukte vi det til å gi familier gode opplevelser for de familier vi så at de trengte det. Et år så satset vi og da fikk vi 100 000. Et annet år satset vi på ungdomsklubben her, så de fikk 50 000 til datautstyr, som alle hadde tilgang til, linke litt og sånne ting. Og så brukte vi resten til forskjellige aktiviteter og sånn til familier.

Et annet år valgte barnevernet å satse på skolene og gjorde en innsats der. De valgte å bruke pengene på innkjøp av skiutstyr til skolene. Senere kjøpte barnevernet sykler til utlån, noe både skolen og flyktningmottaket har benyttet seg mye av. Informanten sa det slik:

Og så fikk vi 150 000 året etterpå og da har vi kjøpt sykler, så alle har sykler. Syklene ble kjøpt til kommunen så alle har sykler, eller mulighet til å låne seg en sykkel. Også skolene og mottaket har brukt syklene mye.

Denne innsatsen viser at barnevernsansatte er klare over at noen familier har behov for tiltak som i større grad handler om barns sosialisering og bedring av barns levekår, enn omsorgstiltak. Kvello (2011) assosierer sosialisering med blant annet kontroll over egne impulser (emosjonsregulering), mestring av fysiske miljøforhold, å ha bestemte ferdigheter og

å tilhøre til et sosialt felleskap. Barnevernets mulighet til kunne søke om statlig tilskudd for å bekjempe fattigdom, viser at barnevernets mandat allerede har blitt utvidet.

Pressemelding 19.07.2006 forteller at det var 30 kommuner som søkte om styringsmidlene som informantene fortalte om. Dette året fordelte Barne- og likestillingsdepartementet 4 644 300 kr. til forebygging av sosial ulikhet og fattigdom. Forankring av prøveprosjektet innen barnevernsfeltet viser at barnevernet har mye reell kompetanse om barns utvikling, og at behovene som barnevernsfamilier har, i stor grad handler om velferdsbehov og relativ fattigdom, noe jeg kommer til å drøfte i neste kapittel.

5.4 Oppsummering

Barnevernloven «4-4 har som sitt formål å tilby nødvendig hjelp for å sikre barns levekår og utviklingsmuligheter. Lovens paragraf gir også barnevernet muligheter til å kunne fremme sak til fylkesnemnda om pålegg til foreldrene om å motta nødvendig hjelp. Spørsmålet er om barnevernloven sikrer barn tilstrekkelig godt nok.

Både mine funn og teorien om behov og tiltak (Marthinsen og Lichtwarck, 2013) viser at tiltak innenfor barnevernsfeltet ikke alltid samsvarer med behovene som barnevernsfamilier har. I følge informantene kan barnevernet iverksette ulike hjelpetiltak, som for eksempel besøkshjem, SFO eller private tiltak. Allikevel opplever informantene at deres muligheter til å iverksette økonomiske tiltak er noe begrenset.

Informantenes psykologiserende individorienterte syn på sosiale problemer spiller en viktig rolle i forhold til hvordan de oppfatter vansker som familiene har, og hvilken hjelp de tilbyr. Misforhold mellom informantenes oppfatning, og foreldrenes forståelse av egne problemer, ser ut til å føre til iverksetting av samspill- eller atferdsregulerende tiltak, selv om problemene i familien kan skyldes dårlig økonomi. Videre har kommunens økonomi også betydning for tiltak som barnevernet iverksetter. Den økonomiske rammen som informantene forholder seg til, begrenser deres muligheter til å iverksette økonomiske tiltak, noe som gjør at de i stedet kan iverksette tiltak om råd og veiledning. Vektlegging av vold i undersøkelser mobiliserer barnevernet til å iverksette tiltak for å forebygge skadevirkningene av volden. Økning av vold i barnevernssaker, og voldens alvorlighetsgrad, ser ut til å ha betydning for barnevernets vektlegging av dette området i undersøkelses- og tiltaksfasen.

Selv om statistikken viser at det har vært økning av hjelpetiltak innen barnevernsfeltet (Bergjordet, Dyrhaugen og Haugen, 2011), opplever flere informanter at det fremdeles er et stort behov for å kunne innvilge forskjellige tiltak. Utsagnene som informantene kom med, tyder på at de til tross for mangel på forskningsbasert kunnskap om fattigdom, bruker de sin erfaringsbaserte kunnskap om dette, og etterspør dermed tiltak som kan styrke familiene økonomisk. Andre utsagn tyder på at barnevernet begynner å endre praksis, og iverksetter tiltak som er med på å bedre barns levekår. En slik utvikling i barnevernsfeltet viser at barnevernet begynner å innse at utfordringer de møter i sitt arbeid, også handler om behov knyttet til velferd og relativ fattigdom, noe også Pressemelding (2006) om styrkningsmidler til forebygging av fattigdom indikerer (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006).

Kapittel 6 Veien videre

I dette kapitlet vil jeg drøfte endring av barnevernets oppgaver i lys av de behovene som barnevernsansatte møter i sitt arbeid med familier. I tillegg vil jeg drøfte to forslag som kan styrke barnevernets arbeid med familier som er berørt av relativ fattigdom. Forslagene er basert på informantenes utsagn, litteratur og ulike politiske rapporter som tar opp spørsmål som er knyttet til samarbeidsplikt mellom hjelpeinstanser, barns rettigheter og barnevernets lovmessige grunnlag til å fatte beslutninger som er til barnets beste.

6.1 Velferdsbarnevernet

Både mine funn og forskning av Marthinsen og Lichtwarck (2013) viser at barnevernets tiltakspakke ikke er helt tilpasset de behovene barnevernsfamilier har. Et slikt misforhold kan ha sammenheng med at barn og foreldres behov for hjelp fra barnevernet har endret seg i takt med endringene i samfunnet. Utfordringene som barnevernsfamilier har, er som regel sammensatt og handler ikke bare om mangel på nærhet eller samspillvansker, men også om utfordringer knyttet til mangel på penger og relativ fattigdom generelt. Dette betyr at barnevernsarbeid ikke bare handler om kjerneoppgaver som å forebygge omsorgssvikt, men også om å bedre barns levekår. Tiltakene som barnevernet iverksetter etter barnevernloven § 4-4, handler i stor grad om velferdstiltak som for eksempel økonomisk støtte til ulike formål og aktiviteter, slik jeg har beskrevet i kapitlet ovenfor. Endring av behovene som barnevernsfamilier har, viser også at barnevernsoppgaver har endret seg og handler i større grad om velferdsoppgaver enn om omsorgsoppgaver.

Kojan (2011) påpeker i sin doktoravhandling «Klasseblikk på et barnevern i vekst» at utviklingen innenfor barnevernsfeltet handler i større grad om sosialiseringstiltak og praktisk hjelp enn omsorgstiltak. Hennes studie om klassebarnevern viser at barnevernet jobber med velferdsoppgaver i kommunen og at barnevernets kjernemandat allerede er utvidet fra å forebygge omsorgssvikt til å gi barn best mulige oppvekstvilkår. Ettersom oppgavene til barnevernet i større grad handler om å bedre barns levekår, bruker Kojan benevnelsen velferdsbarnevern. I sitt sammendrag lager hun en kortfattet og presis oppsummering av endringer som er knyttet til barnevernsoppgaver:

Analysen av barnevernfamiliens klassetilhørighet viser at det er tydelige klasseskiller som avtegner seg i barnevernet. Det er foretatt et analytisk skille mellom velferds- og kjernebarnevernet.

Velferdsbarnevernet forstås som virksomhet myntet på å bedre barnas levekår jf. lov om barneverntjenester § 4-4, første ledd, mens kjernebarnevernet handler om å beskytte barn fra omsorgssvikt jf. § 1-1 første ledd. Overrepresentasjonen av lave klasser er størst i det som kan betegnes som velferdsbarnevernet. (Kojan, 2011, sammendrag)

Kojans utsagn tydeliggjør at barnevernfamiliers klassetilhørighet peker i retning av at disse har vanskeligheter knyttet til levekår og at barnevernets oppgaver og virksomhet dermed blir endret fra kjernebarnevern til velferdsbarnevern. Endring i samfunnsutvikling og de behovene som denne utviklingen skaper hos mange familier, velferdsbehov, ser ikke ut til å samsvare med barnevernets tiltaksutvikling. Men er barnevernet i stand til å forebygge fattigdom?

Utsagn som informantene kom med, viser at barnevernet opplever at barnevernsfamilier strever med komplekse problemer og at de blir fastlåst i sin situasjon. Den maktesløsheten som informantene beskrev, ser ut til å bli knyttet til at barnevernet som hjelpeinstans alene ikke vil klare å endre på sosioøkonomiske vansker som har gått i generasjoner. Barnevernet opplever at de ikke er i stand til å hjelpe familier hvor uføretrygd og stadige behov for suppleringer har gått i generasjoner. Spørsmålet er om barnevernet er den rette instansen til å kunne foreta endringer som kan forebygge fattigdom?

En av informantene påpekte at for at barnevernet skal kunne legge vekt på fattigdom i sitt arbeid og iverksette økonomiske tiltak som kan styrke barns sosiale utvikling, er det nødvendig at barnevernet foretar flere endringer. Informanten sa det slik: «(...) man burde kanskje tenke annerledes eller endre noen regelverk for å følge med utviklingen. Man kan oppdatere seg mer eller (...) være mer åpen for forandring».

Utsagnet viser, for at barnevernet skal kunne hjelpe familier med relativ fattigdom, må de først ha et mer åpent syn for å jobbe med utfordringer knyttet til økonomi. Informantens ønske om «å følge med utviklingen» kan forstås som et behov for å ha forskningsbasert kunnskap om barns utvikling knyttet til sosioøkonomiske forhold, mer enn det barnevernet har i dag. Forslaget som informanten kommer med om å kunne endre regelverket, kan tolkes som et uttrykk for at de endringer barnevernet har behov for, bør skje på et politisk nivå, noe som viser at barnevernet som hjelpeinstans ikke kan foreta slike endringer på egen hånd.

Forskningsprosjektet om barnevernet «Det nye barnevernet» (2013) som ble gjennomført av Marthinsen og Lichtwarck, bekrefter at lokalt barnevern ikke er i stand til å bekjempe

fattigdom på grunn av konstant mangel på midler og ressurser: «Lokale instanser, barnevernet inkludert, har ikke midler og ressurser til å bekjempe fattigdom og marginalisering. Det er heller ikke mulig å gi foreldrene den hjelpen som de kan trenge» (Marthinsen og Lichtwarck 2013, s.113).

Forskningen er tydelig på at barnevernet som lokal instans, ikke er i stand til å dekke de behovene som barnevernsfamilier har. Forebygging av problemområder som barnevernet møter i sin hverdag, ser ut til å ligge på et politisk nivå. Dette betyr at barnevernet som kommunal instans ikke vil klare på egen hånd å tilrettelegge og utvikle velferdstiltak for å imøtekomme behovene som er knyttet til relativ fattigdom. Mangel på en tydelig sammenheng mellom fattigdom og omsorg, gjør det også vanskelig for barnevernet å vektlegge fattigdom i sitt arbeid. Allikevel kan en bedre tilrettelegging for barnevernets arbeid med lavinntektsfamilier hjelpe barnevernansatte å håndtere fattigdom i undersøkelses- og tiltaksarbeid.

6.2 Rutiner på samarbeid med NAV

Ettersom barnevernet har begrensede ressurser til å kunne gå inn i saker som handler om økonomi, er det nærliggende å tenke at samarbeid med NAV, vil hjelpe barnevernet å håndtere saker knyttet til dårlig økonomi. Informantene var imidlertid tydelige på at samarbeid mellom disse to instansene er vanskelig og at det er mangel på samarbeidsrutiner mellom barnevern og NAV.

Mine funn viser at hovedvekten av informantene ikke har kontakt med NAV og at barnevernsansatte etterspør samarbeidsrutiner med NAV. En informant uttrykte det slik:

Det er veldig begrenset for hva man kan gi. Det er NAV sin bit og så videre. Vi har ofte lyst til å gi mer enn vi kan og samarbeid med NAV og sånne ting kan være frustrerende vanskelig (...). Det er ikke faste samarbeidsrutiner mellom oss og NAV.

Informantens utsagn viser at barnevernet opplever at det er NAV sitt mandat å hjelpe familier økonomisk og selv om barnevernet ønsker å gi mer, har de sine restriksjoner. Manglende rutiner på samarbeid med NAV ser ut til å være frustrerende for barnevernet, og de opplever at familier som trenger økonomisk støtte ikke får den hjelpen de trenger.

En annen informant kom med et tilsvarende utsagn og hun uttrykte det slik:

Jeg synes at jeg har store utfordringer med NAV som samarbeidspartner både i forhold til brukerne og oss. Jeg synes at de ikke ivaretar deres behov. Det er en utfordring fordi vi ikke kan hjelpe økonomisk. Det er et annet system og vi henger nok etter.

Informantens utsagn tyder på at brukernes behov for hjelp ikke blir ivaretatt verken av barnevernet eller NAV. Manglende rutiner for samarbeid med NAV, samt restriksjoner som barnevernsansatte har på iverksetting av økonomisk hjelp, ser ut til å gjøre det vanskelig for dem å kunne hjelpe familier som har dårlig råd.

En av informantene formidlet at dersom familier de er i kontakt med trenger økonomisk hjelp, prøver barnevernet å få samtalen over på noe annet: «Ja, jeg har noen familier som det de kontakter meg om, har noe med penger å gjøre. Så sier jeg at når jeg kommer til dere, så kan vi snakke om andre ting, så kan vi få gjort noe annet fordi vi ikke er NAV». Det virker som om barnevernsansatte vegrer seg for å snakke om økonomi fordi de kjenner sine begrensinger og ikke har mulighet til å hjelpe familiene økonomisk.

Informantene opplever at de nærmest har restriksjoner på å gå inn i saker som handler om økonomi og de opplever det som vanskelig å måtte forholde seg til økonomiske spørsmål. Det kan tenkes at interne rutiner for samarbeid med NAV, ville gjøre det lettere for barnevernet å samarbeide med denne instansen i saker hvor det foreligger indikasjoner på fattigdom. En etablert kontakt mellom barnevern og NAV ville bidra til å ivareta brukernes behov. Hvem sitt ansvar er det å tilrettelegge for samarbeid med andre instanser, og kan barnevernet utarbeide rutiner for et slikt samarbeid?

Det virker som om manglende rutiner for samarbeid innen hjelpeapparatet er et kjent problem. Proposisjonen 106 L (2012 -2013) påpeker at ved et landsomfattende tilsyn med kommunene som ble gjennomført i 2008, ble det avdekket svikt i samarbeidet mellom kommunale helsetjenester, sosiale tjenester og barnevernet når det gjelder utsatte barn. Av 114 kommuner som ble undersøkt, oppdaget tilsynet svikt i 90 av disse. Svikten gikk ut på at samarbeidet mellom barnevernet og de ovennevnte instansene var overlatt til tilfeldigheter og at det var mangel på samarbeidsrutiner (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012 - 2013). Men barnevernloven åpner også opp for tverrfaglig samarbeid mellom instansene og pålegger barnevernet samarbeid med andre sektorer, jfr. lov om barneverntjenester § 3-2. Selv

om barnevernloven pålegger barnevernet å samarbeide med andre instanser, ser det allikevel ut som at etableringen av samarbeidsrutiner ikke er et prioritert område innen barnevernsektoren, ettersom ingen av informantene har nevnt det.

NAV er også pålagt gjennom lovgivning å samarbeide med barnevernet for å samordne tjenester og sikre at barn av stønadsmottakere får anledning til å delta på aktiviteter på lik linje med andre barn. Lovens formål er å sikre at barn og deres familier får et helhetlig tilbud:

I formålsbestemmelsen til lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen står det at NAV skal bidra til at utsatte barn, unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. NAV-kontoret skal delta i samarbeid på individnivå og systemnivå for å finne forsvarlige, helhetlige løsninger til beste for sosialt vanskeligstilte. (Herud og Naper, 2012, s.39)

Det fremkommer både i barnevernets og NAVs lovgivning at disse to instansene skal samarbeide på tvers for å sikre at barns behov for hjelp blir ivaretatt. Noen informanter fortalte at NAV ikke tar hensyn til hva barna trenger og at de i større grad tar utgangspunkt i foreldrenes behov enn barnas behov. I noen tilfeller kan mangel på samarbeid med NAV mobilisere barnevernet til å finne andre løsninger.

En av informantene fortalte at det skjer at barnevernet går ut over sitt mandat for å hjelpe familier dersom de ikke har muligheter til å iverksette den hjelpen som familiene trenger. Informanten fortalte at hun ved et tilfelle ønsket å hjelpe en utenlandsk mor med å finne en praksisplass i barnehage for at moren skulle lære seg språket. Før informanten tok en ringerunde til de ulike barnehagene, spurte hun sin leder om hun gikk på utsiden av sitt mandat. Selv om lederen mente at det ikke var barnevernets oppgave å skaffe foreldrene praksisplass, fikk informanten allikevel tillatelse til å kunne hjelpe sin klient. Informanten sa det slik:

Men når jeg går til lederen og sier «synes du at jeg går utøver mitt mandat og min jobb? Du gjør det egentlig, men bare gjør det» fordi jeg har kontakter i disse barnehagene og jeg kjenner denne moren godt, så jeg kunne liksom gjøre det, men det er ikke min jobb.

Informantens utsagn viser at barnevernet strekker seg langt for å finne riktig hjelp til familier som de er i kontakt med. Barnevernet er i tettere kontakt med familier som de arbeider med enn for eksempel NAV, og på den måten får de større innblikk i hva familiene trenger. Hadde barnevernet hatt en etablert kontakt med NAV, kunne de henvist denne moren dit. Manglende

rutiner for samarbeid med NAV og usikkerheten som barnevernansatte følte i forbindelse med NAV, førte til at informanten selv tok ansvar for å hjelpe sin klient.

Informantenes oppgitthet over NAV handler ikke bare om manglende samarbeidsrutiner, men også om NAVs rigiditet i forhold til vurderinger av behov for økonomisk hjelp. I følge en informant er resultatet at dersom NAV ikke dekker barnehage eller SFO og barnevernet vurderer det som nødvendig ut fra barnets behov, bruker barnevernet prinsippet om barnets beste og dekker de ovennevnte tiltakene selv. Informanten sa det slik:

I den ene saken betaler vi SFO, selv om NAV ikke ville betale. Vi ser jo på det som viktig for det barnet å gå på SFO siden mor er hjemme og er syk og (...) sånn at han ikke er en hel dag hjemme. Det går tilbake på barnets beste hvis første instans ikke kan dekke.

Barnets beste ser ut til å være avgjørende i noen tilfeller for om barnevernet iverksetter økonomiske tiltak eller ikke. Til tross for at noen kommuner «tillater» barnevernet å bruke skjønn når det gjelder spørsmål om økonomi, formidlet allikevel flere informanter at manglende rutiner for samarbeid med NAV fører til at mange familier ikke får nødvendig hjelp. Samarbeidsrutiner mellom barnevernet og NAV ville antakelig gjøre det lettere for barnevernet å samarbeide om familier som har det økonomisk vanskelig.

Selv om plikt til å samarbeide med ulike instanser er inkorporert i barnevernloven og loven om sosiale tjenester, virker det som om oppretting av rutiner for samarbeid mellom disse to instansene, bør skje på et høyere nivå. Slik informantene opplever det, har de en stor saksmengde, få hender til å få arbeidet unna og dermed ikke nok tid og kapasitet til å gå inn i alle utfordringer de møter i sitt arbeid. Rutiner for samarbeid mellom barnevern og NAV bør muligens skje på et ledelsesnivå som har større myndighet til å lage føringer på arbeidet som skal utføres. En utfordring her kan være at barnevernet hører til kommunal sektor, mens NAV er en delvis statlig instans, noe som krever enda tydeligere forankring av arbeidet på ledelsesnivå. Etersom proposisjonen 106 L (2012 -2013) viser at tilsynet som ble gjennomført i 2008 avdekket svikt i samarbeidet mellom sosiale tjenester og barnevernet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012 -2013), ville rutiner for samarbeid mellom disse to instansene sikre i større grad barnas behov for hjelp. Men er det tilstrekkelig med samarbeidsrutiner for at barnas behov for hjelp blir ivaretatt, eller bør endringene skje på et politisk nivå? Det er noe jeg skal se på i min videre drøfting.

6.3 Rettighetsfesting av barnevernloven

Forskningsarbeid til Kojan (2011) og Marthinsens og Lichtwarck (2013), samt ulike politiske utredninger som Norges offentlige utredninger (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012:5) viser at det finnes mange barn som er berørt av fattigdom og som ikke i tilstrekkelig grad får den hjelpen de trenger. Barnevernet er en av hjelpeinstansene som i kraft av barnevernloven har myndighet til å styrke barns utvikling og bidra til at de får gode oppvekstvilkår. Allikevel er barnevernets mandat begrenset og lov om barneverntjenester åpner opp for ulike tolkninger ettersom barnevernloven er basert på skjønn og ikke rettigheter.

Barnevernet er i kontakt med ulike familier. En stor del av barna i disse familiene opplever barnefattigdom. Barnefattigdom viser seg i form av at barn av foreldre som er rammet av fattigdom, ikke har samme muligheter til å delta på ulike fritidsaktiviteter, ferier og bursdager som andre barn. Mange av barna bor under kummerlige forhold, noe som kan skape vegring hos disse barna for å ta vennene med seg hjem. En slik ond sirkel kan føre til marginalisering og ekskludering fra både skolemiljøet og andre sosiale miljøer.

Informantene formidlet at barnevernet er i kontakt med familier som strever med generasjonsproblematikk noe som viser at fattigdom innen barnevern er et langvarig fenomen. Selv om Norge er en velferdsstat og landets borgere har tilgang til ulike velferdsordninger, utgjorde allikevel barnefattigdom i 2011 ca.8 prosent av befolkningen i følge EU målingsskala. Statistikken signaliserer at tallet på barnefattigdom øker for hvert år og økningen av barnefattigdom viser at den negative utviklingen er langvarig (Fløtten et al., 2011:21).

Stortingsmeldingen nr.40 (2001-2002) påpeker at i vurderinger knyttet til barns behov for hjelp, skal lovgivende organer ta hensyn til det som er det beste for barnet. Det offentlige skal sikre at barn får nødvendig omsorg for sin trivsel og utvikling (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2001-2002). Ulike lover og retningslinjer er bare i en viss grad med på å sikre barns økonomiske rettigheter, noe som ikke er tilstrekkelig for å kunne ivareta barnets beste. Barne- og familiedepartementet (2003) fremhever at FN- konvensjonen er med på å sikre at barns rettigheter til økonomisk, sosial og politisk hjelp blir ivaretatt. Selv om denne rettigheten ble inkorporert i norsk lov 1.oktober 2003 og har eksistert i flere år, fremstår konvensjonen allikevel som en mer overordnet lov og spesifiserer ikke hvordan barns økonomiske rettigheter skal ivaretas i praksis.

Barnekonvensjonen fremstår også noe utydelig til tross for at den påpeker at både staten og foreldrene har plikt til å ivareta alle barns rett til å ha levestandard som er tilstrekkelig for deres utvikling. Konvensjonens utydelighet har sammenheng med at forståelse av begrepet «tilstrekkelig» levestandard er upresist og åpner opp for ulike tolkninger, noe som ikke i tilstrekkelig grad sikrer barns rett. I følge Oppedal er det å la barna leve i relativ fattigdom i strid med barnekonvensjonen (Oppedal i Harsløf og Seim, 2011, kap.9).

Selv om konvensjonen ansvarliggjør foreldrene og påpeker at de også er viktige bidragsytere i forhold til å sikre barns økonomiske rettigheter (Skevik 2003, 2004 i Fløtten, 2004), har foreldrene allikevel stor myndighet til å utøve sin foreldremyndighet ut fra de vilkårene og den levestandarden som de befinner seg i. Foreldrerett peker i dette tilfellet på ansvar og sikrer ikke i tilstrekkelig grad at barns behov for økonomisk hjelp blir ivaretatt.

Sosialtjenesteloven § 5-1 første ledd påpeker også at de som ikke er i stand til å forsørge seg selv gjennom arbeid, har krav på å få økonomisk hjelp. Loven spesifiserer imidlertid ikke hvordan kravet om økonomisk hjelp til barn skal ivaretas, bortsett fra at NAV kan yte forsvarlig økonomisk sosial hjelp i form av livsopphold og ulike suppleringer (Oppedal i Harsløf og Seim, 2011). Barnets økonomiske og sosiale trygghet er ikke mer spesifisert i denne paragrafen og fremstår dermed som noe uklar og utydelig.

Barnevernet er en instans som kan sikre barns oppvekstvilkår gjennom økonomiske tiltak, jfr. lov om barneverntjenester § 4-4. Barnevernets makt og myndighet til å kunne handle i tilfeller hvor det forekommer omsorgssvikt, er hjemlet i barnevernloven som er basert på fire prinsipper: hensynet til barnets beste, det biologiske prinsippet, prinsippet om riktig hjelp til riktig tid og det mildeste inngreps prinsipp. Prinsippet om barnets beste har en overordnet grunnverdi i barnevernsarbeid og noe som barnevernet i særlig grad skal legge vekt på i tiltaksarbeid, jfr. lov om barneverntjenester § 4-1. Avgjørelser og vurderinger av hva som er til barnets beste er ikke tydeliggjort i loven, selv om Norges offentlige utredninger (2000:12) påpeker at beslutninger som barnevernet skal fatte, skal i utgangspunktet være til barnets beste (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2000:12).

Barnevernets vurderinger og avgjørelser er som regel basert på skjønn. utfordringer med skjønnsvurderinger er knyttet til ulike måter å definere hva som er barnets beste avhengig av hvem som drøfter det, noe som er personavhengig og dermed lite demokratisk. Prinsippet om barnets beste er et normativt begrep som er basert på en norm eller en forventning om hva

som er rett eller galt å gjøre i en bestemt situasjon. Begrepet spesifiserer ikke hvilke vurderinger eller faktorer som skal legges til grunn for drøftingen av hva som er det beste for barna. Prinsippet om barnets beste gir bare en pekepinn om hva barnevernet skal fokusere på, men er ikke rettslig gjeldende, jfr. bvl. § 4-1. *Hensynet til barnets beste* (Barnevernloven med forskrifter, 2014).

Informantenes utsagn viser at barnevernet har ulike begrensinger som gjør at de ikke i tilstrekkelig grad kan ivareta barnets beste. Lovens formål om å sikre og ivareta alle barn blir ikke overholdt ettersom barnevernloven ikke er en rettighetslov og dermed gir den muligheter til å kunne fravike barnets beste. Tilbakemeldingene fra informantene viser at barnevernet må ta ulike hensyn som ikke alltid er forenlig med hva barnevernensbarna trenger. Ulike måter å forholde seg til prinsippet om barnets beste på, ser ut til ikke å ivareta barns behov for omsorg og økonomisk sikkerhet i tilstrekkelig grad.

Den politiske innsatsen i forhold til barns rettigheter viser at politikerne og ulike faggrupper begynner å ta barns behov for hjelp på alvor. Før 2012 oppnevnte regjeringen en ekspertgruppe som skulle utrede hvordan det biologiske prinsippet anvendes innenfor barnevernsfeltet. Utvalgets mandat var også å undersøke hvordan barnets behov ble ivaretatt av barnevernet. Norges offentlige utredninger (2012:5) «Bedre beskyttelse av barns utvikling» er et resultat av utvalgets arbeid og deres forslag til lovendringer. I sin utredning påpeker utvalget at prinsippet om barnets beste utsettes for ulike tolkninger av ulike faggrupper. I tillegg kan prinsippet om barnets beste bli svekket til fordel for foreldrenes eller barnevernets beste. Barnevernets økonomiske begrensninger og foreldrenes rett til å motsi seg et hjelpetiltak, svekker i noen tilfeller barnets rettigheter til å få nødvendig hjelp. Utvalget kom frem til at prinsippet om barnets beste burde styrkes for å kunne forebygge overføring av sosiale problemer. Å bryte den negative sirkelen ville ikke bare gi barn et bedre utgangspunkt til å klare seg i livet, men også være kostnadsbesparende for staten og samfunnet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012:5).

For at barnevernet skal kunne styrke barns rettsikkerhet og forebygge overføring av sosiale problemer, ser de ut til å trenge sterkere myndighet til å kunne iverksette de tiltak som er nødvendige for å ivareta barns behov for hjelp. Selv om formålet med lov om barneverntjenester § 4-4, første ledd er at barnevernet skal bidra til at barn får gode levekår og utviklingsmuligheter, har barna allikevel ikke rett på tiltak dersom barnevernet finner det nødvendig å prioritere andre forhold. Formålet med rettighetsfesting av barnevernloven ville

kunne sikre at alle barn får den hjelpen de trenger. Norges offentlige utredninger (2012:5) illustrerer dette slik: «Å rettighetsfeste barnevernloven vil kunne være en praktisk måte å styrke denne rettssikkerheten på. Siktemålet med loven er at barn får riktig hjelp til rett tid» (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012:5, s.151).

Rettighetsfesting av barnevernloven vil i dette tilfellet styrke barn som et rettssubjekt i saker som omhandler levekår og barns utvikling, men en slik lovendring vil antakelig ha store konsekvenser for barnevernsarbeidet og kommuneøkonomien. Lovfesting av barns rettigheter kan også føre til kontroversielle diskusjoner om endring av barnevernets oppgaver og myndighet, samt diskusjoner om kommunens overføring av økonomiske midler til barnevernet for at de skal kunne ivareta den nye lovens formål. Rettighetsfesting av barnevernloven fremstår som en lang og uavklart prosess.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ennå ikke tatt stilling til om barnevernloven skal rettighetsfestes. I sitt nyhetsbrev fra 16.09.14 med «Starter arbeid med ny barnevernlov» presiserer de at barnevernet arbeider med familier som strever med en sammensatt og kompleks problematikk, noe som påvirker barnevernets oppgaver. Departementet sier at de ønsker å nedsette et lovutvalg som skal se på hvordan barnevernloven kan endres til fordel for barnas rettsikkerhet, samt hvordan en slik endring kan reguleres i Lov om barneverntjenester:

Flere offentlige utvalg har vurdert om det bør innføres en rett til de tjenestene og tiltakene som omfattes av barnevernloven. Regjeringen har ikke tatt stilling til om barnevernloven skal bli en rettighetslov, men ønsker at lovutvalget utreder hvordan en slik rettighetsfesting eventuelt kan reguleres i barnevernsloven. (Nyhetsbrev, 2014, s.1)

Regjeringens skepsis til å rettighetsfeste barnevernloven har sammenheng med at en slik endring vil medføre en omfattende omorganisering av barnevernet og tilrettelegging fra kommunens side, noe som krever en større utredning og forarbeid. Endring av barnevernets kjerneoppgaver fra omsorgsoppgaver til velferdsoppgaver peker i retning av at barnevernet bør endre sin måte å jobbe på og i større grad tilpasse sine muligheter til å treffe tiltak som kan dekke behovene som barnevernsfamilier har. Ut fra begrensningene som barnevernet har, og deres begrensende muligheter til å kunne tilby riktig hjelp, er det rimelig å tenke seg at rettighetsfesting av barnevernloven kan styrke barnas rett til å få nødvendig hjelp.

Det kan også tenkes at rettighetsfesting av barnevernloven vil være med på å forebygge fattigdom og overføring av psykososiale utfordringer mellom generasjonene. Men igjen er barnevernet i stand til å forebygge fattigdom? Lovfesting av barns rettigheter i barnevernloven kan forebygge sosial ekskludering og styrke barns økonomiske, sosiale og kulturelle kapital, slik at de ikke vil falle ut fra skole og arbeidsmarked senere i livet. Styrking av deres økonomiske, kulturelle og sosiale kapital kan også ha innvirkning på barns habitus som i følge Bourdieu er kroppsliggjort og henger som et merke ved en person (Helgeland i Harsløf og Seim, 2011, s.174). Selv om det implisitt ikke ligger til barnevernets oppgaver å forebygge fattigdom, virker det allikevel som endringer i barns og foreldrenes behov for hjelp, handler om mangel på økonomisk, kulturell og sosial kapital som eksplisitt handler om relativ fattigdom. Behov for styrkning av barns økonomiske og sosiale kapital ser ut til å være mest fremtredende for at de skal kunne utvikle seg til selvstendige individer.

Rettighetsfesting av barnevernloven vil presisere at sosiale problemer ikke ligger på et individnivå, men også er en samfunnsmessig og politisk oppgave som barnevernet er en del av. Barnevernet som selvstendig hjelpeinstans ser ikke ut til å være i stand til å forebygge fattigdom, og rettighetsfesting av barnevernloven vil kreve en omorganisering og omstrukturering av barnevernets praksis. Allikevel kan det tenkes at en tidlig investering i barna, vil styrke deres muligheter til å kunne utvikle seg til selvstendige individer som ikke er avhengig av den offentlige hjelp.

6.4 Oppsummering

Samfunnsutviklingen ser ut til å ha innvirkning på de behovene og manglene som barnevernsfamilier har. Familiens velferdsbehov er i større grad rettet mot levekår, noe som peker i retning av endring av kjernebarnevernet til velferdsbarnevernet. Informantenes utsagn tyder på at barnevernet er klare over at behovene barnevernsfamilier har, i stadig større grad handler om sosioøkonomiske forhold enn om tradisjonell omsorgssvikt. I tillegg virker det som om barnevernet bruker sin erfaringsbaserte kunnskap om fattigdom og etterspør økonomiske tiltak som er med på å forebygge sosial ekskludering. Datamaterialet mitt peker i retning av at barnevernet iverksetter tiltak for å endre barns levekår, noe som viser at barnevernets oppgaver også handler om relativ fattigdom og ikke bare tradisjonell omsorgssvikt. Kojans (2011) doktoravhandling bekrefter dette og fremhever at

barnevernsfamiliers klassetilhørighet tyder på at oppgavene til barnevernet har endret seg og handler i større grad om levekår enn omsorg. Men barnevernet er ikke i stand til å foreta slike endringer på egen hånd, noe som tyder på at endringene bør skje på et høyere nivå.

For å styrke barnevernets arbeid med familier som er berørt av fattigdom, er barnevernet i behov av å samarbeide med NAV. Informantene ga tydelig uttrykk for at de savner rutiner på samarbeid med NAV siden deres myndighet til å iverksette økonomisk hjelp er begrenset. Proposisjon 106 L (2012-2013) om landsomfattende tilsyn avdekket at det imidlertid er mangel på samarbeid mellom de ovennevnte instansene og at barns behov for hjelp ikke ble tilstrekkelig ivaretatt (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013). Imidlertid formidlet en informant at dersom NAV ikke ønsker å hjelpe, bruker informanten barnets beste som et utgangspunkt for iverksetting av økonomisk tiltak. Muligheter for skjønsmessige vurderinger sikrer likevel ikke at barn får den hjelpen de trenger.

Mange barn er berørt av fattigdom og statistikken viser at tallet på barnefattigdommen øker for hvert år (Fløtten et al., 2011:21). Selv om Stortingsmeldingen nr.40 påpeker at barnets beste burde være styrende for lovgivende organers beslutninger (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2001-2002), sikrer ikke ulike konvensjoner og lovverk (barnekonvensjon og barnevernloven) barnas rett til å få hjelp. Allikevel ser det ut som at politikerne begynner å ha større fokus på barns rettigheter. Forarbeid til forslag om lovfesting av barns rettigheter kan styrke deres økonomiske, kulturelle og sosiale kapitaler, og på den måten forebygge at de ikke faller ut av skole og arbeidsmarked senere i livet. En slik endring av barns rettigheter vil tydeliggjøre at forebygging av fattigdom ligger på et samfunnsnivå som barnevernet også er en del av.

Kapittel 7 Avslutning

Denne fenomenologiske undersøkelsen viser hvordan mine informanter forholder seg til fattigdom i sin saksbehandling, og hvilke utfordringer de har med å kunne inkludere fattigdom i sitt arbeid. For å finne svar på min problemstilling, tok jeg utgangspunkt i noen spørsmål:

- Hva er fattigdom?
- Hvorfor har barnevernet begrensninger med å arbeide med fattigdom?
- Hvordan kan barnevernets arbeid tilrettelegges bedre for å inkludere fattigdom?

Med utgangspunkt i relevant litteratur, politiske undersøkelser, forskning, og informantenes utsagn, viser hovedfunnene at årsaker til barnevernets begrensninger med å inkludere fattigdom i undersøkelser er:

1. Mangel på forskningsbasert kunnskap om fattigdom.
2. Barnevernets psykologiserende og individorienterte syn på sosiale problemer.
3. Stor vektlegging av vold i barnevernssaker.
4. Økonomiske begrensninger som barnevernet må forholde seg til.

Informantenes forståelse av fattigdom samsvarer med litteratur og forskning. Selv om informantene i stor grad er i kontakt med ressurssvake familier, har de ulike utfordringer med å kunne hjelpe familier som er berørt av fattigdom. Utfordringene som informantene beskrev, kan knyttes til ovennevnte faktorer som ser ut til å føre til at tiltak som de iverksetter ikke alltid er tilpasset til familiens behov. Min hypotese om at barnevernet har begrensede muligheter til å inkludere fattigdom i undersøkelser, ser ut til å få støtte i mitt datamateriale. Resultatene fra min empiriske studie støtter det teoretiske rammeverket om relativ fattigdom.

Selv barnevernet har som formål å hjelpe barn, er barns rettigheter ikke tilstrekkelig ivaretatt av det offentlige hjelpeapparatet. Dersom barns rettigheter blir lovfestet, burde ny forskning se nærmere på hvordan en slik politisk endring vil påvirke barnevernsarbeid.

Avslutningsvis vil jeg si at man ikke kan se bort i fra at denne undersøkelsen er basert på mitt ontologiske ståsted som ikke er objektiv, men som er farget av mine erfaringer og min virkelighetsoppfatning. Forhåpentligvis har min refleksjon over egne profesjonsidealer bidratt til et mer distansert blikk på fattigdomstemaet og problemstillinger som er knyttet til det.

Referanseliste

Andenæs, A. (2004) *Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemme*. Tidsskrift for Nordisk Sosialarbeid nummer 01, 2004. Tilgjengelig fra:

«http://www.forskningsradet.no/prognettvfo/Artikkel/Barn_som_blr_plassert_utenfor_hjem_met_risiko_og_utvikling/1224698372796» [Lest 14.02. 2013].

Arbeids og sosialdepartementet (2002-2003) *Tiltaksplan mot fattigdom*. St.meld.nr.6 (2002-2003). Oslo, Arbeids og sosialdepartementet. Tilgjengelig fra:

«<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr6-2002-2003-/id196483/?docId=STM200220030006000DDDEPIS99&q=&navchap=&ch=2>»

[Lest 23.03. 2015].

Barne- og familiedepartementet (2005) *Barnevernet og det forebyggendearbeidet for barn og unge og deres familier*. Rundskriv Q-25/2005. Oslo, Barne- og familiedepartementet Tilgjengelig fra:

«https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/rus/2005/0003/ddd/pdfv/258676-rundskriv_q-252005.pdf» [Lest 23.03. 2014].

Barne- og familiedepartementet (2006) *4,65 millioner til barnevernets innsats mot fattigdom*. Dokumentarkiv. Pressmelding nr. 06048, dato: 19.07. 2006. Oslo, Barne- og familiedepartementet. Tilgjengelig fra:

«https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn20og20ungdom/evaluering_alarmtel_efonen.pdf» [Lest 30.10.2013].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2000) *Barnevernet i Norge — Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. NOU (2000:12). Statens forvaltningstjeneste. Tilgjengelig fra:

«<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2000/nou.2000-12/7.html?id=117358>»

[Lest: 12.02. 2013].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2001-2002) *Om barne- og ungdomsvernet*. St.meld.nr. 40 (2001-2002). Oslo, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra:

«<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-40-2001-2002-/id471124/>» [Lest 23.03. 2015].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2008-2009) *Om lov om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.)* Ot.prp.nr. 104 (2008-2009). Oslo, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra:

«<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/otprp-nr-104-2008-2009-/id567744/>»
[Lest 18.03. 2014].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011) *Evaluering av alarmtelefonen for barn og unge*. Oslo, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra: «https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barn20og20ungdom/evaluering_alarmtelefonen.pdf» [Lest 22.04. 2014].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012) *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. NOU (2012:5). Oslo, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra: «<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-2012-5/id671400/>» [Lest 14.02.14].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012-2013) *Endring i barnevernloven.. Prop.106 L (2012.2013)*. Oslo, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra: «<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/prop-106-l-20122013/id720934/?docId=PRP201220130106000DDDEPIS&q=&navchap=1&ch=2>» [Lest 02.03.14].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014) *Starter arbeid med ny barnelov*. Nyhetsbrev, 16.09. 2014. Oslo, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tilgjengelig fra: «<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/Forbedrer-barnevernloven/id2000817/>» [Lest 14.10. 2014].

Barnevernloven (2014) *Barnevernloven med forskrifter* av 17. juli 1992 nr. 100, sist endret ved lov 25. april 2014 nr. 13 fra 1. juni 2014. Pedlex Norsk skoleinformasjonen. Oslo, Fagbokforlaget.

Bergjordet, C., Dyrhaugen, T. og Haugen, J.Å. (2011) *Barnevernet- et tilbud til mange*. Samfunnsspeilet, 2011/5-6. Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: «<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/barnevernet-et-tilbud-til-mange>» [Lest 23.03. 2015].

Berry, L.M. (2002) *Validity and Reliability, Issues In Elite Interviewing. I: Political Science and Politics. Vol 35/Issue04/December*, pp. 679-682. 4. s.

Blaikie, N. (2010) *Designing Social Research*. London. Politi. S

Bruusgaard, D. (2009). *Sosialt problem*. Store norske leksikon. Tilgjengelig fra: «<https://sml.snl.no/pasient>» [Lest 23.03.15].

Dearing, E., Zachrisson, H.D. og Mykletun, A. (2011) *Fattigdomens konsekvenser for utvikling og psykisk helse*. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, vol 48, nummer 8, 2011, side 785-787. Tilgjengelig fra:

«http://psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=150060&a=4» [Lest 25.09 2013].

Fangen, K. og Sellerberg, A.M. (2011) *Mange ulike metoder*. Oslo, Gyldendal akademisk.

Fløtten et al. (2011:21) *Kunnskap om fattigdom i Norge. En oppsummering*. FAFO-rapport (2011:21). Oslo, FAFO Informasjonsavdeling.

Fløtten, T. (2009) *Barnefattigdom*. Oslo, Gyldendal akademisk.

Gilje, N. og Grimen, H.(2011) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo, Universitetsforlaget.

Halvorsen, P.(2002a) *Forskning skal fylle barnevernstjenestens kunnskapshull*. Norges forskingsråd. Tilgjengelig fra:

«http://www.forskningsradet.no/prognettvfo/Nyheter/Forskning_skal_fylle_barneverntjeneste_ns_kunnskapshull/1224698389413» [Lest 27.11.2014].

Halvorsen, P. (2002b) *Barnevernforskning slår hull på mytene*. Tilgjengelig fra:

«http://www.forskningsradet.no/prognettvfo/Nyheter/Barnevernforskning_slar_hull_pa_mytene/1224698389430?lang=no» [Lest 27.11.2014].

Harsløf, I. og Seim, S.(2011) *Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet*. Oslo, Universitetsforlaget AS.

Havik, T. et al. (2004) *Barnevernet, forutsetninger og gjennomføring*. Oslo, Universitetsforlaget AS.

Hereide, B.J. og Hagen, C.A. (2010) *Vold i nære relasjoner. Familievernet i nøkkelrolle mot vold*. Norsk psykologforening. Familievernets skriftserie nr.1/2010. Tilgjengelig fra:

«http://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.psykologforeningen.no%2Fcontent%2Fdownload%2F24540%2F241691%2Ffile%2F10246_skriftserie_1_10.pdf&ei=vGUQVbbzA6jnygOc7oDYAQ&usg=AFQjCNGxfEk10TSOTzEDVvblSNwwevonPQ&sig2=ev-7zs69qK60n4lS15jRQw» [Lest 20.09.14].

Herud, E. og Naper, S.O.(2012) *Fattigdom og levekår i Norge-Status 2012*. Arbeids- og velferdsdirektoratet. Tilgjengelig fra:

«<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser/NAV+rapportserie/NAV+rapporter/attachment/325177?download=true&ts=13acfac1038>» [Lest 16.08. 2013].

Holme, I.M. og Solvang, B. K (1998) *Metodevalg og metodebruk*. Oslo, Tano A.S

Karlsson, B.(2014) *Erfaringsbasert kunnskap*. Tidsskrift for psykisk helsearbeid 02/2014. Tilgjengelig fra:

«http://www.idunn.no/tph/2014/02/erfaingsbaert_kunnskap» [Lest 29.01. 2015].

Kildedal et.al (2011) *Å bli undersøkt- norske og danske foreldres erfaringer med barnevernsundersøkelser*. Oslo, Universitetsforlaget AS.

Killen, K. (1999) *Svekket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Kommuneforlaget.

Kojan, B.H. (2011) *Klasseblikk på et barnevern i vekst*. Doktoravhandling ved NTNU, 1503-8181; 2011:134. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. Tilgjengelig fra: <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/267808?show=full> [Lest 23.10.2014].

Kvello, Ø. (2011) *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo, Gyldendal akademisk.

Larsen, A.K. (2008) *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen, Fagbokforlaget.

Lauvås, P. og Handal, G.(2004) *Veiledning og praktisk yrkesteori*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.

Lichtwarck, W. og Clifford, G.(2010) *Modernisering i barnevernet. Ideologi, kontekst og kompetanse*. Oslo, Universitetsforlaget.

Malt, U.(2009) *Fenomenologi*. I Store medisinske leksikon. Tilgjengelig fra: «<http://sml.snl.no/fenomenologi>» [Lest 16.08 2013].

Malterud, K.(2012) *Fokusgrupper som forskningsmetode for medisin og helsefag*. Oslo, Universitetsforlaget AS.

Marthinsen, E. og Lichtwarck, W.(2013) *Det nye barnevernet*. Oslo, Universitetsforlaget.

Ofstad, K. og Skar. R.(2009) *Barnevernloven med kommentarer*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Rostat, K. (2010) *Informasjon om familievold for voksne*. Stanes barnehus. Et tverrfaglig kompetansehus. Tilgjengelig fra: «<http://www.statensbarnehus.no/barnehus/hamar/brosjyrer/vold-for-voksne/?lang=nb>» [Lest 23.03.15].

Ryen, A. (2002) *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen, Fagbokforlaget.

Sandbæk, M. et.al (2008) *Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid*. Nova rapport 7/2008. Nova - norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Seim, S. og Slettebø, T. (2007) *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo, Universitetsforlaget

Sæther, J.P. (2009) *Sosial arv – utdanning, yrke og materielle kår*. Rapporter 2009/16. Statistisk sentralbyrå. Oslo – Kongsvinger.

Thagaard, T.(1998) *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Bergen, Fagbokforlaget.

Ulleberg, H.P. (2002) *Forskningsmetode og vitenskapsteori (1)*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). Tilgjengelig fra:
«<http://www.sv.ntnu.no/ped/hans.petter.ulleberg/vitenskaph99.htm>» [Lest 13.08 2013].

Underlid, K. (2006) *Fattigdommens psykologi. Oppleving av fattigdom i det moderne Noreg*. Valdres trykkeri, Fagernes.

Utanriksdepartementet (2006-2007) St.prp. nr. 1 (2006-2007) For budsjettåret 2007. Tiltråding fra Utanriksdepartementet av 15. september 2006. Tilgjengelig fra:
«https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stprp-nr-1-2006-2007-/id298559/?docId=STP200620070001_UDDDDEPIS&q=&navchap=1&ch=2» [Lest 09.03.13].

Widerberg, K. (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo, Universitetsforlaget AS.

Vedlegg 1 Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Hvordan forstår og inkluderer barneverntjenesten fattigdom i sine vurderinger av foreldrenes omsorgskompetanse i undersøkelsessaker?

Bakgrunn og formål

Jeg holder på å ta master i sosialarbeid gjennom Universitetet i Nordland. Masterstudien tar jeg i tillegg til mitt arbeid som barnevernkurator på barneverntjenesten i Arendal.

Bakgrunnen for masterstudien er min erfaring fra barneverntjenesten og min interesse for fattigdomsproblematikk generelt. I min jobb treffer jeg familier som har knappe økonomiske ressurser og som generelt har mange utfordringer i sitt liv. Som barnevernkurator ser jeg at fattigdom er et tema som barneverntjenesten vegrer seg å gå inn i og i stor grad lener seg på NAV. Formålet med studien er å øke kunnskap om fattigdom og den erfaringen som barnevernet har med håndtering av fattigdom i sitt arbeid.

Jeg ønsker å ta utgangspunkt i relativ fattigdom, siden denne definisjonen er mest brukt i Norge. Relativ fattigdom sees i sammenheng med velferdsnivå i det samfunnet man lever i og karakteriseres ut fra en rekke forbrukssteder og sosial deltakelse. Relativ fattigdom handler også om å ha begrenset ressurser til å kunne gå på kino, teater, gå ut med venner, be venner med seg hjem eller drive hobby.

Problemstillingen som jeg ønsker å undersøke er: *Hvordan vi i barnevernet møter og hjelper mennesker med knappe økonomiske ressurser?*

Delproblemstillinger i dette tilfellet vil være:

- *Barneverntjenestens erfaring med familier som har knappe økonomiske ressurser*
- *Risikofaktorer i barns og foreldrenes liv knyttet til knappe økonomiske rammer*
- *Betydning av barnevernspraksis for familier med knapp økonomi*

For å finne ut hvordan barneverntjenesten forholder seg til fattigdomsproblematikk, ønsker jeg å foreta seks individuelle intervjuer fra tre ulike barneverntjenester. Jeg håper at det vil være mulig å gjennomføre to individuelle intervjuer med barnevernkuratorer ved ditt kontor.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer å delta i et individuelt intervju med varighet på maks 1,5 time. Utgangspunktet for intervju blir en intervjuguide med semistrukturerte spørsmål. Spørsmålene som skal stilles vil bli generelle og kommer til å handle om erfaringen som den enkelte ansatte har om økonomisk vanskeligstilte familier. Registrering av intervjudata vil skje gjennom et lydopptak som jeg kommer til å transkribere etter på.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Den eneste som skal ha tilgang til alle opplysninger er min veileder. Ellers vil opplysninger som for eksempel hvilken kommune intervjuet ble gjennomført i anonymisert i form av kommune 1, 2 og 3. Lydopptaker vil bli låst i et skap som bare jeg har nøkkel til og data som er lagret på lydopptakeren vil bli slettet rett etter transkriberingen. Transkriberingen vil skje dagen etter intervjuet. Ettersom data som skal samles inn er mer av generell karakter, vil deltakerne ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Intervjuene skal etter planen gjennomføres januar/februar 2014.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du sier deg villig til å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med undertegnende på tlf.nr jobb: 47451824 eller privat: 97540086.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Med hilsen

Ania Ordon Boye

Vedlegg 2 Godkjenning fra personvernombudet

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Trude Gjernes
Fakultet for samfunnsvitenskap Universitetet i Nordland
Mørkvedtråkket 30
8049 BODØ

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
rsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Vår dato: 30.10.2013

Vår ref: 35918 / 2 / LMR

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 15.10.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

35918	<i>Hvordan forstår og inkluderer barneverntjenesten fattigdom i sine vurderinger av foreldrenes omsorgskompetanse i undersøkelsessaker?</i>
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Nordland, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Trude Gjernes
Student	Ania, Ordon Boye

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstillende kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.07.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Linn-Merethe Rød

Kontaktperson: Linn-Merethe Rød tlf: 55 58 89 11

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. rsdmas@svt.uib.no

Kopi: Ania, Ordon Boye Skoleveien 95 4870 FEVIK

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 35918

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår, forutsatt at kontaktopplysninger også om veileder tas med.

Ombudet forstår at det legges opp til at informantene ikke skal uttale seg om personidentifiserende enkeltsaker. Det anbefales at prosjektleder minner utvalget om dette, i forkant av hvert intervju.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Universitetet i Nordland sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 01.07. 2014 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grov kategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Vedlegg 3 Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om forskningsprosjektet som går ut på hvordan barnevernet håndterer utfordringer med fattigdom i sitt arbeid. Jeg ønsker å stille opp til intervju og jeg samtykker til bruk av opptak.

Dato:

Underskrift

Vedlegg 4 Intervjuguide

1. Arbeidsplass

- Tall på tilsatte
- Kommunestørrelse
- Antall saker pr. saksbehandler
- Veiledning, kurs eller videreutdanning:
 - Tema og problematikk som dere vektlegger å få mer kunnskap om fremfor andre?

2. Bakgrunnsinformasjon om informanten

- Alder, utdanning, arbeidserfaring (antall år fra barnevernet eller tilsvarende yrker)
- Tema som pekte seg ut i utdanningen
 - vektlegging av noen områder for kartlegging av omsorg fremfor andre
 - tema som har en særskilt betydning for den jobben som gjøres i dag
 - Er det noen tema som har blitt mer relevante nå, men som dere har hatt lite av i studie?

3. Undersøkelsessaker

- Kriterier for fordeling av undersøkelser: kapasitet, stedsområder, tema, interesse eller annet
- Er det noen av områder som legges større vekt på i undersøkelsessaker enn andre?
- Er det en felles forståelse av hva som skal vektlegges eller er det opp til den enkelte?
- Hvilke risikofaktorer prioriteres?
- Faktorer som ikke blir undersøkt
- Vil du si at det ofte er samsvar mellom barneverntjenestens og foreldrenes oppfatning av hva problemet er?
- Hvis det ikke er samsvar, kan du nevne noen eksempler der det ikke var enighet om det?
- Dersom undersøkelsen er konkludert med hjelpetiltak, hvilke tiltak iverksettes det?

- Tenker du at familien kunne ha hatt nytte av andre tiltak som barneverntjenesten ikke kan eller har mulighet å iverksette?

4. Faglige utfordringer

- Hva kjennetegner en typisk barnevernsfamilie?
- Hvilken klientgruppe jobber barneverntjenesten mest med?
- Er det noen problemområder/klientgrupper som det er vanskeligere å jobbe med enn med andre?
- I så fall hvilke problemområder og hvorfor er det vanskelig å jobbe med?
- Hva er utfordrende med å hjelpe disse familiene?
- Er det noen begrensinger i barneverntjenesten som gjør at det er vanskelig?
 - manglende kunnskap om tematikken eller felles forståelse innad på kontoret
 - eller begrensinger i lovverket eller systemet

5. Fattigdom og barnevernets arbeid med lavinntektsfamilier

- Kan du si hva du forstår med fattigdom
- Hvilke konsekvenser ser du i ditt arbeid at fattigdom kan ha for de voksne?
- Kan du gi noen eksempler?
- Hvilke konsekvenser ser du i ditt arbeid at fattigdom kan ha for barn?
- Kan di gi noen eksempler?
- Hvordan tror du at barnevernsfamilier oppfatter problematikken hjemme?
 - Hva tror de at det skyldes de problemene hjemme?
- Er det utfordrende å jobbe med slike familier?
 - Hva og hvorfor
- Skulle du ønske at barneverntjenesten kunne tilby disse familiene en annen type hjelp for å bedre deres situasjon?
 - I så fall hva slags hjelp?